

H. Lementy

89-4

L
141

Prof. Dr. phil. P. ZĀLĪTE

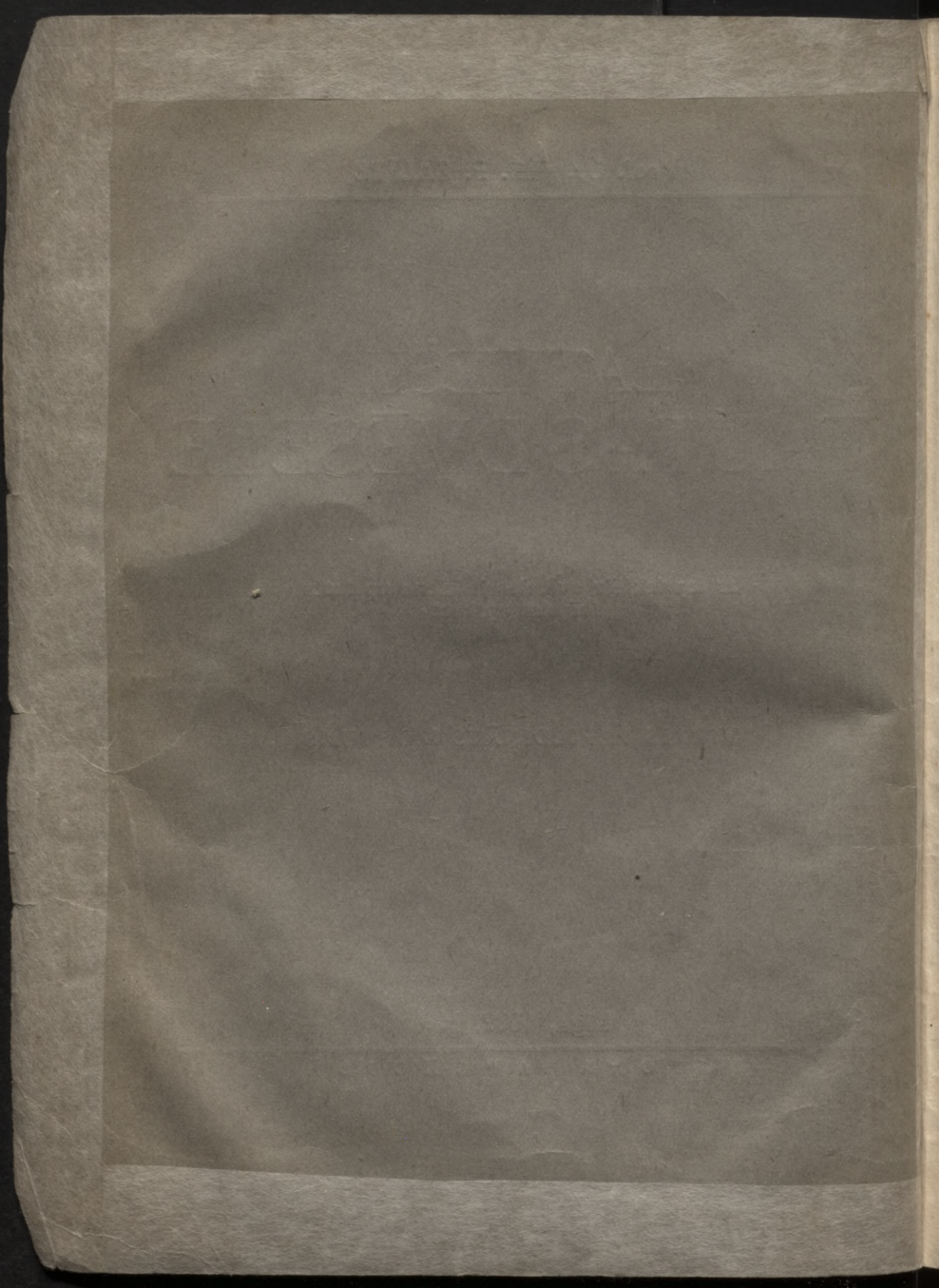
LATVIEŠU TAUTAS DVĒSELE

ar iepriekšēju dvēseles jēdziena un tautu
dvēseles apskatu

OTRAIS PAPILDINĀTS IZDEVUMS

Rīgā, 1932. g.

A U T O R A A P G Ā D I B Ā

L 89-4
141

dubl.
L
141

Prof. Dr. phil. P. ZĀLĪTE

LATVIEŠU TAUTAS DVĒSELE

ar iepriekšēju dvēseles jēdziena un tautu
dvēseles apskatu

OTRAIS PAPILDINĀTS IZDEVUMS

Rīgā, 1932. g.

A U T O R A A P G Ā D Ī B Ā

~~53.658k~~

Viļa Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~75-3.865~~

0307042153

Armijas spiestuve, Rīgā, Muižas ielā 1.

PRIEKŠVārds.

Tautas dvēsele ir spēks, kas visur izpaužas, kas visu vada un noteic. Tautu liktenis, tautu vēsture neatkarājas no viņu satversmēm un citām iekārtām un ierīkojumiem, bet no viņu dvēseles konstitūcijas, no viņu rakstura. Savas laimes zvaigznes kā ikviens cilvēks, tā ikviena tauta nes paši sevi. Kāda viņu dvēsele, kāds viņu raksturs, tāds pa laikam viņu liktenis, nemaz nenoliedzot ārēju apstākļu iespaidu kā uz atsevišķu cilvēku, tā uz tautas dvēseli. Rases (rāsas) dvēseles neapzinātā (neizprastā) vara ir tik liela, ka mēs pat nenojaušam — nenogiedam illūzijas, kuŗu upuŗi mēs esam. Rases dvēsele noteic un pārvalda tāpat iekārtas un likumu grāmatas, kā despotu gribu un loka tādējādi viņu likteni.

Cilvēka daba (raksturs) ir viņa daimons (liktenis), tā jau sirmā senātnē mācīja Hērakleits (ap 500. g. pr. Kr.) un vecais Sōkrats — ar filozofisku mieru — cilvēkam nosacīja: «pazīsti pats sevi!» «Pārvari pats sevi!» t. i. topi it kā cits — labāks cilvēks! tā cilvēkam, cilvēcei dziļdomīgi pavēl Kristus. Pazīt cilvēka un tautu dabu, viņu raksturu, viņu gribu, lai zinātu un izprastu viņu likteņus, ir tāpēc nepieciešami. No neizsakāmi liela svara arī ir zināt: kāda ir tautas dvēsele, zināt, vai viņa ir pastāvīga vai mainīga, laba vai slikta, vai viņā ir pārsvarā labās vai sliktās īpašības, vai viņa tiecas pēc visa kā, kas ir labs un skaists, ar vienu vārdu sakot, grib izpausties lielos, labos, nemirstīgos, mūžīgi sumināmos darbos.

Kāda nu ir mūsu tautas dvēseles dziņa? Pēc kā viņa tiecas? Ko viņa grib, gribēja, gribēs? Kultūras vēsture, tā saka Kants un citi, ir brīvības vēsture. Vai arī mūsu tautas dvēsele tiecas pēc tādām tik augstām lietām kā brīvības, pašnoteikšanās? Grib būt tiešām brīva, palīdzīga, laba? Un vai tauta arī tiešām savos sirds dziļumos grib un ir spējīga, ja brīvība, neatkarība sasniegta, tās uzturēt? Vai viņa ir redzīga un nesavtīga diezgan, lai tas tā būtu un pastāvētu?

Skaisti tautas dvēseles tieksmes sērdieņu dziesmā «D a u g a v a» izteic Rainis par mūsu nesenām brīvības un neatkarības cīņām dziedāms:

«Panākt gribējām mēs brīvi
 Apspiestajiem, nabagajiem,
 Kas tik dziļi pazemoti,
 Ka pat valodu tiem liedza,
 Tos zem kustoņiem pat lika,
 Kas kliedz katris savā balsī.
 Mūsu cīņa gribēj' vergus
 Padarīt par brīviem vīriem,
 Klausniekus par zemes kungiem;
 Pūli padarīt par tautu,
 Zemi padarīt par valsti,
 Latvjus ievest tautu kopē!
 Brīves valsti, gara valsti —
 Mākslai, dailei, dvēseles darbam:

Atrast, izprast savu būtni
 Gara laidienam uz tālēm
 Tauta pati, pamatšķira
 Dzimteni sev izcīnīja,
 Jau kopš lielā piektā gada
 Celdamās pret svešo jūgu,
 Zemi nemot nost no mošķiem,
 Atdodot to rūķiem pašiem! —
 Zinat to un neaizmirstat,
 Lai sev' pašus neaizmirstu!
 Jā, mēs gribam tēvu zemi
 Brīvu, gaišu, patstāvīgu,
 Tādu, kādu dvēslēs nesām,
 Kad par viņu mirt mēs gā-
 jā m!»

Tā Rainis. Jautāsim: Vai ir piepildījušies ideāli? Vai Latvija ir brīva, gaiša, patstāvīga? Tāda, kādu dvēselēs nesa viņas neatkarības idejas paudēji un brīvības cīnītāji? Būsim atklāti un patiesi un atbildēsim ar noteiktu nē. «Gan», kā izsakās profesors K. Kundziņš kādā mūsu ētiskās kultūras novērtējumā «Tautas tikums laikmeta krustceļos» («Daugavas gada grāmatā» 1929. g.), «atkarības laiki bij pagājuši, cara tronis bij kritis, gubernatoru un feodālo muižnieku ārējā vara bij lauza, bet faktiski viņi nebij miruši. Viņi, pareizi sakot, viņu tikumi dzīvoja tālāk arī mūsu vidū, lai gan organiski tie varbūt sakņojās citos apstākļos, paķīšam citādā sociālā struktūrā. Verdžība bija zudusi — sīks un lišķīgs vergu laikmeta gars, tieksme apmelot un aprunāt savu līdzcilvēku atrada sev patvērumu arī jaunos apstākļos. Paradums lielities ar savu stāvokli, šķiest līdzekļus tālu pāri apstākļiem, sacensties uzdzīvē ar Parīzi un Monte Karlo, «māzģāties šampanietī», kuŗam istā dzimtene bija Pēterpils galma aristokrātijas un augstākās birokrātijas aprindas un varbūt Rīgas un Jelgavas gubernatoru pilis, kā labi dīgstoša sēkla bija cauri kara gadiem labi pārziemojusi un tagad sazēla kuplās nezālēs. It sevišķi krievu ierēdniecības un pilsonības «širokaja natūra», tieksme ignorēt jebkādas pienākumu un ticību robežas, nešķirot starp jēdzieniem «mans» un «tavs», starp nopelnīto un dāvāto, starp «pakalpojumu» un pienākumu, dziļi bija iezīdusies daudzu latviešu kaulos un iēplūda mūsu jaunajā valstī līdz ar šo īpašību nesējiem. Un lai gan jaunā tautā, kuŗa pati bija kuŗojusi pret feodālo un birokrātisko iekārtu, istā vieta būtu bijusi vienkāršām, brīvi cilvēcīgām attiecībām un zināmai vienaldzībai pret augstiem krēsliem un goda vietām, ārīgām goda zīmēm un «karjēru», tomēr sīks kar-

jērisms, glūnēšana uz priekšniecības labvēlību, dzīšanās pēc visādiem augstiem amatiem sāka pie mums attīstīties visai sekmīgi un izplauka kuplos ziedos.» Tā prof. K. Kundziņš. Pareizi. Viņš vēl tālāk aizrāda uz izvirtušo ģimenes dzīvi, kāda tā bijusi krievu sabiedrības plašajos slāņos, krievu ierēdņu un virsnieku aprindās, ko noskatījusies mūsu tauta, kuŗas ģimenes dzīves tikumi kādreiz bija ļoti skaidri.

«Arī no ienīstās muižniecības mēs ar dziļu godbijību — apzināti vai neapzināti, tas lai paliek neizšķirts» — tā saka profesors K. Kundziņš, «daudz ko esam pārņēmuši savās mājās kā mīļi lolotu mantu, un ne katru reizi labāko vien. Vai mēs, t. i. diezgan liela mūsu studējošās sabiedrības daļa», tā viņš turpina, «karsti necienām vēl tagad vācu bruņinieku dzīves stilu ar viņa rapiņiem un duēļiem, alus kausiem un dzeņamiem ragiem, pat dziesmām un «buršu dzīves» ideoloģiju, no kuŗas pratušas laimīgi atsuvabināties citas jaunas tautas ar stiprākām patstāvības tradīcijām.

Kādi nu bija tie pozitīvie spēki, tā «senču svētība», kuŗu mēs šiem svētumu un tikumu ārdītājiem spēkiem varējām stādīt pretim? Varbūt senais latviešu skaidrais tikums, kas kādreiz rotājis mūsu senčus, un kas tik mīļi mums raugās pretim no daudzām tautas dziesmu rindām? Neaizmirsīsim, ka mūsu paaudze viņus vairš nav redzējusi dzīvē iemiesotus.» Tā profesors K. Kundziņš. Labi, ka sāk pacelties tādas balsis, kas nosoda uz dzīvi, dzīvošanu pāri par apstākļiem, lišķību, glūnēšanu uz priekšniecības labvēlību u. t. t., u. t. t. Tādas lietas, kā uzdzīvošana, dzīvošana pāri par apstākļiem, žūpība, izvīrtība, visāda veida Monte Karlo un izdzīves ellītes un spēlītes var novest tikai elles bezdibeņos. Tik darbs un taisnība tautu ceļ. Nevis ierāvējiem, uzdzīvotājiem, izšķērdētājiem un valsts apzadzējiem valdot, bet vienīgi nesavtīgiem, spējīgiem, lietpratējiem, zelta rakstura goda vīriem, patiesības un taisnības draugiem valdot tauta un valsts zeļ un zied. Neprātīga tāpēc ir prasība, lai šādai vai tādai partijai būtu iekšlietu, tieslietu, finanču vai cits kāds ministrs, bet jāprasa tik, lai par tādiem tiek iecelti spējīgākie, nesavtīgākie zinātnieki, īsti goda vīri. Tad Latvijai labi klāsies un taisnība valdīs. Priekš tad būs dzīvot un mūsu cēlākiem, dižākiem gariem, kā mūsu baltajam tēvam un citiem ar dziļām nopūtām, kas izlaužas iz viņu sirds, redzot, ka tiek saimniekots uz postu, nav jāaiziet uz veļu valsti, klusi

nopūšoties: «es gan nedomāju, ka viņi tā darīs», kā izsaucās mūsu baltais Tēvs-Barons priekš nāves.

Kā to novērst, lai tas nenotiek? Kā panākt, lai Latvija pastāvētu, paliktu neatkarīga un ka viss tur plauktu un ziedētu? Tas viss atkarājas tikai no tautas pašas. Viņai ir jāpārvar pašai sevi un jātop redzīgai! Vietā tāpēc ir Laika veča zīmīgie vārdi, kurus viņam parādoties likteņa vārtu vidū Rainis liek teikt (sk. sērdieņu dziesmu **D a u g a v a!**):

«Mosties, celies, latvju tauta!
Lai tu celtos, topi jauna!
Nem sev rokās jaunu spēku,
Nem sev mutē jaunu mēli,
Nem sev galvā jaunu garu,
Nem sev krūtīs jaunu sirdi!
Tava mūza latvju dvēsele
Tad tik staros jaunu dienu.»

✓ Tā ir. Tur citu zāļu nav. Mūsu tautas dvēsele, kā redzēsīm, ir balta, ļoti balta. Viņai ir daudz labu īpašību, kas viņu izceļ tīri vai pāri par visu citu tautu dvēselēm, bet viņai arī piemīt dažas postīgas īpašības, kā nenovīdība, prieks par cita nelaimi u. c. Labo īpašību ir vairums. Mūsu tautas dvēseles spēks un skaidrais burvīgais mirdzums ir lieli, vareni. Labo, skaisto īpašību burvīgais spēks, ceru, pārspēs un veiks sliktās, kaitīgās īpašības, kas it īpaši ir spēkā pieņemušās un draudoši attīstījušās lielā pasaules kara laikā. Viņām ir jātop iznīcinātām, ja latviešu tauta grib pastāvēt, palikt neatkarīga un pilnībā attīstīties.

Ceru, ka mans apcerējums par mūsu tautas dvēseli vienam otram nodereš pārdomām un varbūt pat kā ceļa rādītājs, kur rast izeju no posta, atrast un piepildīt pašam sevi.

Apcerējums «Latviešu tautas dvēsele ar iepriekšēju dvēseles jēdziena un tautu dvēseles apskatu» pirmo reiz tika iespiests Latvijas Universitātes Rakstu (Acta Universitatis Latviensis) VIII. burtnīcā 1923. gadā. Pēc tam viņš iznāca atsevišķā novilkumā vairāk tūkstots eksemplāros.

Rīgā, 1. maijā 1932. g.

P. Zālīte.

LATVIEŠU TAUTAS DVĒSELE

ar iepriekšēju dvēseles jēdziena un tautu dvēseles apskatu.

Dvēseles jēdziens. Par dvēseli vispāri. Runājot par dvēseli vispirms jābūt skaidrībā par to, kas viņa ir, vai vismaz par to, ko zem viņas saprot. Tas varētu izlikties dīvaini: par dvēseli pastāvīgi tiek runāts un par viņu jau no Aristoteļa laikiem sākot sarakstītas daudzās grāmatas un mēs vēl arvien lai nezinātu, kas dvēsele tāda ir?

Jautājums par dvēseli īsti ietilpst jautājumā par dvēseles parādību cēlonību. Bet kas nu attiecas uz cēlonības un tās seku sakaru, tad jau no Jūma (Hume) laikiem (1711.—1776. g. p. Kr.) izskaidrojies, ka katrs pamatcēlonis (causa) tā saistās ar tā sekām, ka pēdējās tas nav ne ieraugāms, ne arī no tām atvasināms. Sekas un to cēlonis tā tad ir tā saistīti, ka zinot tikai cēloni un izmēģinājumā nepārbaudot tā sekas vai otrādi, zinot tikai sekas, nekādi nav iespējams pilnīgi noteikt, ko radīs zināms cēlonis vai kas īsti ir zināmas parādības cēlonis. Tādējādi cēlonības un tās seku sakari nebūt nelīdzinās sakariem, kādi pastāv starp mūsu domām un to slēdzieniem, kur mēs, zinādami iemeslu, arvien arī varam zināt to, kas no tā iztilpst, tā sekas. Zinādami turpretim cēlonības un tās seku sakarā tikai vienu vien locekli, t. i. cēloni vai tā parādību — sekas, mēs nekādi nevaram izzināt otra locekļa, negriezdamies pēc palīga pie izmēģinājumiem — eksperimentiem. Aiz šī iemesla tad arī nav iespējams pilnīgi izzināt to, kas īsti rada vai sacel dvēseles parādības: ķermenis, dvēsele vai kas cits. Jo izzināt cēloni, zinot tikai tā parādības jeb sekas, nav iespējams citādi, kā vienīgi ar zinātnisku izmēģinājumu — eksperimentu palīdzību. Bet kā lai izpēta dvēseli, kuŗa, kā to parasti pieņem, ir kaut kas bez miesas un materijas? Ar izmēģinājumu palīdzību viņa tā tad nav ne saredzama, ne sadzirdama, ne saožama un arī nekā citādi sajūtama un aptverama.

Uz jautājumu par dvēseles parādību izcelšanos, pirmcēloni, agrākā psiholoģija atbildēja ar triju teōriju palīdzību: 1) ar krea-tismu, t. i. mācību par dvēseles radīšanu un ieiešanu miesās cilvēkam dzimstot, 2) ar tradukcionismu, mācību, ka Dievs pasaules radīšanu

pabeidzis sešās dienās, atsevišķu dvēseli tā tad radījis nav un ka dvēseli līdz ar miesu bērni tamdēļ manto no saviem vecākiem un 3) ar dvēseles preeksistenci (praeexistencia animi), kādu māca budisms (Buddhismus), pītagoristi, Empedokls, Platōns («Faidonā»), 72 E., «Republikā», 614; «Faidrā» (Phaidros), 246; «Menōnā», 80 D un «Tīmajā» (Timaos) 41 D, Filōns, Plotīns, Origēns, kabbala, Leibnics (Monadol. 72), Šellings, Fichte un daudzi citi.

Tagadējā psiholoģija turpretim dvēseles parādību pirmcēloni rauga izskaidrot ar evolūcijas — attīstības teōrijas palīdzību, saista dvēseli ar nervu sistēmu un lokālizē garīgās funkcijas, t. i. māca, ka zināmas garīgas parādības stāv nešķīramā sakarā ar zināmu smadzeņu daļu darbību. Fechners, viens no ievērojamākiem moderniem psihologiem, skatījās uz visu ķermeni kā uz dvēseles mitekli. Senatnē dvēselei sākumā ierādīja vietu asinīs, vēlāk krūtīs, pēdīgi galvā, kur piemēram Dekarts (Descartes) to ievietoja tā sauktā «glandula pinealis».

Par dvēseli vispāri var būt divi pamatzskati: var to vai nu uzskatīt kā substanci (substanciālais uzskats) vai arī kā enerģiju (aktuālais uzskats). —

Kā vienā, tā otrā gadījumā dvēseles būtību un tās sakaru un attiecības ar dabu var iedomāties dažādi. Duālismam, kas pieņem divas patstāvīgas substances — garīgu substanci un materiālu substanci, lai izskaidrotu gara un miesas attiecības, bija jāķeras pie visai mākslīgām un sarežģītām teōrijām, kā okkazionālisma un prestabilētās harmonijas. Okkazionālisms (occasionalisme, systema causarum occasionalium) māca, ka visi atsevišķie cēloņi īstenībā ir tikai Dieva darbības ierosme (Al Chazāli u. c.) un ka savstarpējās miesas un dvēseles attiecības un ierosinājumi vis nedibinās uz direktu savstarpēju iespaidošanos starp miesu un dvēseli, bet ka tas atkarājas no Dieva, ka Dievs visu tā iekārtojis, ka katrai fiziskai parādībai seko garīga dvēseles parādība un otrādi, katrai psihiskai parādībai atkal seko fiziska parādība. Pēc okkazionālisma nu katrā gadījumā, kur tas notiek, to ikreizes izdara Dievs. Pēc Malbranša (Malebranche), okkazionālisma galvenā reprezentanta, Dievs ir tas, kas visur un iekš visa darbojas un visu iedarbina. Dievs vienīgi ir tā visa, kas ir un notiek, patiesais, īstais cēlonis, viss cits nav nekas vairāk, kā tikai gadījuma cēloņi, gadījuma iemesli¹⁾.

¹⁾ «Deus solus re vera causa est eorum omnium quae sunt vel fiunt; creaturae autem non sunt nisi causae occasionales.» «De la recherche de la vérité, 1675.»

Leibnics okkazionālisma vietā nostāda savu pretstabilēto harmoniju («harmonie préétablie», «harmonie universelle»), kāda pastāv starp miesu un dvēseli, fizisko un psihisko, bez kā viņas savstarpēji viena otru iedarbinātu, iespaidotu. Garam ar materiju, dvēselei ar miesu nav nekā kopēja. Kā dvēseles, tā miesas parādības norisinās neatkarīgi viena no otras pēc saviem pašu likumiem. Gars un miesa izteic to pašu ūniversu, tik citādā veidā, pēc savas būtības¹⁾. — Dvēsele un miesa līdzinās diviem uz mata saskaņotiem un vienu par visām reizēm uz mūžību norēgulētiem pulksteņiem. To pēc Leibnica tā ir darījis un iekārtojis Dievs. Mums pēc viņa tik tāpēc tā izliekas, it kā dvēsele un miesa savstarpēji iespaidotos. Spinoza okkazionālismu atkal lūko izskaidrot no panteisma viedokļa. Viss ir Dievs. Garīgās un materiālās parādības ir tikai dažādi dievības parādību veidi.

Cilvēks īstenībā arī vis nesastāv no dvēseles un miesas, kā divām pilnīgi pretējām daļām, bet drīzāk uzskatāms kā kas vesels, kā kāda vienība ar atsevišķām fiziskām un psihiskām parādībām. Monismam šai ziņā tā tad dodamas dažas priekšrocības. Monisms (μονος vienīgs) visu attiecina uz kādu vienu principu un tāpat visu atvasina no kāda viena principa. Filozofiskais (metafiziskais, ontoloģiskais) monisms visas pretējības, starpības starp garu un materiju, garu un dabu, dvēseli un miesu, psihisko un fizisko atvasina no viena vienīga visa pirmprincipa, iras vienības principa. Monists tā tad būtu tāds, kas pieņem kādu vienu visa pirmprincipu. Vārds monists, kā blakus ejot varētu piezīmēt, vispirms nāk priekšā pie Krišjāņa Volfa (Christian Wolff)²⁾. Monistisks uzskats atrodams indiešu un ķīniešu filozofijās, grieķu hилоzoismā (Hylozoismus), pie Talēta (Thales), Anaksimandra, Hērakleita, Ksenofana, Parmenida, stoīķiem (Pneuma), epikūristiem u. d. c. — Pēc Džordano Bruno Dievs un daba ir viens un tas pats, visu lietu vienība. Visā ir līdzīgs spēks, līdzīga viela, visā ir dzīvība. Monisti starp citiem arī ir Molešots (Moleschott), Ernsts Hekels (Haeckel) un ķīmiķis O. Ostvalds.

Monisms savukārt atkal var parādīties trijos veidos, kā materiālisms, spīrituālisms un monistisks fainomenālisms.

¹⁾ «L'âme suit se propres lois, et le corps aussi les siennes, et ils se rencontrent en vertu de l'harmonie préétablie entre toutes les substances, puisqu'elles sont toutes les représentations d'un même univers». «La monadologie» 78.

²⁾ «Monistae — qui unum tantum modo substantiae genus admittunt». «Psychol. ration.» § 32.

Materiālisms vispāri uz dvēseli skatās kā uz ķermeņa funkciju, vai, kā tas senatnē bija, kā uz samērā smalkāku ķermeni par miesu. Dvēseles parādības pēc materiālisma rada smadzeņu veidā izveidota materiija. Dvēseles pēc materiālisma īsti nemaz nav.

Spīrituālisms turpretim māca ko gluži pretēju materiālismam. Ne miesa dara iespaidu uz dvēseli, bet gan otrādi, dvēsele uz miesu, kuŗa ir tikai dvēseles funkcija un organs.

Pēc monistiskā fainomenālisma metafiziska reālitate mums atkal ir kas pavisam neaptverams un neizdibināms, ko tā sauktā ārējā novēribā mēs nojaušam kā ķermeni un iekšējā kā dvēseli.

Bet ne materiālisms var zinātniski pierādīt, ka dvēsele tikai ķermeņa funkcija, ne arī spīrituālisms, ka miesa ir tikai dvēseles funkcija un organs. Arī gan apgāzt zinātniski pilnīgi nevar ne materiālisma uzskatu par dvēseli, ne arī spīrituālisma uzskatu par dvēseli. Kā tā? — Gluži vienkārši aiz tā iemesla, ka visi racionālās psiholoģijas slēdzieni par dvēseles esamību, vienkāršību, vienību, mūžību jeb nemirstību, kā to Kants neapgāzami pierādīja savā «Tīrā prāta kritikā» («Kritik der reinen Vernunft») ir tikai paralogismi, t. i. maldu slēdzieni.

Jautājums par dvēseles esamību, tās nemirstību u. t. t. ir, kā Kants izsacījās, transcendentis, t. i. pārsniedz mūsu prāta, atziņas spēju robežas un tāpēc mūsu prātam neizšķīrams.

Filozofiski, vispāri zinātniski dvēseles esamība un nemirstība tā tad nemaz nav ne pierādāmas, ne arī apgāzamas, kas arī saskan ar tā saukto Jūma likumu par cēlonības un tās seku savstarpējo attiecību. Dvēseles esamībai un nemirstībai tamdēļ var tikai ticēt, bet pie tam nekad nav jāaizmirst, ka ticība un zinātne ir divas gluži savādas un arvien šķīramas lietas. Ticēt var arī neesošai, iedomības radītai būtnei, bet zinātniski neesoša par esošu pierādīt nevar.

Ja jautājums par dvēseles esamību pārsniedz mūsu atziņas spēju robežas, ja dvēseles esamības jautājums ir mūsu prātam neatslēdzama mīkla, tad viegli saprotamas nesaskaņas līdzšinējos dvēseles esamības, nemirstības un būtības jautājumu izšķiršanas mēģinājumos. Kas un kāda īsti dvēsele ir, ir varen gribējiem izšķirt. Vai visi cilvēces dižgari to ir mēģinājuši darīt. Stādīsimies sev gara acu priekšā, kā tas darīts!

Vispāri, var teikt, uz dvēseli (gr. ψυχή — psyche, lat. animus) skatījās kā uz dzīvu aktīvu, iekšķīgi darbīgu, kā sevi pašu, tā miesu kustinošu vienību (αὐτοκίνητον). Kā uz dzīvības spēku («nephesch») uz dvēseli skatās bībelē, kur rakstīts stāv: «Un Dievs tas kungs tai-

*ne omulā?
tāt.*

sīja cilvēku no zemes pīšļiem un iepūta viņa nāsīs dzīvības dvašu; tad cilvēks tapa par dzīvu dvēseli» (I. Mozus gr. 2, 7).

Kā uz dzīvu spēku, kā uz ko kustinošu (*κινητικόν*) uz dvēseli skatās arī pirmais grieķu filozofs Talēts no Milētas.

Milētietis Anaksimens, Eiristrata dēls, par visa esošā (visu lietu *τῶν ὄντων*) sākumu (= *ἀρχή*) turēja gaisu, teikdams, ka no viņa viss rodas un par viņu atkal viss top. Gaiss ir bezgalīgs, satur visu kopā un nekad neiznikst. «Kā mūsu dvēsele, kuŗa sastāv no gaisa, mūs satur kopā, tā arī dvaša (dvēsma, *πνεῦμα*) un gaiss aptver visu pasaules iekārtu (= *κόσμον*), — jo vienādā nozīmē mēdz lietot vārdus gaiss un dvaša»¹). Līdzīgi Anaksimenam par visa pirmprincipu un dvēseli mācīja Diogens no Apollōnijas. Gaiss pēc viņa ir tas, kas visur caurspiežas, visur iedvēšas un (kā dvēsele) dzīvniekos rada dzīvību, kustību, domāšanu. Gaiss pēc Diogena tāpēc ir tā mūžīgā, neaprobežotā, prātīgā būte, kas pār visu valda un visu kārtu un veido. Viss, visas lietas ir tikai gaisa pārveidības (*ἐτεροιώσεις*). «Cilvēki un pārējās dzīvās būtes», saka Diogens, «dzīvo elpojot gaisu. Un šī viela viņiem ir dvēsele un domāšanas (gara-) spēks (*ψυχὴ ἐστὶ καὶ νόησις*). Un man liekas, ka šī ar prātu apbalvotā pamatviela ir no ļaudīm tā sauktais gaiss, kas visus (visu) vada un par visiem (visu) valda.»

Kā Anaksimens gaisu, tā Hērakleits uguni pieņem par visa pirm-sākumu. Uguns, kā viņš izsakās, ir mūžīga, sapratīga (ar prātu apdāvināta) būtne. Viņa ir visu lietu sākotne un cēlonis. Kosmā, kas no viņas cēlies, valda mūžīga, negrozāma, dievišķa likumība, Dike, liktenis, gudrība, prāts (*Logos*), Zevs jeb dievība. Viss pēc viņa mūžīgi pārveidojas. Viss tek. Arī cilvēka dvēsele ir daļa no dievišķās uguns. Jo tīrāka šī uguns, jo skaidrāka, pilnīgāka ir dvēsele. Ka dvēsele cilvēkam mirstot neizgaistu, bet kā individuāla būtne no zemes dzīves pārietu kādā augstākā laimīgākā dzīvē, kā daži Hērakleitu saprot, nav savienojams ar viņa fiziku.

Pēc Dēmokrita dvēsele sastāv no smalkajiem, kustīgiem, apaļiem atomiem, kuŗi līdzinās ugunsatomiem un ir izplatījušies pa visu miesu. Dvēsele visu dara dzīvu un kustīgu. Viņa ir paškustīga un visu citu kustinoša²).

¹) Οἷον ἢ ψυχὴ, φησὶν, ἢ ἡμετέρα ἀήρ οὔσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ἔλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀήρ περιέχει. Λέγεται δὲ συνωνύμως ἀήρ καὶ πνεῦμα. (Hermann Diels, «Die Fragmente der Vorsokratiker». Dritte Auflage, erster Band, pag. 26, Anaximenes, Fragm. 2).

²) „κινεῖν τὰ λοιπὰ κινούμενα καὶ αὐτά.“ Aristot. «De anima», I, 2.

Platōnam dvēsele ir dzīvības princips („αἰτίον ἐστὶ τοῦ ζῆν“, Kratylos, 399 D). — Platōna «Tīmajā» (Timaios) cilvēka dvēsele ir Dieva radīta resp. izveidota, bet pēc «Faidra» (Phaidros) viņa ir no mūžības, kaut kas neradīts. Dvēsele, kā paškustīga, ir kustības un dzīvības princips (ἀρχὴ κινήσεως). Ķermenī ieejot viņai rodas klāt tās mirstīgā daļa. Platōns tamdēļ izšķir divas dvēseles daļas: viena ir dievišķa, sapratīga un nemirstīga, otra ir nesapratīga un mirstīga. Nesapratīgā daļa atkal sadalās divās daļās, vienā labākā un otrā sliktākā. Nemirstīgā dvēseles daļa — prāts (νοῦς Nūs, λογιστικόν mīt galvā, drosme (θυμοειδές) — griba, krūtīs, sirdī un trešā, zemākā dvēseles daļa — iekāre (ἐπιθυμητικόν) vēderā. Katrai dvēseles daļai ir savs, īpatnējs tikums: prātam — gudrība (σοφία) drosmei, gribai — drošsirdība, dūšība (ἀνδρεία), iekārei — pašsavaldīšanās, mērenība (σωφροσύνη). Ceturtais pamattikums — taisnība (δικαιοσύνη) pastāv iekš tam, ka katra dvēseles daļa izpilda savu pienākumu, t. i. ka iekāre un drosme padodas un seko prāta nosacījumiem. Visi tikumi, īpaši taisnība pēc Platōna var pilnīgi attīstīties un izplaukt ne tā atsevišķa cilvēka dzīvē, kā valstī, kuŗa, tā sakot, ir cilvēks lielumā. Ideālā valstī jātiek realizētam, dzīvē pilnīgi izvestam taisnības principam. Dvēsele ir imateriāla un nemirstīga. Arī pēc Aristoteļa dvēsele ir dzīvības princips. Dzīvība pastāv spējā kustēties. Katrai kustībai nepieciešami vajadzīgs formas, tā, kas kustina, un vielas, kas top kustināta. Viela ir dzīvās būtnes miesa un viņas forma tās dvēsele. Dvēsele pēc Aristoteļa tāpēc ir nešķīrāmi saistīta ar miesu; šķīrāms no miesas ir tikai gars. Dvēseli Aristotelis uzskata kā entelehiju, kā dzīvības un apziņas principu¹). — Dvēsele ir dzīvā ķermeņa cēlonis un princips, pateicoties kam mēs dzīvojam un domājam. Pītagoristi dvēseli uzskata kā miesas harmoniju (ἀρμονία) kā to mums stāsta Aristotelis savā darbā par dvēseli (Περὶ ψυχῆς). Pēc epikūrīstiem dvēsele ir kas gaisējāds (Diog. Laert. X, 63). Stoīķi atkal māca, ka dvēsele ir dievišķās vispasaules dvēseles jeb visur iedvēsošās «pneumas» izplūsma (ἀπόσπασμα). Ar «pneuma» stoīķi apzīmē dvēsma, aīterisku, ugunīgu vielu, garu. «Pneuma» pēc viņiem ir dzīvības princips, dzīva dvēsma, kas visur iedvēsusies, spēks-viela, kas visu pats no sevis rada un izveido. Viņš ir mērķveidēji radošs «uguns» (πῦρ τεχνικόν, πνεῦμα νοερόν καὶ πυρῶδες, πνεῦμα ἐνθερμον). «Pneuma» ir pasaules prāts (λόγος). Dvēsele ir mums iedzimusi

¹) „Ἐντελέχεια ἢ πρώτη σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζῶν ἔχοντος,“ Arist. «De anima» II, 1.)

«pneuma» (τὸ σπυφὸς ἡμῶν πνεῦμα, Diog. Laert. VII, 156). Viņa ir zināma veida aiteriska uguns (πνεῦμα ἔνθερον, Diog. Laert. VII, 157).

Pēc Augustīna dvēsele ir neķermeniska-īmateriāla, garīga substance («substantia spiritualis»). Viņa ir vienkārša, neiznīcīga un viscaur iedvēsusies ķermenī («De trinitate» X—XI; «De quantitate anim.» 13; «De anima» IV, 21 (Dr. R. Eisler, «Handwörterbuch der Philosophie», pag. 586).

Pēc Akvīnas Toma dvēsele ir neķermeniska, neiznīcīga, garīga, vienkārša substance («forma sive substantia simplex»). Viņa ar miesu ir savienojusies par cilvēka dabisku vienību (naturalis unio), pie kam dvēsele, kā dzīvības princips, veido dzīvo organismu.

Dvēsele, kā Vundts (Wundt) izsakās, īsti ir tās pašas vienības būtība — enerģija, kurā (vienību) mēs mācāmies pazīt kā dvēselei piederīgu ķermeni. Tamlīdzīgi kā Vundts par dvēseli arī domā Bēneke, Spensers, Fechners, Rīls (Riel), Paulsens u. d. c.

Ieskati par dvēseli, redzams, ir ļoti dažādi. Citādi tas arī nemaz nevarēja būt, ja ievērojam Kanta «Tīrā prāta kritiku», pēc kuras dvēseles jēdziens atrodas viņpus mūsu atziņas spēju robežām. Ja unākā — modernā psiholoģija tāpēc arī vairs netiek uzskatīta kā mācība par dvēseli, bet vienkārši kā zinātne par dvēseles parādībām, kuras stāv sakarā ar nervu sistēmu. Jēdziens dvēsele viņā vairs tik tiek lietots kā palīga līdzeklis, kā hipoteze. — Tā darīsim arī mēs. Runāsim tik par dvēseles parādībām un dvēseli lietosim tik kā hipotezi, kā palīga līdzekli. Parādības jau gan aizrāda, ka aiz viņām kas slēpjas kā viņu cēlonis, bet kas šis cēlonis, kas šo parādību nesējs, kas šis neatrisināmais x tāds ir, tā mēs nezinām un nevaram zināt. Mēs viņu apzīmējam ar vārdu dvēseli un pieņemam kā hipotezi.

Tautu dvēsele (psiche). Ja jau mēs nezinām, kas ir cilvēka dvēsele, ja šis jēdziens stāv viņpus mūsu atziņas spēju robežām, sak, vai tad mēs jeb pavisam varam runāt par tautu dvēseli? Atbilde skan: ar tādu pašu tiesību un tādā pašā nozīmē, kā par atsevišķu cilvēku dvēselēm. Runājot par tautas dvēseles parādībām un dvēseli pieņemot kā hipotezi un lietojot viņu kā palīga līdzekli. Valsts, sacīja Platons, ir cilvēks lielumā. Uz valsti kā cilvēku lielumā skatījās arī Kants u. c. Ar tādu pat, jā, vēl lielāku tiesību, var uz tautu lūkoties kā uz cilvēku lielumā. Kā cilvēki savā starpā, tāpat izšķiras arī tautas savā starpā. Ir pazīmes, kas indianieti, mongoli, nēģeri, eiropietī visur un visos laikos šķirs vienu no otra.

Ne tik vien ārēji rases atšķiras viena no otras, nē, arī dvēseles, rakstura īpašību ziņā. Cilvēku rases, ievērojot viņu vispārējās psihiskās īpatnējās savādības, viņu pamattieksmes, francūzis Gustavs Le Bons (Gustave Le Bon) iedala četrās grupās: 1) primitīvās, 2) zemākās, 3) vidējās un 4) augstākās rasēs¹⁾. Pie primitīvām rasēm (tautām) viņš neatrod gluži nekādu kultūras zīmju. Viņas palikušas stāvam uz zvēriem tuvas attīstības pakāpes, uz tādas, kā mūsu priekšteči atradās akmens laikmetā. Pie viņām pieskaitāmi Uguns zemes iedzīvotāji un Austrālijas iedzīmie. Augstāk par primitīvām rasēm stāv zemās rases, par kuŗu reprezentantiem sevišķi uzskatāmi nēģeri. Pie viņiem jau var atrast kultūras sākumus, bet arī tik sākumus. Pilnīgi izkūņoties iz barbariskām kultūras formām viņi tomēr nespēj, pat tad nē, kad viņi, kā St. Domingo republikā, jau mantojuši augstākas civilizācijas formas. Pie vidējām rasēm Le Bons pieskaita ķīniešus, mongoļus un semitu tautas. Asirieši, mongoļi, ķīnieši, arabi radījuši jau augstus kultūras tipus, kuŗus pārspējušas vienīgi Eiropas tautas. Starp augstākām rasēm vispirmā vietā jāmin indo-germāņu tautas. Senatnē, grieķu un romiešu laikā, kā arī jaunākos laikos viņas ir vienīgās tautas, kas mākslā, zinātnē un rūpniecībā tāles sniegušas. Šīm tautām mums jāpateicas par tagadējo augsto civilizācijas stāvokli. Tvaika spēks un elektricitāte ir viņu atradums. Šo augsto rasu vismazāk attīstītās tautas, īpaši hindusi, ir mākslā, literātūrā un filozofijā sasnieguši tik augstu stāvokli, kā mongoļi, ķīnieši un semiti to nekad nav paspējuši. Tā izskāš Le Bons.

Šīs tautas grupas tā izšķiras viena no otras, ka neizšķirt vai samainīt viņas nav iespējams. Kādas nu ir šo tautu svarīgākās raksturīgākās psiholoģiskās un garīgās izšķirības pazīmes?

Pie primitīvām un zemajām rasēm mums vispirms uzkrīt viņu nespēja sapratīgi domāt, t. i. caur agrākiem iespaidiem radītās domas saistīt ar tagadnes iespaidu radītām domām, viņas salīdzināt un pamanīt viņās līdzību vai izšķirību. Šīs nespējas sekas ir liela lētticība un vai gluži pilnīgs kritiska gara trūkums. Pie augstākām būtnēm turpretim domu saistīšanas spēja ir ļoti liela un, pateicoties tai, viņas ar lielu virtuozitāti izdara domu slēdzienus. Kritisks gars pie viņām ir ļoti attīstīts. Zemās rases tālāk raksturo visai zems uzmanības un pārlikšanas grāds, stipras pakārdarišanas tieksmes, para-

¹⁾ «Lois psychologiques de l'évolution des peuples.» 17. izdevums. Parīzē, 1922. g. 39. lapp.

dums no atsevišķiem gadījumiem taisīt nepareizus vispārējus slēdzienus, t. i. no atsevišķā pārātri slēgt uz vispārību, mazas novērošanas spējas un tāpat vājas spējas uz novērojumu pamata taisīt derīgus slēdzienus. Viņām arī trūkst skata nākotnē un savos nodomos un apņēmumos zemo rasu cilvēki ir ļoti grozīgi. Acumirkļa instinkts ir viņu vadonis. Kā Esavs, īsts prīmitīvā cilvēka tips, viņi labprāt par kādu nebūt nieka acumirkļa labumu pārdod savu pirmdzimtību. Tas, ka cilvēks acumirkļa labumam jau prot pretimstādīt kādu lielāku labumu nākotnē, spraut sev par mērķi, to sasniegt un šim mērķim neatlaidīgi pretim iet, ir liels labums, liels progress ieguvums. Mācīties savaldīt savus instinktus un tādejādi iegūt varu pašam pār sevi, saprast disciplīnas lielo nozīmi un spēt uzpurēties par ideālu, tas ir tas, kas tautas paceļ kultūras augstumos. Acumirkļa instinktu savaldīšanas un uzpurēšanās spēja par apsvērtiem ideāliem ir vara, kas tautas un valstis lielas un varenas dara. Senajiem romiešiem šī spēja piemita visaugstākā mērā. Arī angļiem un angloamerikāņiem šī spēja piemīt ne mazākā mērā.

Augstākās rases no zemajām rasēm izšķiras rakstura un prāta ziņā, augstākās rases savā starpā it īpaši ar savu raksturu.

Romāņu, ģermāņu un slavu tautas bez šaubām ir augstākās kultūras tautas. Par zinātnes, tehnikas un mākslas tagadējo augstātvokli cilvēce šīm tautām, it īpaši romāņu un ģermāņu tautām, visvairāk pateicības parādā. Izglītība šīm tautām, vismaz viņu «spicēm», viņu tā sauktai intelligencei puslīdz vienāda. Un tomēr, kad intelligents, augsti izglītots krievs, francūzis, angļis būs kopā, mēs viņus viegli vienu no otra izšķirsim! Kas ir tas, kas viņus šķir? Intelligence un zināšanas tās nevar būt, jo tās, pieņemsim, ir visiem trim šo tautu reprezentantiem vienādas. Bet kas tad tas varētu būt, kas viņus šķir? Atbilde uz to skan: viņu dvēseles, viņu gara konstitūcijas, viņu raksturi ir citādi. Citāda ir krieva dvēsele, citāda francūža, citāda angļa.

Vienaldzīgs, neizturīgs, neenerģisks, nepastāvīgs pēc savas dabas ir krievs. Viņš gan uz brīdi par vienu otru lietu var sajūsmināties, bet viņam trūkst pacietības, enerģijas, izturības, nelokāmās gribas, lai sprautajam ideālam sekotu un to realizētu. Drīz viņš visam vienaldzīgi atmet ar roku, jo galu galā viss viņam, kā flegmatikim ir «ničevo» (ничего). — Tāda tauta, kurai viss ir „ничего“, zināms, nevar tāles sniegt. Kurmēr līdzīgi ir romāņu tautu piederīgie un it īpaši to pēcteči, kuri sajaukušies ar nēģeriem un citām tautām. No dabas viņi ir slinki, nolaidīgi, neizturīgi, nepa-

daicdas dvas

Kas nedzigi!

stāvīgi. Viņiem par visām lietām trūkst spēcīgas gribas un izturības. Par brīvību viņi gan daudz mēdz runāt un uz brīdi sajūsmināties, seko arī viena revolūcija otrai, bet galu galā viņi vienmēr padodas kāda varmāka stiprākai gribai. Ne brīvs, bet verdzisks gars viņos mīt. — Kā krievam viss ir «ņičevo», tā piem. brazilietim «amanha» (rīt). Rīt padarīs darbu, rīt iegūs brīvību, lai vēl šodien viss paliek kā bijis, gan jau rīt visu panāks! Vergu dvēseles paliek verdziskas, vienalga, kāda valsts forma, republikāniska vai monarchiska. «Lielākai romāņu tautu daļai», tā izsakās franču zinātnieks Le Bons, «ir grūti dzīvot pēc liberāliem likumiem, kas vienlīdz tāli kā no despotisma, tā no anarchisma. Tam par iemeslu ir viņu rakstura pagrimšana, pilsoņu nespēja pašiem par sevi valdīt un viņu patīgā vienaldzība. Ka tādi — brīvi likumi maz simpātiski masām (kā neskanoši ar viņu dabu), ir viegli saprotams, jo cezarisms viņiem apsola, kaut nu ar' ne brīvību, tad taču vienlīdzību verdzībā»¹). — Dienvidamerika dabas bagātību ziņā ir viena no visbagātākām zemēm pasaulē. Tā kā viņa ir divreiz tik liela kā Eiropa un tai desmitreiz mazāk iedzīvotāju, tad tur nevienam, kas vēlas, netrūkst zemes. Valdošā tauta tur ir spāniešu un portugāļu pēcteči. Dienvidamerika sadalās daudzās republikās: Argentīnas, Brazīlijas, Čīles, Peruas u. c. Visas viņas savu politisko satversmi ir pārņēmušas no Ziemeļamerikas Savienotām valstīm. Likumi viņām tā tad ir vienādi ar Ziemeļameriku. Bet vienīgi pateicoties tam, ka Dienvidamerikā valda cita tauta, kurai trūkst to rakstura pamatīpašību, kas Ziemeļamerikas Savienotās valstis padarīja varenas, visās Dienvidamerikas republikās valda asiņaina anarchija, un neskatoties uz zemes aprīnojamo bagātību, pateicoties despotismam, vienai pēc otras seko bankrots. Pagrimšanas iemesli meklējami valdošās sajauktās rases garīgā konstitūcijā, rases, kurai trūkst enerģijas, gribas, tikumības. Sevišķi tikumības trūkums pārsniedz katru tikumisku izvirtību, ko mēs Eiropā šai ziņā redzam. Argentīnas republikas galvas pilsētu Buenos-Airesu (Labais gaiss) Th. Childs izskaidro par neapdzīvojamu ikvienam, kam vien vēl kaut kas atlicis no sirdsapziņas maiguma un tikumības. Par

¹) «Lois psychologiques de l'évolution des peuples» par Gustave Le Bon. Dixseptième édition. Paris. 1922. Pag. 184: «C'est à cet abaissement général du caractère, à l'impuissance des citoyens à se gouverner eux-mêmes, et à leur égoïste indifférence qu'est due surtout la difficulté pour la plupart des peuples latins de vivre sous de lois libérales également éloignées du despotisme et de l'anarchie. Que de telles lois soient peu sympathiques aux foules, on le comprend aisément, car le césarisme leur promet, sinon la liberté dont elles ne se soucient guère, au moins l'égalité dans la servitude».

spāniešu amerikāņu republikām Th. Childs izsakās šā: «Šīs zemes stāv zem prezidentu pātagas, prezidentu, kuŗu autokratija nav mazāka par krievu patvaldnieku varu. Viņa ir pat vēl absolūtāka, tā kā viņai nav jābaidās no Eiropas cenzūras uzbāzības un iespaيدا. Pārvaldes personāls sastāv vienīgi no viņu kreātūrām...; pilsoņi gan vēl pēc savas gribas, bet viņu balsojums paliek pilnīgi neievērots. Argentīnas republika ir tikai vārda pēc republika; patiesībā viņa ir oligarhija, kur valda nedaudzi, kuŗu politika ir personīgu veikala interešu piekopšana uz valsts rēķina»¹⁾

Romāņu tautas, tā izsakās Le Bons, neko daudz neiztaisa par brīvību, viņām tā esot no maza svāra, turpretī vienlīdzības ideja viņām gan esot ļoti svarīga. Romāņu tautas viegli panesot visāda veida despotismu, ja tik tas esot nepersonisks²⁾.

«Apskatīsim Franciju», saka Le Bons, «vienu no tām zemēm, kuŗa piedzīvojusi vislielākās revolūcijas, zemi, kur nedaudzu gadu laikā politiskā iekārta, kā likās, pilnīgi pārgrozījās un kur partiju ieskatī tāpat, kā likās, visvairāk un vistālāk izšķīrās. Ja mēs no psiholoģiskā viedokļa apskatām šos tik acīmredzot dažādos ieskatus un šīs partijas, kuŗas pastāvīgi savā starpā apkaŗojas, tad mēs redzam, ka viņām visām patiesībā ir kāds kopējs, pilnīgi līdzīgs kodols, kas pilnīgi izteic mūsu rases ideālu. Galēji kreisie nesamierināmie elementi (fr. Intransigeants), radikāļi, monarkisti, sociālisti, ar vienu vārdu: visiem dažādo strāvu priekšstāvjiem zem dažādiem virsrakstiem (nosaukumiem, lozungiem) ir viens un tas pats mērķis: individa absorbēšana no valsts, t. i. atsevišķas personas pilnīga padošana valsts varai. Tas, ko visi ar līdzīgu skubu grib, nav nekas cits, kā vecā, visu centralizējošā cezariskā sistēma, kuŗai pastāvat valsts visu vada, visu nokārto, visu

¹⁾ «Ces pays, nous dit en parlant des diverses républiques hispano-américaines M. Child, sont sous la férule de président qui exercent une autocratie non moins absolue que le czar de toutes les Russies; plus absolue même, en ce qu'ils sont à l'abri de toutes les importunités et de l'influence de la censure européenne. Le personnel administratif est uniquement composé de leurs créatures...; les citoyens votent comme bon leur semble, mais il n'est tenu aucun compte de leurs suffrages. La République Argentine n'est une république que de nom; en réalité, c'est une oligarchie de gens qui font de la politique un commerce» («Lois psychologiques de l'évolution des peuples» par Gustave Le Bon. Paris 1922. Pag. 131).

²⁾ Les peuples latins fort peu soucieux de liberté et très avides d'égalité, supportent aisément tous les despotismes, pourvu que ces despotismes soient impersonnels» («Lois psychologiques» etc. pag. 118). —

uzsūc, raksta priekšā pat visniecīgākos pilsoniskās dzīves sīkumus un ikvienu no tā pasargā, ka lai viņam pašam nevajadzētu izrādīt ne mazākās pārdomas un iniciatīvas. Vai valsts priekšgalā stāvošo varu sauc ķēniņu, ķeizaru, prezidentu vai kā citādi, tas ir vienalga, jo šī vara, kāda viņa arī būtu, nepieciešami pārstās tikai vienu vienīgu ideālu un šis ideāls būs rases dvēseles sajūtu izteiksme, tā kā viņa, šī rases dvēsele, neciestu nekādu citu ideālu... Rases dvēseles neapzinošā vara ir tik liela, ka mēs pat nenोजनाšam — nenogiedam illūzijas, kuŗas upurī mēs esam»¹⁾.

... «Aiz visām romāņu tautu revolūcijām arvien atkal par vari parādās šī pati valdības forma, šī pati neapmierināmā dziņa, tikt valdītiem, jo tā savā ziņā ir mūsu rases instinktu kopizpauka. Ne uzvaru gloriņa vien Bonapartu padarīja par kungu. Kad viņš republiku pārvērtā par diktātūru, tad ar pastiprinātu spēku izpaudās iedzimtie rases instinkti un ja nebūtu bijis ģeniāla oficiņa, tad būtu pieticis ar kādu slavas kāru piedzīvojumu medinieku. Piecēsmīt gadus vēlāk vajadzēja tik parādīties viņa vārda mantiniekam, lai visa tauta, brīvības nogurusi un kalpības alkstoša, tam nodotu savu balsi»²⁾. —

¹⁾ «Prenons... la France, c'est à-dire un des pays du monde ayant été soumis aux bouleversements les plus profonds, où, en peu d'années, les institutions politiques semblent avoir le plus radicalement changé, où les partis paraissent les plus divergents. Si nous envisageons, au point de vue psychologique, ces opinions d'aspect si dissemblable, ces partis sans cesse en lutte, nous constaterons qu'ils ont en réalité un fond commun parfaitement identique qui représente exactement l'idéal de notre race. Intransigeants, radicaux, monarchistes, socialistes, en un mot tous les défenseurs des doctrines les plus diverses, poursuivent avec des étiquettes dissemblables un but identique: l'absorption de l'individu par l'État. Ce que tous veulent avec la même ardeur, c'est le vieux régime centralisateur et césarien, l'État dirigeant tout, réglant tout, absorbant tout, réglementant les moindres détails de la vie des citoyens, et les dispensant ainsi d'avoir à manifester aucune leur de reflexion et d'initiative. Que le pouvoir placé à la tête de l'État s'appelle roi, empereur, président, etc., il n'importe, ce pouvoir quel qu'il soit, représentera forcément le même idéal, et cet idéal est l'expression même des sentiments de l'âme de la race. Elle n'en tolérerait pas d'autre... La puissance inconsciente de l'âme de la race est telle que nous ne nous apercevons même pas de l'illusion dont nous sommes victimes». («Lois psychologiques de l'évolution des peuples». Pag. 116—117). —

²⁾ «Derrière toutes les révolutions des peuples latins, il reparait toujours, cet obstiné régime, cet incurable besoin d'être gouverné, parce qu'il représente une sorte de synthèse des instincts de leur race. Ce ne fut pas seulement l'aurole de ses victoires qui rendit Bonaparte le maître. Quand il transforma la république en dictature, les instincts héréditaires de la race se manifestaient

Tēns (Taine) raksta: «Uz pirmo viņa mājienu francūži paklausīgi nometās zemē un palika šajā, it kā savā dabiskā stāvoklī: mazie ļautiņi, zemnieki, zaldāti ar suņa uzticību, lielie, goda nesēji un ierēdņi ar bizantinisku kalpības garu. Republikāņi nepretojās; gluži otrādi, taisni starp tiem viņš atrada sev savas valdības labākos ierocus, senātorus, deputātus, valsts padomniekus, tiesnešus, visādus pārvaldes locekļus. Viņu runās par brīvību un vienlīdzību viņš tūliņ ieraudzīja viņu instinktus, tieksmes valdīt, vajadzību komandēt — pavēlēt, spēlēt kunga lomu, kaut arī otrā vietā un pie tam pie lielākās daļas bija nomanāma naudas un baudu kāre. — Starp «Comité de Salut Public» locekļiem un ķeizara valsts ministri, prefektu vai viceprefektu bija patiesībā tikai maza starpība: tas pats cilvēks tik divos tērpos, vispirms jakobiniešu jakā un tad izšūtā — tresainā uniformā»¹).

Tā par savas franču tautas dvēseles tieksmēm un rakstura īpatnībām izsakās Le Bons un Tēns. Viņi, redzams, nebaidās spilgtās krāsās iztēlot un rādīt arī savas tautas psiķes ļaunās tieksmes. Tas ir labi. Tikai jau tad, kad pazīst savas kaites, var viņas lūkot novērst. Pirmā prasība tāpēc ir: pazīsti pats sevi! Bet franču tautai arī ir tik daudz skaistu gara un dvēseles īpašību, ka stingru kritiku viņa var panest. Franču gars, viņu «Esprit» ir kā maiga, dzīvību radoša dievišķa dvēsmā, kā priecīgi burbuļošs kristallskaidrs kalnu strautiņš, kas čalodams un uz priekšu dodamies ar savu apaugļojošo velgumu visu dzī-

chaque jour avec plus d'intensité; et, à défaut d'un officier de génie, un aventurier quelconque eût suffi. Cinquante ans plus tard l'héritier de son nom n'eut qu'à ce montrer pour rallier les suffrages de tout un peuple fatigué de liberté et avide de servitude» («Lois psychologiques» etc. pag. 36). —

¹) «à son premier geste, écrit Taine, les Français se sont prosternés dans l'obéissance, et ils y persistent comme dans leur condition naturelle, les petits: paysans et soldats, avec une fidélité animale; les grands: dignitaires et fonctionnaires, avec une servilité byzantine. — De la part des républicains, nulle résistance; au contraire, c'est parmi eux qu'il a trouvé ses meilleurs instruments de règne, sénateurs, députés, conseillers d'État, juges, administrateurs de tout degré. Tout de suite, sous leur prêches de liberté et d'égalité, il a dé mêlé leurs instincts autoritaires, leur besoin de commander, de primer, même en sous-ordre, et, par surcroît, chez la plupart d'entre eux, les appétits d'argent ou de jouissance. Entre le délégué du Comité de Salut Public et le ministre, le préfet ou sous-préfet de l'Empire, la différence est petite: c'est le même homme sous deux costumes, d'abord en carmagnole, puis en habit brodé» («Lois psychologiques» etc. pag. 36). —

vina. Gar šī straute malām, visur, kur viņš pāri tek, viss ko viņš skar, zeļ, aug, zied, augļus nes. Franču tautas dvēsele ir dzīva un ļoti impulsīva. Viņa ir it kā dzīvība pati. Impulsīvā darbībā izpaužas viņas dzīvības dziņa. Skaistuma alkst franču dvēsele. Nemirstīgos mākslas darbos izpaužas un tērpjas materiāla skaistās franču dvēseles tieksmes pēc tā, kas skaists. Uzņēmīgs, darbīgs, taupīgs, pašsavaldīgs ir francūzis pēc savas dabas. Francūzis arī ir izturīgs, bet tomēr samērā ne tik izturīgs un nelokāms savos apņēmumos kā anglis. Savu tēviju, skaisto Franciju, francūzis par visu vairāk mīlē. Savas skaistās un auglīgās Francijas labā viņš gatavs visu darīt, kad vajadzīgs viņas labā ziedot visdārgāko — savu dzīvību. Tas viņam ir senču mantojums. — Franču čaklās rokas ir Franciju pārvērtušas par ziedošu dārzu, par paradīzi zemes virsū. Franču tautas lielā taupība viņu priekš kara bija padarījusi par Eiropas bankiieri. Francūzis ir priekšzīmīgi darbīgs, apzinīgs, taupīgs. Krievu lielākie rakstnieki, kā Puškins un citi, noziegušies savos darbos francūzi iztēlojami kā vieglprātīgu ākstu un uzdzīvotāju. Skaistā francūža tēla vietā viņi snieguši tikai nejauku francūža karikatūru. Tās ir ienaida sekas, kāds pēc Napoleona kara gājiena Krievijā valdīja pret francūžiem. Arī vācieši, kuriem tolaik Krievijā bija liels iespaids, pie šī toreizējā naida vairošanas ir daudz piepalīdzējuši. Krievu rakstnieki ir atradušies zem šī naida iespaida.

Angļu tautas, šīs lielākās un grandiozākās koloniju valsts nodibinātājas tautas dvēseles un rakstura pamatīpašības turpretī stipri atšķiras no franču tautas psiķes un rakstura īpašībām. Franču tautas raksturs vispāri ir maigāks, sievišķīgāks, kurpretim angļu stingrāks, vīrišķīgāks, nelokāmāks. Foiba Apollōna dvēsele, liekas, it kā tā tagad mājotu franču tautā. Tādas tik lielas koloniju valsts nodibinātājas tautas gribai vispirms vajaga būt stingrai, izturīgai, nelokāmai. Tāda tad arī angļu tautas griba ir. Anglis pēc savas dabas ir uzņēmīgs, darbīgs, izturīgs un tādapat arī ir angļu tauta. Par ideālu uzuprēties anglis ir spējīgs katru brīdi. Savu pienākumu anglis izpilda uz apzinīgāko. Sekojot

spraustajiem mērķiem anglis stingri ieturas likumības robežās. Līgums angļam nav vis papīra lupata, kuŗu pēc patikas var saraustīt, kā vācu valsts kancleram Betmanam fon Holvegam, bet svēts un apzinīgi izpildāms. Likumības sajūta mīt dziļi angļa sirdī un dvēselē. Dzīvot tikumīgi un likumīgi ir viena no angļu tautas psīches pamattieksmēm.

Nevis uz pavēli, nē, bet aiz brīvas gribas. Tikumības likumi ir dziļi rakstīti angļa sirdī. Tāpat kārtības mīlestība tur dziļi mīt. Angļam nav vajadzīgi, kā varētu sacīt, nekādi priekšraksti, nekāda policija, kas apbruņota un ietērpta uniformā, sekotu katram viņa soļam un to ar varu piespiestu izpildīt savu pienākumu. Anglis pats zina, kas viņam jādara, un to viņš arī dara. Likums ir rakstīts, kā sacīts, viņa sirdī. Anglis pats ir katrā vietā un lietā sev likumu devējs un viņu apzinīgs izpildītājs. Anglijā to var redzēt ik uz soļa jau tūlī Anglijā nonākot. Kārtībnieku stacijās un citur tiklab kā neredz. Ikviens anglis pats gādā par kārtību un to uztur. Anglis no dabas ir reliģiozs, bet ne fanatiķis. Spānijas inkvizīcija un Parīzes Bartolomeja nakts (tā sauktās asins kāzas) Anglijā nav nemaz domājamas. — Anglis ir liels individuālists. Viņš ir brīva persona ar autonomu morāli un neļaujas sevikomandēt un tiranizēt. Valsts ir tikai forma, kur jāvalda pilnīgai personas brīvībai un iniciatīvai. Valsts forma ir tikai čaula, kuŗā mīt un impulsīvi brīvi un apsvērti, stingri tikumīgi un likumīgi autonomi darbojas un likumīgās formās izpaužas angļu tautas brīvais gars.

Tēvu zeme angļam ir par visu dārgāka. Lai viņa būtu liela un varena, tad šim mērķim angļam nekādi upuri nav par lieliem. Angļu tautas lielā enerģija, varenā izturība un nelokāmā griba bija drošākā uzvaras ķīla tai pusei, kur angļi kaŗā atradās. Par angļu tautas izturību un neatlaidību jau liecināja Napoleona kaŗi. Kad lielajā pasau-

les karā izrādījās par vajadzīgu, tad jūrnieki angļi īsā laikā radīja i lielu un varenu sauszemes armiju. Kad karā vajadzēja naudas un atkal naudas, tad angļi sev uzlika 80% lielu kara peļņas nodokli un nevien uzlika, bet šo milzīgi lielo nodokli arī patiesi apzinīgi samaksāja. Kur tēvija bija briesmās, kur daudzi ziedoja savu dzīvību, tur neviens uz valsts rēķina nedrīkstēja sev saspekulēt miljonus. Piemums Tautas Padome ievada 60% lielu kara peļņas ienākuma nodokli, bet vai visi spekulanti, it īpaši žīdi, izgāja tiklab kā gluži sveikā. Tas, kāpēc šo nodokli tēvijas labā stingri nepiedzina, ir mūsu tā laika valsts vīriem pierēķināms kā smags noziegums pret mūsu tēviju. Ja šis nodoklis būtu kārtīgi piedzīts un nauda izlietota Latvijas atjaunošanas un labierīcības labā, tad tagad daudz kas būtu citādi, labāki. Anglijā neviens spekulants no 80% lielā kara peļņas nodokļa neatsvabinājās. Ja kāds to arī būtu gribējis, viņš to nevarētu. Šādā gadījumā parādītos valsts varas stiprums kā visas tautas gribas izpauda, kas piespiestu spekulantu izpildīt pienākumu un samaksāt 80% lielo kara peļņas nodokli.

Angļu tautas dvēseles pamattiekmes ir: dziņa pēc brīvības un ideālu sasniegšanas. Viņu griba ir ārkārtīgi stipra, stingra, izturīga, nelokāma. Pašsavaldība un darba spēja ļoti lielas. Uzpurēšanās spēja un izturība ideālu un sprautā mērķa sasniegšanā apbrīnojamas. Stingra tikumība un dziļa reliģiozitāte ir angļu rakstura pazīmes. Visa angļu darbība ir apsvērta un norit tikumības un likumības robežās. Viņa ir sistematiska. — «Tautas raksturs un ne intelektu noteic viņas vēsturisko attīstību un izšķir tās likteni», tā izsakās Le Bons. Raksturs tautu dzīvē pēc viņa ir noteicošais faktors, kamēr intelekta iespaids bieži vien ir gauži niecīgs. Romas valsts pagrimšanas laikmeta romiešiem bija daudz smalkāki izglītots-attīstīts prāts nekā viņu rupjajiem-neaptēstiem priekštečiem, bet viņi totiesu bija zaudējuši sava rakstura labākās īpašības: izturīgu pastāvību (lat. perseverantia, fr. persévérance, vāc. Beharrlichkeit), darba spēju, nepārvaramu neatlaidību, spēju sevi uzpurēties ideāla labā, nesalaužamu likuma cienību; visas tās ir rakstura īpašības, kas radīja viņu senču lielumu. Pateicoties savam raksturam

*angļu tautas
dvēsele*

60.000 angļu tur savā jūgā 250 milj. indiešu, no kuriem daudzi intelekta — prāta ziņā viņiem vismaz līdzīgi un daži viņus mākslas gaumes un filozofisku uzskatu dziļuma ziņā pat stipri pārspēj. Viņu raksturs tos nostādījis lieliskākās-varenākās koloniju valsts priekšgalā, kādu vien vēsture pazīst. Sabiedrību, ierīcību, valšķu drošības pamats dibinās uz rakstura un ne uz intelligences. — Par daudz prātojojot un domājot viņas nekad nekā nepanāk.

Rasu gara konstitūcija noteic viņu pasaules un dzīves uzskatu un tā tad arī viņu izturēšanos.

Individs, kas zināmā, īpatnējā veidā uzņem ārēju lietu iespaidus, jūt, domā un darbojas gluži citādi, nekā tie indivīdi, kuriem ir citāda gara konstitūcija. No tā izriet, ka stipri dažādu tipu gara konstitūcijas nevar savstarpēji caurausties. Gadusimteņu ilgo rasu cīņu cēlonis pa galvenai daļai meklējams un atrodas rasu raksturu nesavienojamībās. «Ja neievēro un netur gara acu priekšā to, ka dažādās rases nevar vienādi just, domāt un rīkoties, tad vēstures nekad nesaprātis». —

Atsevišķs cilvēks ir, ko viņš arī nedarītu un kā izturētos, arvien savas rases reprezentants. Ideju un sajūtu daudzums, ko kādas zemes indivīds dzimstot manto, ir tas, kas rada un veido rases dvēseli. Pēc savas būtības viņa ir neredzama, bet savā iedarbībā viņa ir ļoti saredzama, jo īstenībā viņa noteic un pārvalda visu tautas attīstības gaitu.¹⁾

¹⁾ «Le caractère d'un peuple et non son intelligence détermine son évolution dans l'histoire et règle sa destinée... L'influence du caractère est souveraine dans la vie des peuples, alors que celle de l'intelligence se montre souvent bien faible. Les Romains de la décadence possédaient une intelligence autrement raffinée que celle de leurs rudes ancêtres, mais ils avaient perdu les qualités de caractère: la persévérance, l'énergie, l'invincible ténacité, l'aptitude à se sacrifier pour un idéal, l'inviolable respect des lois, qui avaient fait la grandeur de leurs aïeux. C'est par le caractère que 60000 Anglais tiennent sous le joug 250 millions d'Hindous, dont beaucoup sont au moins leurs égaux par intelligence, et dont quelques-uns les dépassent immensément par les goûts artistiques et la profondeur des vues philosophiques. C'est par le caractère qu'ils sont à la tête du plus gigantesque empire colonial qu'ait connu l'histoire. C'est au caractère et non à l'intelligence qu'est due la solidité des sociétés, des institutions et des empires. Le caractère, c'est ce qui permet aux peuples de sentir et d'agir. Ils n'ont jamais beaucoup gagné à vouloir trop raisonner et trop penser.

De la constitution mentale des races découle, leur conception du monde et de la vie, et par conséquent leur conduite. Impressionné d'une certaine façon par les choses extérieures, l'individu sent, pense et agit d'une façon fort diffé-

Franču psihologs Ribō (Ribot) iet pat tik tālu, ka savā ievērojamā darbā «La Logique des sentiments» aizrādīdams uz rakstura svarīgumu un konstatēdams, ka raksturs ir īstais gara konstitūcijas pamats, izsakās šā: «Intelligence ir tikai garīgas attīstības sekundāra — viņai padota zemāka forma. Pamattips ir raksturs. Kad intelligence par daudz attīstīta, tad viņa var pat sapostīt raksturu». («L'intelligence», tā viņš saka, «n'est qu'une forme accessoire de l'évolution mentale. Le type fondamental est le caractère. L'intelligence a plutôt pour effet de le détruire quand elle est trop développée.») —

«Intellekts tautas iespaido tikai mazā mērā. Viņas pa galvenai tiesai iespaido un vada rasu karakteris, t. i. iedzimtu īpašību kopa, sastāvoša no jūtām, vajadzībām, parašām, tradīcijām, prasībām, kas kopā saņemot ir tautas dvēseles sastāva pamatdaļas. Šī tautas dvēsele piešķir tautām pastāvību pastāvīgajās atgadījumu radītās svārstībās un maiņās. — Še mēs pieskaņamies pie vēstures neredzamajiem pamatiem, pie viņiem noslēpumainajiem spēkiem, kas noteic viņas gaitu.

No rases atkarājas, kā tautas izturas un darbojas zem notikumu un pārgrozību iespaida.

Rases dvēsele noteic un pārvalda tāpat iekārtas un likumu grāmatas, kā despotu gribu un loka tādējādi viņu likteni.

Rases dvēseles pazišana dara iespējamu vēstures hieroglifu saburtošanu. Viņa izskaidro valsts varenības un pagrimšanas iemeslus

rente de celles dont sentiront, penseront et agiront des individus qui possèdent une constitution mentale différente. Il en résulte que les constitutions mentales, construites sur des types très divers, ne sauraient arriver à se pénétrer. Les luttes séculaires des races ont surtout pour origine l'incompatibilité de leurs caractères. Impossible de rien comprendre à l'histoire si l'on n'a pas toujours présenté à l'esprit cette idée que des races différentes ne sauraient ni sentir, ni penser, ni agir de la même façon, ni par conséquent se comprendre... («Lois psychologiques» etc. pag. 44 etc).

«Quoi qu'il fasse, l'homme est donc toujours et avant tout le représentant de sa race. L'agrégat d'idées, de sentiments que tous les individus d'un même pays apportent en naissant, forme l'âme de la race. Invisible dans son essence, cette âme est fort visible dans des effets, puisqu'elle régit en réalité toute l'évolution d'un peuple». (Ibid. pag. 10). —

un māca mums saprast, kāpēc zināmas tautas savstarpēji sajaucas, kamēr citas to nekad nedara. Rase ir pīlārs, uz kuŗa atbalstās tautu līdzsvars. Viņa ir psiholoģiska robeža, kuŗa sprausta iekārotāju godkārei un viņu valdkāres sapņu tēliem.

Tautas kultūra dibinās uz nedaudzu pamatideju pamata. No šīm idejām atvasinās un atkarājas viņas iekārtas, viņas literātūra un viņas māksla... Idejas sociālajam svarīgumam nav nekādas citas patiesas mērauklas kā vienīgi tā vara, tas iespaids, kas viņam ir uz dvēseli. Tautas dzīve, viņas iekārtas, ticējumi un mākslas ir tik viņas neredzamās dvēseles redzamā izteiksme. Ja kāda tauta gribētu citādi pārveidot savu iekārtu, ticības mācības un mākslas, tad viņai vispirms vajadzētu pārveidot, pārradīt savu dvēseli. Ja viņa kādai citai tautai gribētu atstāt kultūru, tad viņai tai vajadzētu arī atstāt savu dvēseli.

Katrai rasei ir sava īpatnēja gara konstitūcija, kuŗa ir tikpatnoteikta kā viņas anatomiskā uzbūve... Iespaidi, kādiem indivīds padots un kuŗi noteic viņa izturēšanos, ir trijādi: pirmais un droši vien vissvarīgākais iespaids ir mūsu priekšteču iespaids, otrs ir vecāku iespaids un trešais, kuŗu gan labprāt uzskata par vissvarīgāko, kaut gan viņš vispāri ir pats visvājākais, tas ir apkārtnes iespaids.

Tautsaimnieks Cheisons (Cheysson) ir aprēķinājis, ka Francijā, ja rēķina gadusimtenī tik trīs ģenerācijas, katrā francūža dzīslās rīt vismaz 20 miljonu 1000 g. laika biedru asinis. Visiem kādas vietas, kādas provinces iedzīvotājiem tā tad nepieciešami ir kopēji priekšteči. Viņi tā tad ir darināti no tās pašas mīklas, ir tāda pat veida, gaŗa un smaga ķēde, kuŗas pēdējie locekļi tik tie ir, viņus pastāvīgi spiež atpakaļ uz caurmēra tipu. Mēs reizē esam mūsu vecāku un mūsu rases dēli. Ne tik vien jūtas, nē, arī fizioloģija un tas, ko mēs dzimstot mantojam no vecākiem un senčiem, mums mūsu tēvu zemi padara par mūsu otru māti¹⁾.

¹⁾ «Peu influencés par l'intelligence, les peuples sont surtout guidés par les caractères de leur race, c'est-à-dire par l'agrégat héréditaire de sentiments, besoins, coutumes, traditions, aspirations qui représentent les fondements essentiels de l'âme des nations. Cette âme nationale donne aux peuples une stabilité durable à travers les perpétuelles fluctuations des contingences.

Tautu dzīve, redzams, ir atkarīga no neliela skaita dvēseles faktoru, kurus var uzskatīt kā konstantus — pastāvīgus, negrozīgus, tā ka viņi pārveidojas ļoti lēnām, gandrīz nemanāmi. Visur un arvien mēs viņus varam redzēt darbojamies laikā un telpā. Viņi iespaido dzimšanu, ieliek jaunajam pasaules pilsonim dzimstot daudz ko tā

Et ici nous touchons au substratum invisible de l'histoire, aux forces secrètes orientant son cours.

C'est la race en effet qui détermine la façon dont les peuples réagissent sous l'influence des événements et des changements de milieu.

Dominant les institutions et les codes aussi bien que les volontés des despotes, l'âme des races régit leurs destinées.

Sa connaissance permet de déchiffrer les hiéroglyphes de l'histoire. Elle dit les causes des grandeurs et des décadences, pourquoi certains peuples se fusionnent alors que d'autres ne le pourront jamais. La race est la pierre angulaire sur laquelle repose l'équilibre des nations. Elle constitue la limite psychologique assignée aux ambitions des conquérants, aux rêves d'hégémonie qu'ils peuvent former... («Lois psychologiques» etc., pag. 2).

La civilisation d'un peuple repose sur un petit nombre d'idées fondamentales. De ces idées dérivent ses institutions, sa littérature et ses arts. (Ibidem pag. 15.)

L'importance sociale d'une idée n'a d'autre mesure réelle que la puissance qu'elle exerce sur les âmes. (Ibid. pag. 18.) — La vie d'un peuple, ses institutions, ses croyances et ses arts ne sont que la trame visible de son âme invisible. Pour qu'un peuple transforme ses institutions, ses croyances et ses arts, il doit d'abord transformer son âme: pour pouvoir léger à un autre sa civilisation, il faudrait qu'il lui léguât aussi son âme. (Ibid. pag. 20.) — Chaque race possède une constitution mentale aussi fixe que sa constitution anatomique. (Ibid. pag. 23.) —

Les influences auxquelles se trouve soumis l'individu et qui dirigent sa conduite, sont de trois sortes. La première, et certainement la plus importante, est l'influence des ancêtres; la deuxième, l'influence des parents immédiats; la troisième qu'on croit volontiers la plus puissante, bien qu'elle soit généralement la plus faible, est l'action des milieux. (Ibid. pag. 26.) —

Un savant économiste, M. Cheysson, a calculé qu'en France, à raison de trois générations par siècle, chacun de nous aurait dans les veines le sang d'au moins 20 millions de contemporains de l'an 1000. «Tous les habitants d'une même localité, d'une même province ont donc nécessairement des ancêtres communs, sont pétris du même limon, portent la même empreinte, et sont sans cesse ramenés au type moyen par cette longue et lourde chaîne dont ils ne sont que les derniers anneaux. Nous sommes à la fois les fils de nos parents et de notre race. Ce n'est pas seulement le sentiment, c'est encore la physiologie et l'hérédité qui font pour nous de la patrie une seconde mère.» («Lois psychologiques des l'évolution des peuples». Dix-septième édition. Paris 1922. Pag. 25.)—

dvēselē un šūplī. Viņi ir valšķu lieluma, varenības un pagrimšanas cēloņi¹⁾).

Šī rasu dvēsele loka un vada tautu likteni, noteic viņu ticējumus, ierīkojumus un mākslu. Katrā kultūras elementā mēs viņu arvien atrodam. Viņa ir vienīgā vara, pret kuŗu ne viena cita nekā nevar darīt, nevar ar to ne mēroties, ne sacensties. Viņa ir gadusimteņu ģenerāciju auglis, viņu svars, viņu domu sinteze²⁾).

Gan daudzi saka, ka dvēsele cilvēkam dzimstot ir kā balta neaprakstīta lapa, kur vēlāk audzināšana un apstākļi visu ierakstot, bet ja dvēsele tiešām būtu tāda «tabula rasa» — neaprakstīta, tukša tāpele, ja tiešām viss atkarātos tik no audzināšanas un apstākļiem, tad jau no ikuŗa katra bērna, vienalga, vai viņš pieder pie melnās, dzeltānās vai baltās rases un vienalga, kādi viņa vecāki, varētu izaudzēt ideālāko cilvēku. Dzīvē turpretim mēs redzam pavisam ko citu, redzam, ka no dažiem bērniem gluži nekā laba nevar izaudzināt. Ar labu, prātīgu audzināšanu daudz ko var panākt, īpaši prāta attīstības ziņā, bet ne visu, ko grib. Grozīt cilvēka dabu un to pēc patikas izveidot, tur vislabākā audzināšana ļoti maz ko iespēj.

Ja mēs kurmēr piekrītam franču zinātniekam Le Bonam, kuŗš daudz ceļojis un, tā sakot, visu savu mūžu sekmīgi pētījis cilvēka un tautu dvēseli, ievērojam viņa un citu, piem. Ribō (Ribot) darbus par dvēseli un raksturu, un ja esam ar novērotāja acīm raudzījušies dzīvē, tad mums jāatzīst, ka Le Bonam daudz taisnības un ka cilvēka resp. tautas dvēsele ir ievērojamākais faktors cilvēka resp. tautas likteņa noteikšanā. No tiem gara un dvēseles dīgļiem, ko cilvēks dzimstot sev līdzī nes pasaulē pa galvenai daļai atkarājas viss viņa liktenis. Vienādi apstākļi uz dažādu raksturu

¹⁾ Sal. «La vie des peuples est régie par un petit nombre de facteurs psychologiques invariables. à travers le temps et l'espace on les voit agir partout et toujours. Des bords du Gange aux plaines de l'Europe, ils contribuèrent puissamment à la naissance, et au déclin des plus grands empires («Lois psychologiques» etc. pag. 1).

²⁾ «Cette âme de la race, qui dirige la destinée des peuples, dirige donc aussi leurs croyances, leurs institutions et leurs arts. Quel que soit l'élément de civilisation étudié, nous la retrouvons toujours. Elle est la seule puissance contre laquelle aucune autre ne saurait prévaloir. Elle représente les poids de certaines de générations, la synthèse de leur pensée». (Ibidem, pag. 112). —

cilvēkiem nedara vienādu iespaidu. Kāds koks, tādi viņa augļi. Kāds cilvēka raksturs, kāda viņa dvēsele, kāda viņa daba, tādi viņa darbi.

Pēc Šopenhauera, kurš rakstura pastāvības un negrozības ziņā domā līdzīgi Le Bonam, cilvēks, kas no dabas ļauns, kuram ir slihts, ļauns raksturs, paliks ļauns visu savu mūžu. Nekas tur neko nevar grozīt. Čūskai, saka Šopenhauers, var izlauzt viņas ģifts zobus un to padarīt nekaitīgu, bet čūska viņa tomēr paliks un kā čūska kodīs, tiklīdz kā viņa to varēs. Līdzīgi tas esot ar cilvēku. Ļauns cilvēks paliekot ļauns un labs — labs.

Lai nu tas būtu, kā būdams, ikviens cilvēks ir savu senču, vecāku un savas apkārtnes — apstākļu produkts. Cilvēka dabība ir viņa gribas, viņa rakstura un iespaidu nepieciešams rezultāts. — Gluži pareizi tāpēc izsakās Imanuels Kants, ka ja būtu pilnīgi pazīstams cilvēka empīriskais raksturs un visi apstākļi, kas uz raksturu dara iespaidu, tad cilvēka izturēšanos varētu tāpat iepriekš pateikt kā saules un mēness aptumšošanas. Tāpat tas arī ir ar tautām. Cilvēka un tautas dvēseles un rakstura pazīšana tāpēc ir no ļoti liela svara.

Latviešu tautas dvēsele. Tagad, ceru, mēs labāki sapratīsim savas tautas dvēseli, viņas īpašību un pamattieksmju lielo nozīmi. — Ja mēs vērā ņemam citu tautu dvēseles galvenās tieksmes, mūsu tautas dvēseles parādības, mūsu tautas dziesmas un citas gara mantas, kur tautas dvēsele visspilgtāk izpaudusies, tad, salīdzinot mūsu tautas dvēseli, viņas tieksmes un parādības ar citu tagadējo tautu dvēselēm, var droši teikt, ka mūsu tautas dvēsele visradnieciskāka lielās, brīvās un varenās angļu tautas dvēselei. Samērā svešāka viņa franču tautas psīchei.

Salīdzinot latviešu tautas dvēseli ar senāko tautu dvēselēm jānāk pie slēdziena, ka viņa visradnieciskāka seno grieķu tautas dvēselei. Latviešu tautas dvēsele ir tīri kā grieķu tautas dvēseles moderns iemiesojums, kā grieķu tautas dvēseles atspulgs. Tik tuvu viņas viena otrai rada. Pēc grieķu ģeniālākā filozofa Platona dvēsele, kā redzējām, sadalās trijās daļās: prātā — intelektā (νοῦς, λογιστικόν), kas mīt galvā, drosmē (θυμός, θυμοειδής), kas mīt krūtīs, un iekārē (το επιθυμητικόν, φιλοχρήματον), kas mīt vēderā. Nemirstīgs ir tikai prāts (νοῦς). Katrai dvēseles daļai ir sava tikumība. Augstākās, nemirstīgās dvēseles daļas tikumība ir — gudrība (σοφία), vidējās — drošsirdība, vīrestība, dūšība (ἀνδρεία) un zemākās dvēseles daļas — iekāres tikumība ir pašsavaldīšanās, mērenība (σωφροσύνη). Ja ikviens dvēseles daļa dara savu pienākumu, t. i. ja prāts valda un zemākās

dvēseles daļas padodas prātam un tam klausā, tad rodas taisnība (δικαιοσύνη) un dvēselē valda harmonija. Grieķu tautas dvēsele alka pēc gaismas, gudrības, pēc visa, kas labs un daiļš (καλός κάγαθός). Grieķis bija varonīgs un pašsavaldīgs. Viņam bija ļoti pilnīga mēra un samēra sajūta. Grieķi bija lieli individuālisti. Lai iedomājamies tik Hērakleitu, Sōkratu, Platōnu, Aristoteli, Diogenu, Aischilu, Sofokli, Eurīpidu un Feidiju! Grieķu dvēsele bija pilnīgi autonoma. Sōkratā tas parādās visā pilnībā. Pilnīgi autonoma tāpēc ir arī grieķu morāle. Arī latvietis ir ārkārtēji liels individuālists. Arī latviešu tautas dvēsele ir pilnīgi autonoma. Arī latvietis ir drošsirdīgs, varonīgs, pašsavaldīgs. — Kā seno grieķu tautas dvēsele bija pilnīgi autonoma un alka pēc brīvības, gaismas, gudrības, zināšanām, daiļuma, pēc visa tā paša alkst arī latviešu tautas dvēsele. — Kā franču tautas dvēselē liekas atspoguļojamies Foiba Apollōna dvēsele, tā viņa atspoguļojas arī latviešu tautas dvēselē, dažā ziņā pat vēl pilnīgāki.

Anglo-sakšu rases dvēsele alkst brīvības. Romāņu tautas dvēsele turpretī vairāk dzenas pēc vienlīdzības idejas reālizēšanas. Anglis ir samērā daudz lielāks individuālists nekā francūzis. Anglis palaujas tikai pats uz sevi, viņš ir, tā sakot, valdība pati, pats savs kungs un kalps, brīva, neatkarīga prāta būtne, francūzis samērā padevīgāks stiprai gribai, atkarīgāks no valdības, no kuŗas tas arī visu ko vairāk sagaida nekā anglis.

Angļu tautas griba, var teikt, ir pilnīgi autonoma. Tāpat angļu tautas dvēsele. Pašnoteikšanās tieksme ir angļu tautas dvēseles pamatdziņa, galvenais viņas sastāvelements. Visur Anglijā un Ziemeļamerikā tāpēc redzama un novērojama pašdarbība. Ikviens dara pats no sevis savu pienākumu. Angļu gara konstitūcijas noteicošie elementi attiecībā uz raksturu ir: griba, tāda tik stingra, nelokāma, kā tā, izņemot romiešus, tik gauži retām tautām tāda bijusi, nevaldāma, neveicama, nesalaužama darba spēja, stipri attīstīta iniciatīva, absolūta pašsavaldīšanās, visaugstākā mērā attīstīta neatkarības sajūta (kuŗa ir tik liela, ka anglis, negribēdams sevi likties traucēties, var būt pārāk auksts, neievērīgs, nelaipns, mazrunīgs, atturīgs satiksmē ar svešiniekiem), stipra darbības dziņa, ļoti dzīvas reliģiozas jūtas, ļoti

stingrs, konstants, it kā sastindzis morāles jēdziens un ļoti stipra pienākuma sajūta¹⁾, īpašības, kas angļu tautu padarījušas varenu un, var teikt, par pasaules valdnieci, kā senāk romiešus.

Arī latviešu tautas griba ir autonoma. Tāpat viņas dvēsele. Latviešu tautas dvēseles pamattieksme izpaužas stiprā, pastāvīgā, nemitīgā dziņā pēc brīvības. Pašnoteikšanās, pašdarbība ir viņas pazīme. Latviešu tautas dvēsele grib būt absolūti brīva, patstāvīga, tāda, kas dzīvo un darbojas pēc saviem pašas dotiem likumiem.

Ikvienas tautas dabiskākā un viņai neatņemamā tiesība pēc Kanta ir tautas pašnoteikšanās tiesība.

Ikvienai tautai ir tiesība uz patstāvību un apvienību etnografiskās robežās. Valsts forma pēc Kanta visdabiskākā ir republikāniskā. Suverēna šādā nacionālā valstī ir tik pati tauta un viņas griba. Neviena valsts pēc Kanta nedrīkst iejaukties otras valsts iekšējās darīšanās. Savā starpā tādām brīvām, suverēnām republikāniskām, nacionālām valstīm etnografiskās robežās pēc Kanta mūžīgā miera labā jānodibina Eiropas, jā, pasaules valšņu fēderācija — savienība ar kādu augstāku aeropagu — obligātorisku šķirēju tiesu priekšgalā, kas lai izšķirtu visus starptautiskos strīdus jautājumus un tā novērstu karus. —

Mūžīgā miera ideja ir pēc Kanta pats augstākais un lielākais politiskais uzdevums, kuŗa realizēšana ir visas cilvēces pienākums. Mūžīga miera idejas realizēšana, šī cilvēces ideālmērķa sasniegšana, būtu vislielākais cilvēces labums, pēc kuŗa sasniegšanas censties, tas ir pēc Kanta visu uzdevums un svēts pienākums.

Latviešu tautas dvēsele savā autonomā darbībā un dziņā pēc brīvības tiecas pildīt šādus ideālus.

¹⁾ «Les dominantes de cette constitution mentale sont au point de vue du caractère: une volonté que bien peu de peuples, sauf les Romains, ont possédée, une énergie indomptable, une initiative très développée, un empire absolu sur soi, une indépendance poussée jusqu'à l'insociabilité, une activité puissante, un sentiment religieux très vif, une moralité très fixe, une idée du devoir très nette». («Lois psychologiques de l'évolution des peuples» par Gustave Le Bon. Dix-septième édition. Paris, 1922. Pag. 124.)

*Filozofija cēsi
savijos ac
latvijas briv.
ideju*

Latviešu tauta nealkst un nedzenas pēc svešu zemju iekarošanas. Sasniegusi savu ideālu, savā dvēselē mūžam tīkoto mērķi, kļuvusi suverēna, viņa grib mierīgi dzīvot un darboties savās etnografiskās robežās. Būt mūžīgi suverēnai un ziedošam dārzam līdzīgi izkopt savu zemi, tā tagad viņas nelokāmā un nesadragājamā griba.

Sargies mani šai darbā un manā patstāvībā aizkart! Dzirdīga auss sadzird to izskanam iz latviešu tautas dvēseles. Noli me tangere!

Drosme un stipra enerģija mīt latviešu tautas dvēselē, kas dzīdamās pēc brīvības un tiekdamās satvert savus ideālus var izpausties un izpaužas apbrīnojamā varonībā, kā to pierāda mūsu tautas cīņas par brīvību un apvienotu neatkarīgu Latviju. —

Dziņa pēc gaismas, stipra un nesalaužama griba, pašsavaldīšanās un liela uzpurēšanās spēja ideālu labā, visas tās ir latviešu tautas dvēseles un rakstura pamatspējas un tieksmes. Latviešu tautas raksturs ir pastāvīgs. Balta un skaidra ir viņas dvēsele. Tikumība viņā dziļi mīt.

Vai tādas tik skaistas un labas var būt latviešu tautas dvēseles pamatīpašības un tieksmes? Vai jēl maz var runāt par latviešu tautas autonomu dvēseli, par viņas pamatdziņu pēc brīvības un pašnoteiktības tur, kur latviešu tauta sešus gadusimteņus ilgi nesusi smagas verdzības važas, tikusi kalpināta, apspiesta un izmantota un līdz pat apvienotās un patstāvīgās latviešu valsts nodibināšanai ir bijusi apspiesta un stipri atkarīga?

Ja viņai būtu bijusi tāda tik liela dziņa pēc brīvības, ja viņas dvēsele būtu autonoma un tiektos izpausties neatkarīgas valsts formā, vai tad viņa jau sen nebūtu saraustījusi savas atkarības un kalpības važas? Kas tā domātu un spriestu, tas nepazītu apstākļu, kādos latviešu tauta nesusi savas verdzības un atkarības važas. Vai nevainīgais baltais balodītis var atsvabināties no plēsīgā un nesalīdzināmi stiprākā vanaga?

Ne mierīgi latvieši nesusi verdzības un atkarības važas. Par to liecina viņu vēsture. Pie katra šķietami izdevīga gadījuma viņa ir mēģinājusi atsvabināties no saviem kakla kungiem un izcīnīt brīvību. Par tādām brīvības cīņām jaunākos laikos mums stāsta 1848. g. Bebru dumpis, 1905. gada revolūcija un par visām lietām pēdējās lielās un varonīgās asiņainās cīņas par Latvijas neatkarību. Latvieši arvien ir cīnījušies pret daudzkārt lielāku pārspēku.

Ka latvieši ir briesmīgi «dumpīga» tauta, t. i. savā dvēselē brīva, pēc brīvības un neatkarības alkstoša tauta, to viņu pirmie kakla kungi vācieši allaž un allaž ir augstākās sfairās visādās balsīs skandi-

*Vai pat to
var elnāt?*

najuši Pēterpili un saukuši pēc bargākiem likumiem, žandarmiem, kazakiem un čerkesiem, kas lai savaldītu dumpīgo, pēc neatkarības alkstošo tautu.

Visādos veidos, kā to redzēsīm, ir parādījušās un izpaužušās latviešu tautas dvēseles pašnoteikšanās tieksmes un dziņa pēc pilnīgas brīvības un neatkarības.

Drūma ir Latvijas pagātne. Melna kā nakts. Vāciešiem Latviju iekarojot latvieši zaudēja zemi, brīvību, visas cilvēku tiesības. Visas tiesības pārgāja iekarojotāju pusē, vienīgi pienākumi palika uzvarēto pusē. Latvju tauta — pastarīte iekļuva verdzības stāvoklī. Sešos verdzības gadusimtenos viņa bezgala daudz cietusi. — Dziesmās bārenīte žēlojas, ka bargi kungi gan darbu deva, nedev' svēta vakariņ'. Bargu kungu kalpībā bija jākrems cieta pelavmaize, avotiņā mērcējot. Uzvarētāji latviešus, kā tautu, visādi izvaroja. Kā tauta latvieši, kā viņu cēlais draugs, brīvības un taisnības apustulis Garlībs Merķelis (Garlieb Merkel) izsakās, līdzinājās mironim.

Bet latviešiem, kā tautai, tomēr nebija lemts mirt. Latviešus, kā tautu, izglāba un uzturēja viņu lielā dzīvības spēja, nesalaužamā griņa dzīvot, cerībā, ka reiz jānāk lielajai dzīves pusdienai, kad varēs nokratīt un salauzt visas važas un kļūt brīva. Kā vācu verdzības, tā despotisko krievu caru laikmetā.

Kā vācieši, tā krievi latviešiem nesuši tikai postu un verdzību visādos veidos. Ko vācietis latviešam darījis, par to pauž mūsu tautas dziesmas, visa tautu pastarītes vēsture. Vēl nav aizmirstas un dziļi tautas dvēselē sūrst «pātagas un rētas, kas latvju vīru godu laupīja». Vēl «žēli vaida Daugava un Staburags asaras rauda».

Nekas labāks latviešus arī nesagaidīja zem carisma jūga. Apspiešanas, tik visādas apspiešanas. Visa Krievija caru laikā jau līdzinājās milzīgam brīvības, tautu un cilvēku tiesību cietumam. Kultūras pasaule iztrūcinājās un nodrebēja, kad amerikānietis Kenāns laida klajā savu darbu par Krievijas cietumu dzīvi. Aizgrābjošās, satricinošās ainās ikviens nu redzēja, cik sapuvusi patiesībā ir caru Krievija. Ikviens brīnīdamies pats sev jautāja: Kā tas iespējams, ka, lai viens varētu tērpties purpurā un būt neaprobežots valdnieks, miljoniem cilvēku jācieš trūkums un bads un jādzīvo gara tumsībā un tādā nebrīvībā, kuŗa līdzinās verdzībai? — Valstī bija tikai v i e n a griba un šis gribas izpildītāji — vergi, vienalga, tresēs vai skrandās tērpušies. Despotis un viņa kalpi. Viss jau Krievijā — šai tautu un cilvēku tiesību cietumā — dibinājās uz despotiskas gribas un varaš principa. Īstenībā nebija nekādas likumības. Vienīgi šī despotiskā

griba bija viss. Visam pēc viņas vajadzēja būt krieviskam. Vienai ticībai. Visam, it visam vajadzēja būt akli padevīgam despotam. Kas citādi domāja, tam atvērās cietumu durvis, tos smacēja tajos un tā ceļš veda uz Sibīriju pie spaidu darbiem. Gara tumsība, važas, nagaika, cietumi, spaidu darbi, karātavas bija līdzekļi, ar kuru palīdzību despotiskie, neizglītotie un māņticīgie cari uzturēja savu tumsības un spaidu varu. Lai neviens brīvāki domājošs cilvēks neizbēgtu šādam liktenim, par to gādāja cara kalpi: ministri, policisti, žandarmi un denuncianti.

Pār latviešiem, kā tautu, karājās Damokla zobens. — Kā tautai latviešiem bija lemts bojā iet. Kā tautu latviešus cara valdība un tās kalpi arī nemaz neatzina. Visam, kas īpatnējs latvisks, bija jāiznīkst. Pārkrievoties latviešiem vajadzēja! Dzīvot ne latviešu, bet krievu dzīvi! Domāt krieviski — caram padevīgi, verdziski. Krievu skolai, krievu baznīcai, krievu policijai, krievu žandarmi, krievu kazakiem, idiotiskiem cenzoriem, denunciantiem vajadzēja par to gādāt, lai Latvijā izgaistu katra brīvāka doma, katra latviešu īpatnība un lai viss būtu tikai krievisks. Viss, it viss mums kā tautai tika atņemts. Ne ēnas nebija no tautas pašvaldības. Mūsu mātes valoda bij izdzīta un izslēgta iz Latvijas skolām. Latviešu skolas nebija. Ne mums, kā tautai, bija savas tautas skolas, ne vidusskolas, ne augstskolas.

Par agrārjautājumu bija pavisam aizliegts rakstīt. Pat stāstos gara inkvizītori-cenzori par agrārjautājumu visu strīpoja. Iznīkt bija visam, kas īpatnējs latvisks. Ne kultūras dzīvi un kultūras darbus no mums, kā tautas, gaidīja, bet nāvi. — Ja mēs, nāvei ziedotie, kā tauta tomēr dzīvojam, tad vienīgi pateicoties savai enerģijai, savai sīkstajai dzīvības spējai un par spīti saviem nāvētājiem, kuŗi visādi nopūlējās mūs, kā tautu iznīcināt un saindēt tautas skaidro un balto psīchi — dvēseli. — Bet gluži bez iesaistīšanas tas palicis nav. Par to liecināja denunciantu bars, Kangari, kas šodien kalpoja un denuncēja despotiskā cara žandarmērijai, bija krieviskāki kā paši krievi, žandarmiskāki kā žandarmi, pazemīgi līdz zemei klanīdamies noņēma cepuri asinainā žandarma priekšā, to godbijīgi sveicinādami, bet vāciem Latvijā ienākot rīt jau kalpoja un denuncēja visvāciem, līdz debesīm slavēdami un aprīnodami Vilhelmu kā lielāko un varenāko pasaules valdnieku, kāds jebkad bijis, suminādami prūšu militarismu un ieteikdami latviešiem pievienoties pie Vilhelma militāriskās un imperiālistiskās Vācijas! Kā to darija Fr. Veinbergs. Pat visvācu un vācu militārvaras priekšstāvju — Ludendorfa, Hindenburga, Hofmana, Tirpica, Kirchbacha, «Baltijas» vācu baronu un viņu padevīgo

7) izglītība

7) agrārjaut.

3) kultūra

ieroču un kalpu Silvio Bredericha, Kurzemes ģenerālsuperintendenta Bernevisa, barona Rādena, Rorbaha (Rohrbach) u. c. sātaniskais Latvijas kolonizācijas plāns, kuŗa izvešana nozīmētu latviešu tautas nāvi, šim mūsu žandarmiskām vergu dvēselēm nelika nodrebēt, nesastindzināja to rokas un neaizliedza to spalvai rakstīt par pievienošanu pie Vilhelma militāriskās un imperiālistiskās Vācijas un šādu pievienošanu tautai ieteikt. — Tās bija nāves zāles — inde, ko vācu okupācijas laika latviešu valodā izdotie vācu laikraksti ar latviešu redakcijas locekļiem tautai sniedza. Lai iedomājamies tik sekošo: Kurzemē apm. $\frac{1}{3}$ zemes piederēja kronim, vācu muižniekiem 946.000 desetiņas, latviešiem tik 898.000 desetiņas. Ja nu kolonizēšanai ar vāciešiem izlietotu, kā bija nolemts, visas kroņa muižas, kuŗu Kurzemē bija ap 200, daļu kroņa meža un atmatas, $\frac{1}{3}$ muižnieku zemes un pat pusi no zemnieku (latviešu) mājām, tad, acīmredzot, latviešu nometnes vācu tautības kolonizācijas jūrā Kurzemē vairs tik būtu kā oazes vācietības tuksnesī vai kā mazas, niecīgas saliņas ar laiku pavisam noskalotu un padarītu visu vācisku. Ar kādu drudzainu skubu visvāci, vācu baroni un vācu militārvalde pa okupācijas laiku visu lūkoja pārvācot! Kā latviešus apspiest! No tautas pašnoteikšanās ne vēsts! Latviešu tautas svēto pašnoteikšanās tiesību sev piesavinājās vācu landtagi, kuŗi noziedzīgā kārtā lēma par latviešu tautas likteni, meta par latviešiem kauliņus kā par kādām nedzīvām būtnēm, tos saistīdami un pievienodami pie Vācijas, celdami asinaino Vilhelmu par latviešu valdnieku!

Visas pilsoņu tiesības un brīvības pa vācu okupācijas laiku Latvijā bija pilnīgi iznīcinātas. Latvietim Latvijā vietas un darba, bez vien fiziska un garīga verga darba, nebija. Kas akli nenodevās kā ierocis vācu rokās un vācu kalpībā, tas bija ziedots bada nāvei. Ne runas, ne vārda, ne satiksmes, ne citu brīvību! Latvietis Latvijā bija cietumnieks. Fon Goslers, šis latviešu tautas Geslers, Kurzemē bija ievēdis un nodibinājis tiro vergu laiku kārtību. — Pār latviešiem kā tautu un latviešu Latviju vācu militārvalde ar savu sātanisko kolonizācijas plānu un citiem drakoniskiem paņēmieniem un nosacījumiem klāja miroņu autu. Kā cariskā Krievija, tā militāriskā Vilhelma Vācija latviešus kā tautu lūkojušas izdeldēt. Krievu cara ģenerāļi un kaŗapulki latviešus kaŗa sākumā izdzina iz

viņu (latviešu) zemes! Latviešiem bija jāiet, jāizklīst un jāiet bojā svešumā. Atpakallaist viņus vairs negribēja, gribēja visādi apgrūtināt un aizkavēt latviešu atgriešanos dzimtenē un latviešu zemi kolonizēt ar 300.000 krieviem, lai šai Krievijas nomalē dzīvotu tik īsti krievu ļaudis. Sikofantiskā latviešu preseš daļa un carisma latviešu kalpi šo latviešu iznīcināšanas politiku vēl pabalstīja, skubinādami latviešus bēgt uz Krieviju.

Krievu despotiskais cars ar saviem kalpiem — pateicoties krievu tautas inercijai (glēvulībai, nespējībai, laiskumam), latviešus, kā tautu, jāšaubās vai tomēr, neskatoties uz viņu sātanisko gribu, paspētu iznīcināt, bet nav šaubu par to, ka Vilhelma Vācijai uzvarot un paturot Latviju un izvedot visvācu un vācu militārvaldes kolonizācijas plānu, latvieši kā tauta ietu bojā.

Kopā iešana un kopā turēšanās kā ar carisko Krieviju, tā arī ar Vilhelma imperiālistisko militārisko Vāciju latviešiem, kā tautai, varēja tik nest postu un — nāvi. — Katra šo abu varu pabalstīšana no latviešu puses un īsredzīgu politiķu puses bija noziegums — apzinīgs vai neapzinīgs, tas še nekrīt svarā. —

Pasaules kara sākumā latvieši, savu īsredzīgo politiķu un vienas preses daļas satracināti, ar lielu sajūsmu stājās uz krievu pusi, likās būt palikuši krieviskāki par krieviem. Kādu laiku likās, ka latviešu tauta, it kā ar aklību sista, brīvību, tiesības sagaidītu tik no krievu valdības. Lielāko un bīstamāko vācu velnu gribēja izdzīt ar krieva velna palīdzību.

Bet latviešu tautas psīche drīz vien atmodās un kļuva redzīga. —

Viņa tiekdamās pēc brīvības, pēc pilnīgas autonomijas — pašnoteikšanās, drīz vien instinktīvi sajuta, ka Latvija kā valsts var dzimt tik uz abu latviešiem naidīgo valšķu, t. i. uz Krievijas un Vācijas, gruvešiem.

Latviešu tautas dvēseles un Latvijas tapšanas labākas izpratnes nolūkā noderēs kā vecās un jaunās strāvas apskats, tā arī tautas pašnoteikšanās ideja un pirmais Latvijas autonomijas projekts.

Vecā un jaunā strāva.

Latviešu tautas atmodas laikā un šī laika apstākļos radās un attīstījās divas strāvas: tā sauktā «jaunā strāva» un tā sauktā «vecā strāva». Cīņa starp šīm abējām pretējām varām, jauno un veco strāvu, vai vienkārši starp jaunajiem un vecajiem bija liela un ļoti sīva.

Jauno strāvu izsauca un audzināja laika gars. Viņas saknes ir meklējamas sadzīves apstākļos un tautas attīstības gaitā. Rūpniecībai attīstoties radās latviešu proletāriāts pilsētās. Agrārapstākļi uz laukiem bija radijuši lielu daudzgalvainu bezzemnieku masu. Tauta vairs nebija nekāda viengabala masa, kuŗu pēc patikas varētu vadīt un locīt kādi nedaudzi tautas vadoni, bet bija diferencējusies dažādās šķirās, kuŗām katrai bija savas noteiktas sevišķas intereses un savi ideāli, kas nereti sadūrās un bija diametrāli pretēji. Jaunā strāva ar saviem laikrakstiem bija tautas demokrātisko slāņu domu un ideālu paudēja. Jaunās strāvas laikraksti bija «Dienas Lapa» no pašas tās dibināšanas sākot un vēlāk no 1893. gada sākot arī «Mājas Viesis» ar tā «Mēnešrakstu». Vecās strāvas laikraksti bija visi pārējie, kā «Baltijas Vēstnesis», «Balss», «Tēvija», «Austrums».

Vecās strāvas — vecās latviešu pasaules — viņas preses darbība koncentrējās tautiskas apziņas stiprināšanā, dziedāšanas veicināšanā un tautas gara mantu krāšanā. Jaunā strāva — jaunā latviešu pasaule un viņas prese tā visa nemaz nenoliedza, bet viņa, krādama pati tautas gara mantas («D. L.» jau izdeva «etnografisku pielikumu»), tomēr uzsvēra, ka tautas gara mantu krāšana, dziedāšana un tautības tautībošana vien vēl nav viss, ka ir arī vēl citi ideāli.

Čīņa starp veco un jauno strāvu bija ļoti asa. Tagadējai jaunai paaudzei grūti iedomāties un sev priekšā stādīties, par ko visu toreiz cīnījās.

Jaunās strāvas prese uzstājās par zinātņu populārizēšanu, par sieviešu emancipāciju, par vienlīdzīgām cilvēku tiesībām, par reālismu literātūrā u. t. t. Visu to vecās strāvas prese uz vissīvāko apkaŗoja. Aspāzijas «Zaudēto tiesību», Zudermaņa «Goda» izrāde, Ibsena «Nora» sacēla vecās strāvas presē toreiz veselu uztraukuma un sašutuma vētru. Sievietei ne tik vien nevajaga nekādu tiesību, nevajagot nekādas augstākas izglītības, viss tas viņām esot tik kaitīgs, jo iznīcinot — sievišķību. Sievietes uzdevums — esot tik ģimene — padevība vīram. Tagad vairs grūti iedomāties, ka sievietei jēl pavisam varēja noliegt augstākas izglītības vajadzību un derīgumu, tāpat, ka viņai, kā cilvēkam, varēja noliegt visas cilvēciskās tiesības. Tāpat tas ar daudz citiem jautājumiem, kā piem. zinātņu populārizēšanu. Kā lai zinātnes tautai, plašajām tau-

tas un strādnieku masām varētu būt kaitīgas, ja viņas nekaitīgas un derīgas izredzētiem cilvēces desmit tūkstošiem? Vai ikviens, kas radīts pēc Dieva ģimja un līdzības, nav cilvēks ar visām cilvēka tiesībām? Sevišķi nikni pret sievieti emancipāciju, viņu augstāku izglītību un pret zinātņu populārizēšanu uzstājās Vēbers «Balsī» un «Baltijas Vēstnesī» un viņam sirdīgi palīdzēja «Tēvija», kuŗas redaktors bija J. Čakstes kungs. Šeit kāds piemērs! Debessbraukšanas dienā, 26. maijā (v. st.) 1894. g. uz Jelgavas Latviešu teātra skatuves izrādīja Aspāzijas lugu «Zaudētas tiesības». «Tēvijas» redakcijas loceklis cand. phil. F. Gaŗais saraksta recenziju ievietošanai «Tēvijā». Cenzūra to jau ir atļāvusi. Bet «Tēvijas» atbildīgais redaktors J. Čakstes kungs to tomēr aizliedz iespiest. Šī F. Gaŗa kunga recenzija iespiesta «Mājas Viesī» 24. num. (8. jūnijā) 1894. g. kā ziņojums no Jelgavas ar parakstu F. G., kur viņu ikviens var lasīt. Tas gaiši rāda, kā vecā strāva un viņas priekšstāvji tolaik gādāja par gara brīvību. Nevien cenzori apspieda un nāvēja tautas brīvo garu. Bet Praurimas svētnīcas brīvības uguni neviens nespēja galīgi noslāpēt. Nodibinājās ilegāli (nelikumīgi, slepeni) pulciņi, sastāvoši pa lielākai daļai no studentiem, skolniekiem, strādniekiem. Aizliegtās domas un idejas, kā maldū uguntiņas lidodamas gāja pa visu zemi. Viņas pievilka un sildīja. Kas atklāti bija aizliegts — dega slepenībā. Ideju nevar apspiest nekādi spaidi. Pat cara žandarmi tā nespēja. Zemē ierakta viņu acīm apslēpās aizliegtā — sociālistiskā literātūra. Bet viņa nāca iz zemes ārā un gāja no rokas rokā, kad cara kalpu acis tā neredzēja. Tā laika apstākļos radās un jaunās strāvas atmosfērā attīstījās dīgli, kas radīja 1905. gada revolūciju. Gan vecās strāvas piekritēji un reprezentanti, kā Fridrichs Veinbergs, Andrievs Niedra un citi stājās arī vēl pat 1905. gada revolūcionārai kustībai pretī, bet visa tauta jūta tai līdz, jo viņa savā dvēselē noskārta, ka tā ir atsvabināšanās kā no muižniecības varas, tā arī no cariskās patvaldības žņaugiem.

Pašu tā laika — 1905. g. revolūcionāru starpā varēja novērot divus virzienus: vienu internacionālu, kas tiecās sadragāt kā muižniecības varu, tā troņa pamatus. Viņa mērķis bija starptautiskā sociālisma valdība. Otrs virziens, kaut gan viņš bija samērā ar pirmo lieluma ziņā mazs, bija nacionāls. Gan arī viņš tāpat tiecās dragāt muižniecības varu un cara troņa pamatus, bet tomēr viņa mērķis bija cits: **tautas pašnoteikšanās**. Viņš tāpēc prasīja visu latviešu apdzīvoto teritoriju (Kurzemes, Vidzemes dienvidus daļas un Latgales) apvienošanu vienā valstī, kam starptautiskā sociāldemokratiskā virziena piekritēji pretojās, lai gan viņiem tika aizrādīts, ka, ja tauta gribēs, tad viņa arī nacionālā valstī var ievest sociālistisku iekārtu, jo var būt arī nacionālas sociāldemokratiskas valstis un šādu valšķu fēderācijas. Pēdējā virziena gars izpaudās kādā «sociālrevolūcionārās savienības» izriktā priekšlasījumā vakarā, Uļeja zālē Rīgā 1905. g. rudenī. Priekšlasījums, ko tur P. Zālīte nolasīja, skanēja «Valsts ideāls». Viņš pēc tam iespiests «Mājas Viesī» (1905. g. 46., 47., 49. un 50. numuros). Šī pirmā Latvijas autonomijas projekta nodaļu virsraksti skan: «Latvijas autonomija», «Saeimu darbi tuvākā nākotnē», «Mūsu partiju attiecība uz saeimu darbiem tuvākā nākotnē» un «Ideālvalsts». Iepazīsimies ar šī autonomijas projekta ideju un viņa saturu!

Tautas pašnoteikšanās ideja un pirmais Latvijas autonomijas projekts.

«Ja mēs atzīstam Fichtes» (jāstāy būtu Kanta un Fichtes vai Istenībā tik Kanta) «uzstādīto tautu grandiozo pašnoteikšanās principu un tas mums jāatzīst, ja mēs negribam noziegties pret vienu no cilvēka un tautu dabiskām tiesībām, tad nostājoties uz šī principa, mums arī jāuzstājas par Krievijas dažādo tautu — somu, poļu, armenu, igauņu, leišu, latviešu autonomiju»... «Mums,

latviešiem», «nav ne mazākā iemesla neprasīt autonomiju arī Latvijai. Svarā te krīt arī vēl tas apstāklis, ka Kurzeme Krievijai ar labu padevusies. Viņa nav iekarota krievu tautas asinīm. Un pat, ja visa Latvija tā būtu iekarota, tad tomēr tas noticis agrāk un nevienai tautai nav uz mūžību atņemama tās dabiskā pašnoteikšanās tiesība. Latvija gan arī nekad vēl nav bijusi pilnīgi līdzīgi nostādīta Iekšķrievijas gubernām. Baltijas gubernām vismaz bijuši savilandtagi, tikai tie nu gan diemžēl nereprezentēja visus iedzīvotājus, bet tikai zināmu šķiru — Baltijas lielgruntniekus. Šādu landtagu dienas, zināms, tagad jāuzskata par skaitītām. Šimbrīžam (1905. g.) vairs var runa būt tikai no pilnīgas Latvijas autonomijas, kuŗas projektu galvenos vilcienos te raugu uzzīmēt.»

«I. Latvija»... «sastāv no latviešu apdzīvotās Dienvidus-Vidzemes, Kurzemes un Inflantijas» u. t. t.

«III. Latvijas Saeima sastāv no tautas vietnieku nama, kā visas Latvijas pašvaldības likumu devēja un no šo likumu izpildītājas, no tautas vietnieku skaita ieceltas ministrijas ar ministru priekšnieku priekšgalā. Tautas vietnieki izvēlami uz vispārējas, tiešas un aizklātas balsstiesības pamata. Tādu aktīvu un pasīvu vēlēšanas tiesību bauda ikviens cilvēka tiesību nezaudējis 21 gadu vecs Latvijas iedzīvotājs, neskatoties uz dzimumu, tautību un ticību. Ik uz 30.000 iedzīvotājiem vēlams viens tautas vietnieks, kā tas mēdz būt citās autonomās valstīs, piem. Anglijas kolonijās.»

«Latvijas Saeima var tikai būt viena, t. i. viens vienīgs uz vispārēju, tiešu un aizklātu balsstiesību pamata ievēlēts tautas vietnieku nams, kāds piem. pastāv Austrālijā, bez jebkāda kungu nama jeb senāta.»

«IV. Bez Latvijas vispārējās Saeimas Rīgā, ir Latvijā vēl vispārējas draudžu sapulces un draudžu padomes, kuŗu kompetencei padotas draudžu iekšējās pašvaldības lietas. Draudžu

padomes locekļi ar priekšnieku priekšgalā vēlami tāpat uz vispārējās, tiešas un aizklātas balsstiesības pamata un kā vīrieši, tā arī sievietes.»

«VIII. Pirmai Latvijas Saeimai jāizstrādā Latvijas satversmes likumi.»

«Baznīca atdalāma no valsts un ievadama civillaulība. Mācītājs vēlams no visas draudzes»... «Par tiesnešiem būtu ieceljami tikai ētiski izglītotas un sevišķi krietnas personas. Tiesneši ievēlami no vietējiem iedzīvotājiem»... «Nāves sods atceļams»... «Tautskolai jābūt brīvai un skolas laikam jāilgst vismaz 6—8 gadi.» Izvedama pamatīga agrārreforma. Rādīts arī, kā tam jānotiek. Še pievestais ir tikai maza daļa no 1905. gadā «Mājas Viesī» iespiestā Latvijas autonomijas projekta. Latvija nav pilnīgi neatkarīga, bet ir vienota ar Krieviju uz īpašu likumu pamata.

Šis, šē īsumā pievestais un «Mājas Viesī» iespiestais Latvijas autonomijas projekts radies un uzrakstīts jau Jēnā 1891.—93. gadam P. Zālītem studējot filozofus Platōnu, Džonu Lokku (John Locke) un Kantu. Viņā izpaužas īpaši Kanta idejas un ieskati par tautu pašnoteikšanos. Iespiest viņu varēja tik 1905. gadā.

Bet dzīvē toreiz viņš nevarēja tikt izvests. Nāca soda ekspedīciju laiks. Muižnieki viņas faktiski vadīja un apzīmēja mocāmos un nošaujamos. Asinis lija. Par to šē tuvāk rakstīt nav vietas. Tik tauta, mūžam neaizmirsti tos brīvības varoņus, ar kuriem ir slacināta tava zeme un izpirkta senču zaudētā brīvība!

Gadi nāca un gāja. Reakcijai šķita, ka viņa mūžīgi triumfēs. Te izcēlās pasaules karš. Latvieši nebija aizmirsuši soda ekspedīcijas un viņu faktisko rīkotāju un vadītāju. Latviešiem šķita, ka pienācis laiks, kur tiem dibināta cerība atsvabināties uz visiem laikiem no vācu muižnieku varas. Nodibinājās latviešu strēlnieku bataljoni. Viņu varoņu darbi visiem ir zināmi. Par tiem mūžam starp citu paudīs Ziemas svētku kaujas. Strēlnieku bataljonu galvenā nozīme ir tā, ka viņi aizkavēja pāragru Krievijas sabrukšanu un iznīcināja Vācijas cerības uz uzvaru austrumos. Tam ir lieliska nozīme. Jo, ja nebūtu latviešu strēlnieku, ja Krievija būtu pāragri sadragāta, tad Vācija austrumos varbūt būtu palikusi uzvarētāja un tādā ga-

dījumā nebūtu ne Latvijas, ne Igaunijas, ne Lietuvas, ne Polijas.

Atceroties 1905. gada dejas un spraustos ideālus, «Valsts ideāla» autors P. Zālīte 1915. gada beigās Pēterpilī griezās pie mūsu valstsdomniekiem, lai tie krievu valdībai un valstsdomē prasītu Latvijai autonomiju, jo citādi būtu noziedzība izliet strēlnieku asinis. Kad valstsdomnieki to darīt toreiz atsacījās, domādami, ka pēc uzvaras cara valdība visu, ko vajadzēs, dos, tad viņš gāja pie Rīgas domnieka kņaza Mansireva, kurš vispirms noraidīja pie abiem latviešu valstsdomniekiem, un kad atbildēja, ka pie tiem jau būts un ka tie baidās prasīt autonomiju, tad Mansirevs brīnījās, kāpēc gan latviešiem autonomija vajadzīga, jo kad Krievijā būšot konstitucionāla monarķija ar parlamentārisku valdību, tādu, kā Anglijā, tad arī latviešiem klāšoties labāki un autonomija nemaz nebūšot vajadzīga. Ja viņš iekustinātot Valstsdomē Latvijas autonomijas prasību, tad latvieši dabūtot «sliktu noti». Griezos atkal pie Goldmaņa, lai tak ko dara, lai prasa autonomiju. «Tagad jādomā tik par uzvaru. Kad uzvarēsīm, gan tad cars visu, ko vajadzēs, dos», tā J. Goldmanis man atbildēja. «No krievu valdības», teicu, «mums nekas labs nav sagaidāms. Ja Krievija uzvarēs, tad tik reakcija un nagaikas sagaidāmas. Tāda būs krievu valdības pateicība par mūsu strēlnieku izlietām asinīm. Jūs, Goldman, tagad stāviet savas varas un slavas augstumos, visi Jūs tagad slavē, bet ticiet, tā pati tauta Jūs nomētās ar akmeņiem, ja Jūs neprasīsiet autonomijas un zināssiet tik, kā izliet viņas asinis, ar Jūsu prasīto zemsti viņa nebūs apmierināma, jau tagad tautā un pat strēlniekos dzimst nemiers, sasauciet tak kādu redzamāku tautas darbinieku sapulci, lai izzinātu tautas domas». 1916. gada vasarā tad arī «Centrālās bēgļu komitejas» telpās Goldmanis sasauca kādu sapulci, kurā tika iekustināts Latvijas autonomijas jautājums. Pēteris Zālīte ieteica prasīt tādu tik pilnīgu autonomiju, kāda ir Austrālijai, kas līdzinās jau patstāvīgai valstij. Abi valstsdomnieki Jānis Goldmanis un Jānis Zālītis turpretim domāja, ka jāapmierinās ar plašinātām zemstēm, uz kādām esot cerība; Arveds Bergs atkal domāja, ka labāki būšot

landtāgi, paplašināti ar latviešiem. Bet vēlākais bīskaps Grinbergs silti piekrita autonomijas projektam un pārliecināja par viņas vajadzību klātesošos, vismaz viņu vairākumu. Nesen, tā Grinberga tēvs teica, es tiku aicināts pie divu mirstošu strēlnieku gultas, lai viņus iepriecinātu. «Mēs mirstam, bet kas mūsu tautai par to būs, vai viņa arī tāpat nemirs kā mēs», tā nāvīgi ievainotie latviešu strēlnieki Pēterpilī mirdami izsaucās. «Jāprasa gan ir autonomija». Tā vēlākais bīskaps Grinbergs. Sapulce beidzot uzdeva abiem valstsdomniekiem, lai prasa autonomiju. Viņi šai lietā tad arī griezās kā pie ministru padomes priekšsēdētāja, tā arī pie Miļukova un pat pie mitropolīta Piterima.

Pēc šīs apspriedes vēlāk tā paša 1916. gada rudenī pie Goldmaņa sanāca vairāki desmiti avīžu u. t. t. priekšstāvji. Dr. phil. P. Zālīte šai sapulcē, kuŗa notika J. Goldmaņa dzīvoklī, nolasīja savu Latvijas autonomijas projektu, kuŗš šoreiz bija pilnīgi izstrādāts pēc Austrālijas valsts satversmes parauga un nebija šaurāks par to. Pēc nolasīšanas brītiņu klusums, kuŗu pārtrauc Āronu Matīss, kuŗš reprezentēja «Dzimtenes Vēstnesi», izsaukdamies tik: «ārpus laika un telpas». — «Nevis ārpus laika un telpas, bet pilnīgi laikā un telpā», tā P. Zālīte uztraucies atbild, «jo ja kuŗš turpināsies un tās zīmes to rāda, tad var notikt, ka sabrūkums naidīgās pretvaras — Vācija un Krievija — un uz viņu gruveciem var rasties jaunas patstāvīgas valstis, es ticu šādai varbūtībai un cerībā šādā es lūdzu J. Goldmani no manis saņemt un uzglabāt šo autonomijas projektu kā vēsturisku dokumentu». Goldmanis viņu saņēma. Valstsdomnieks J. Zālīts atkal atgādināja zemstes, Goldmans viņam piebalsoja, A. Bergs nāca klajā ar paplašinātiem landtāgiem u. t. t. Bet beidzot pilnīgas autonomijas prasībai lielum lielais vairums piekrita, sajūsminājās un aizrāva neticīgos Tomus sev līdz. Sevišķi dedzīgi uzstājās par pilnīgu autonomiju toreizējais «Liduma» redaktors O. Nonācis un dzejnieks K. Skalbe. Visi beidzot it kā nozvērējās visiem līdzekļiem propagandēt gan laikrakstos, gan satiekoties un sarunājoties Latvijas pilnīgas autonomijas ideju. Redaktors O. Nonācis pienācis pie manis sacīja: «manas avīzes slejas nododu jums, manas attiecības ar cenzoru labas, rādiet, ko jūs variet». Mājās pārģājis tūliņ uzrakstīju un «Lidumam» uz Valku nosūtīju sekošu rakstu zem nosaukuma «Autonomija», kuŗš ievietots «Lidumā»

(22. februārī 1917. g.). Arī par Somijas konstitūciju un citus rakstus.

1917. gadā pēc revolūcijas autonomās brīvās latviešu tautas dvēseles enerģija spēcīgi darbodamās sāka realizēt savus brīvības un valsts ideālus. Sāka šai virzienā darboties Rīgā, Maskavā un it īpaši Pēterpilī, kur kādā latviešu demokrātiskās partijas sarīkotā priekšlasījumu vakarā es, runādams par autonomiju un tautu pašnoteikšanās tiesībām Kanta garā, iekustināju ideju, ka vajadzētu sasaukt visu partiju un sabiedrību priekšstāvju sapulci un nodibināt Nacionālpadomi, kas lai, tiklīdz kā nodibināta, tūlī proklamētu apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republikānisku valsti. — Pēterpils demokrātiskā partija tūlī pēc tam noturēja ģenerālsapulci, kuŗā piedalījās arī es. Sapulce vienprātīgi nolēma uzaicināt visu partiju priekšstāvju uz kopēju apspriedi, kuŗa lai spertu soļus Nacionālpadomes nodibināšanai, kuŗa lai tad proklamētu apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republiku. Pēc vairāk tādām latviešu demokrātiskās partijas sasauktām partiju priekšstāvju sapulcēm beidzot nodibinājās Nacionālpadome, kas Valkā noturētā sēdē nolēma proklamēt apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republiku.

Pēterpils latviešu demokrātiskās partijas priekšniekam J. Kukuram un kādam dedzīgam, enerģiskam un darbīgam partijas biedrim Zaķim, kuŗš, diemžēl, vēlāk krita Sibīrijā laupītājiem par upuri, šai pirmajā Latvijas tapšanas periodā ir paliekami nopelni. Sasauktās partiju priekšstāvju sapulces noturēja 1917. gada rudenī Pēterpils latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejas telpās.

Kustība, reiz sākusies, turpinājās, pieauga un aizrāva visus sev līdz, arī tos, kas sākumā bija pret neatkarīgu Latviju, tos, kas gribēja tik zemstes, kā arī tos, kas gribēja tik ar latviešiem paplašinātus vācu landtāgus. — Jāpiezīmē, ka mūsu dzejnieki K. Skalbe, J. Akurāters un Ķeniņš, kā arī Nonācs t a g a d ar lielu sajūsmību un sparū uzstājās par neatkarīgu Latviju.

Nodibinājās, kā jau minēts, Nacionālpadome. Proklamēja apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republiku.

Tā bija latviešu tautas autonomās un brīvās dvēseles enerģijas izpauda, kuŗa bija pieņēmusi šādu veidu.

Pār jauno Latvijas valsts stādiņu jau ir brāzušās dažādas vētras un uznākušas stipras salnas. Bet brīvais tautas garš un viņas nelokāmā griba un stiprā enerģija ir pārvarējušas visas vētras un izturējušas visas salnas.

1918. Tautas autonomās un brīvās dvēseles aprīnojamā pašdarbība un spēcīgā enerģija jo varena un spoža parādījās taisni tai brīdī, kad viss likās būt beigts, visi ideāli izgaisuši, visur redzēja tik tumsu, un vācu briesmīgie verdzības laiki rādījās atgriežamies, tas ir tad, kad pirmais Latvijas ministru prezidents Kārlis Ulmanis ar savu kabinetu atradās uz «Saratovas» pie Liepājas. Latvija likās būt atstāta savam liktenim.

Te notika «brīnums». Ziemeļvidzemē radās Latvijas atbrīvošanas kustība. Autonomā brīvā tautas dvēsele sakustējās un sāka strauji darboties. Tauta, kas alka pēc brīvības, negribēja vairs grimt atpakaļ verdzībā. Viņa sacēlās un aizstāvējās. Vairāki varonīgi latviešu virsnieki, V. Ozols, Berķis, Jansons, Zemitāns un citi, kas juta tāpat kā tauta un saprata viņas dvēseles tieksmes, nolēma glābt Latviju vai iet bojā. Nāve viņiem likās būt saldāka, nekā dzīve nebrīvā, atkarīgā Latvijā.

Pazīdami savas tautas brīvo, autonomo dvēseli un spēdami apsvērt tautas sajūsmības spēku cīņā par brīvību un patstāvību, viņi organizēja pretsparu vāciešiem. Zinādami, ka nav latvieša, pie kādas partijas tas arī piederētu, kas necīnītos par neatkarīgu Latviju pret vāciešiem, viņi savā armijā uzņēma it visus latviešus, arī tos, kas pārnāca pār krievu robežu. Armija ātri pieauga. Sajūsma arī arvien kļuva lielāka. Likās, ka nav pasaulē varas, kuŗas šie par brīvību sajūsminātie varoņi ar saviem tikpat sajūsminātiem un varonīgiem kareivjiem nevarētu pārspēt. Iedzīvotāji savus atsvabinātājus labprātīgi apgādāja ar pārtiku.

Tautas dvēsele instinktīvi sajuta, kas jādara. Pie Raunas, Liepas un Cēsīm latvieši, kopā ar igauņiem, vāciešiem deva nāvīgu triecienu. Vācu armija ar lielu skubu atkāpās uz Rīgu. Ziemeļvidzemes armija cīnījās par savas tēvu zemes brīvību ar lauvās dūšu, tīri kā spartieša Leōnida pulciņš pie Termopilām senatnē.

Vāciešus Kurzemē ar diplomātiskām notām vien vis nevarēja izdzīt iz Kurzemes. — Bermontieši pēc kāda laika tuvojās par jaunu Rīgai. Ieņemts jau bija Torņkalns. Pa otram lāgam sajūsminātā un varonīgā armija Baloža, Radziņa, V. Ozola vadībā atbrīvoja Latviju, sakaudama un izdzīdama vāciešus no Kurzemes. —

Fon d. Gols (Goltz) savās «Kaŗa atmiņās», kā redzams, brīnās un nevar saprast, kā tas noticis, ka latvieši tik pēkšņi un negaidīti ātri Ziemeļvidzemē radījuši armiju, vāciešus ielenkuši un sakāvuši. Atbilde ir vienkārša: Tas bija pēc brīvības un neatkarības alkstošas tautas spēks, kas nepazīst nekādas pretvaras, bet lauž sev ceļu uz

brīvību, patstāvību. Tautas, kas cīnās uz dzīvību vai nāvi: uzvar vai mirst.

Izcīnīta nu ir Latvijas neatkarība. Latviešu tauta, kuŗa to asiņainās cīņās panākusi, arī prātīs neatkarību uzturēt un aizsargāt. Viņas brīvā autonomā dvēsele gan arvien istā brīdī instinktīvi sajūtīs to, kas darāms. Gan tauta isto ceļu apzināsies.

Apskatīsim vēl dažus faktus, kas mums dod liecību par latviešu tautas dvēseles pastāvīgām tieksmēm pēc brīvības un neatkarības.

Kad 1904. gadā Pēterpilī krievu valdība uzaicināja, lai uz grafa Soļska vārdu ķeizaram tauta iesniedz petīcijas, kuŗās var nesodīti droši izteikt savas domas un vēlējumos, tad uz to tūliņ atsaucās latvieši un latviešu progresīvā intelligence iesniedza petīciju ar vairāk simtu parakstiem, kuŗa starp citu prasīja, lai Krievijā sasauc satversmes sapulci uz vispārējas, tiešas un aizklātas balsstiesības pamata, kuŗa lai izsacītos par to, kāda valdības forma (republika vai konstitucionāla monarkija) ievadama Krievijā.

Šo petīciju izstrādāja īpaša komisija, kuŗas sastāvā, cik atceros, ietilpa Jānis Pliekšans (Rainis), Aspāzija, Arveds Bergs, Jānis Asaris, J. Jansons, P. Zālīte un daži citi. Faktiski viņas izstrādāšanā lauvas daļa piekrīt Rainim.

Viņas iesniegšanu uzticēja P. Zālītem kopā ar nelaiķi Jāni Asari. Gluži tik nesodīti, kā tika apsodīts, tas tomēr nenotika. Iesūtītājus vajāja.

1905. gada revolūcijā latviešu mācītājs Rozēns skolotāju kongresā Rīgā iesaucās, kad bija runa par to, kas lai nu nāktu: «dēmo-kratiska latviešu republika», par ko viņam bija jābēg uz Ameriku. —

Skaistu un raksturīgu piemēru par latviešu lielo brīvības mīlestību pieved savā skaistajā darbā «Latvieši» («Die Letten») Garlībs Merkels, kuŗš tur starp citu atstāsta sekošu notikumu: «1795. gadā», tā viņš raksta, «Rīgas intelligences lapas 31. numurā parādījās ziņojums no kāda kunga, kuŗš ir vispusīgi izglītots, studējis, Eiropu apceļojis un tādēļ muižnieku starpā tiek turēts par vienu no visgaišākiem».

«Šī mēneša 16-tā dienā no — — muižas aizbēdzis kambarkunga fon *** virspavārs, kad tas savas mantas aizvezdams pamazām uz to bija sagatavojies. Viņa vārds ir Pēteris u. t. t., u. t. t. Jādomā, ka viņam ir klāt daudz naudas, kuŗu viņš nopelnījis izgatavodams adītas medību somas. Izņemot šīs brīvības blēņas viņam nav nekādu netikumu. Kas viņu nogādās — — muižā, tas var saņemt kā atalgojumu trīs simti rubļus sudraba naudā — (tā tad

! Jēma, rapēme

viņam šis bēglis ļoti svarīgs? — Nē, uzklausāt!) — vai arī caur rakstu dzimtiesības uz šo cilvēku, tomēr vienīgi zem tā nolīguma, ka viņam ne viņa jaunais kungs, ne tie, kuriem viņš vēlāki varētu tikt pārdots, ne par naudu, ne par dāvanu nedrīkst dot brīvību, citādi viņš, lai būtu kur būdams, kļūst atkal par kambarkunga īpašumu»¹⁾

Kāda traka atriebības kāre, solīt summu, kuŗa divkārt pārsniedz parasto dzimtcilvēka vērtību, ja solītājam bēglis nemaz nekrīt svarā, bet viņš tikai savas dusmas pie tā grib apklusināt! Kāda šausmīga ļaunsirdība atsacīties no cilvēka, ja tikai tas nedabū sasniegt to, ko viņš tur par savas dzīves augstāko laimi. Un kāds iemesls šīm zvēriskajām dusmām? Tas, ka nelaimīgajam piemīt netikums, netikums, kuŗu citādi uzskata par viscēlākā cilvēka pazīšanas zīmi, un kuŗu visi, izņemot vergu tirgotājus, turētu par tikumu: tas, ka viņš jūt sevi par cilvēku un cenšas pēc personīgas brīvības. Fon *** kungam par atzinību mums jātic, ka viņam kā dzimtcilvēkam nebūtu tā netikuma, kuŗu viņš tik aklās dusmās soda. Viņš nevien nejustu vajadzību pēc brīvības, bet pateiktos Dievam, ka tas licis viņa mutē iemauktus un laužņus un nodevis viņu cēlāku radījumu gaišajai varai un pātagai. Viņa dedzīgākā vēlēšanās, viņa godkāribas mirdzošākais mērķis būtu sasniegts, ja viņam tiktu ļauts panest visas sava žēlīgā lielkunga ārprātības, un ja viņš tiktu atrasts par padevīgu kalpu līdz savai nāves stundai. Tā tad jānožēlo, ka liktenis viņu nostādījis nepareizā vietā. Viņam vajadzētu būt Pēterim, un Pēterim kambarkungam. Viņš tad būtu pilnīgākais paraugs vergam un Pēteris muižniekam. Ja pat viņa nīknais lielskungs viņa nevar apvainot par citu netikumu, kā brīvības vajadzību, tad jādomā, ka viņš ir bijis ļoti krietns, augsti cienijams cilvēks». — Tā izsakās Garlībs Merkels par vācu muižnieku un latvieti-vergu²⁾.

Tamlīdzīgu gadījumu, kur latvieši bēgdami lūkojuši iegūt brīvību, ir bijis ļoti daudz. Tas atkal mums dod liecību par latviešu tautas dvēseles neapslāpējamo brīvības dziņu. Nekāda verdzība un nekādi spaidi nav varējuši aplāpēt brīvības kvēlī latviešu tautas dvēselē.

Ka autonomija, pašnoteikšanās un pašdarbības tieksmes ir nešķīramas no latviešu tautas dvēseles un dziļi viņā sakņojas, to pierāda daudzas parādības latviešu dzīvē. Despotisko caru laikmetā, piemēram, kur visas tiesības latviešiem, kā tautai, bija atņemtas, latvieši

¹⁾ Saprotoams, ka paziņojumā bija vārdi, kuŗus es (t. i. G. Merkels) sau- dzēdams izlaidu.

²⁾ Sk. «Latvieši». No G. Merkela. Tulkojis Aleksandrs Būmanis. A. Gulbja apgādībā, Sv. Pēterburgā. 1905. g. 64. lappusē.

savā Latvijā, kuŗa, kā Latvija, oficiāli nemaz neeksistēja, nodibināja pa visu zemi veselu dziedāšanas, zemkopības, labdarības biedrību un krāj- un aizdevu kasu tīklu... Visās viņās, neskatoties uz to, ka viņās apzinīgi izpildīja savu oficiālo uzdevumu, piekopa, audzēja un attīstīja nacionālo apziņu. Tas viss notika tik izveicīgi un tik likumīgās statūtu robežās, ka policija, žandarmi un denunciānti nekādi nevarēja piekļūt klāt. Statūtus visādi sašaurināja un ierobežoja, uzraudzību pastiprināja, bet kā nekā, tā nekā. Izlietodami izveicīgi vēsturiskus notikumus savā labā, latvieši sarīkoja grandiozus dziedāšanas svētkus, piem. par piemiņu Kurzemes pievienošanai pie Krievijas u. t. t. Aizliegt tādus svētkus bija grūti, jo, kā neļaus latviešiem priecāties par Kurzemes pievienošanu?!

Tā zem dažādas izkārtnes sarīkoja piecus grandiozus dziedāšanas svētkus ar vairāk tūkstoš dziedātājiem un dziedātājām un desmitiem tūkstošiem klausītājiem. Tie bija nacionāli tautas svētki, kuŗos atkal un atkal no jauna uzliesmoja nacionālās apziņas un sajūsmības uguns. Ar svētu apņemšanos sirdī dzīvot tikai Latvijai, pacilātu sirdi un garā stiprināti pēc svētkiem visi priecīgi devās uz mājām, lai darbos pierādītu savu tēvijas mīlestību. Latviešu dziedāšanas svētkiem nacionālā ziņā ir tāda pat nozīme, kā senatnē Olimpa sacīkstēm grieķu tautas nacionālās pašapziņas pacelšanas ziņā.

Ikgadus Rīgas Latviešu biedrības Ziņību komisija noturēja vasaras sapulces jūnijā, uz kuŗām latviešu intelligence sanāca no visas Latvijas un no visām Krievijas malām.

Garā stiprināti un sajuzdamies visi kā vienas tautas brīvi locekļi, visi priecīgi šķīrās ar cerību sirdī, ka nākošā gadā atkal satiksies un kopēji pārrunās savas tautas panākumus, priekus un bēdas. Nodibinājās divas lielas lauksaimniecības centrālbiedrības: 1) Latviešu lauksaimnieku oikonomiskā biedrība, kuŗai bija pāri par piecdesmit filiālēm — lauksaimniecības mašīnu etc. pārdotavām un 2) Rīgas lauksaimnieku centrālbiedrība ar daudzām zaru biedrībām pa visu Latviju. Pirmās dvēsele bija nelaiķis agronoms J. Bisenieks un otrās agronoms Skubiņš.

Tas rāda, ka autonomā, pašdarbīgā latviešu tautas dvēsele savā brīvības dziņā visbēdīgākajos apstākļos vēl arvien spējīga darīt brīnumus.

Spilgti visā savā skaistumā un varenībā latviešu tautas dvēsele izpaužas tautas dziesmās, kuŗu ar visiem variantiem kopā Krišjāņa Barona sakārtotā astoņsējumu lielajā tautas dziesmu krājumā «Latvju dainas» ir 218.000.

Cik dziļas brīvības tieksmes un cik liela brīvības mīlestība vergu laiku latvju dvēselē, to pierāda sekošā tautas dziesma:

«Dievs pats sodi tēvu,
Dievs pats sodi māti,
Kas man lielu audzināja
Šinī vergu zemītē.»

Vergu laiku latvietis brīvību tā tad turēja augstāku, vērtīgāku, nekā dzīvi verdzībā. Labāki pēc viņa ieskata un sajūtas nedzīvot, nekā dzīvot tādos apstākļos. —

Grūts liktenis šai tik brīvai, sirds dziļumos brīvai tautai, bargu kungu kalpinātai.

«Kas tie tādi, kas dziedāja
Bez saulītes vakarā? —
Tie ir visi bāra bērni,
Bargu kungu klausītāji.

Kurin' ugun', silda gaisu,
Slauka gaužas asaras;
Krimta cietu pelav' maizi,
Avotīnā mērcēdami...

Saulīt vēlu vakarāi
Sēžas zelta laiviņā.
Rītā agri uzlēkdama,
Atstāj laivu ligojot.

Kam, saulīte, vēlu lēci?
Kur tik ilgi kavējies? —
Aiz viņiemi kalniņiemi,
Bāra bērnus sildidama.»

Gaišā, saulainā dvēsele alkst gaismas, saulītes.

«Saulīt' tecēj' tecēdama,
Es paliku pavēni...
Nava savas māmuliņas,
Kas iecēla saulītē...

Tec, saulīte, pagaid' manis,
Ko es tevīm pasacīš':
Aiznes manai māmuliņai
Simtu labu vakariņu!..

Jau saulīte zemu, zemu —
Māmuliņa tāju, tāju...
Teku, tek — nepanāku,
Saucu, saucu — nesasaucu!..

Tec, saulīte, atskaties,
Kas tek tevis meklēdami:
Simtiņš mazu bārenišu
Tek kailām kājiņām...

Lidzi, lidzi, labi ļaudis,
Nedar' žēli bāriņam,
Kā saulīte lidzi dara,
Visai zemei gaišumu!»

Līdzjūtīga, līdzcietīga, redzams, ir latvja baltā dvēsele. «Nedar' žēli bāriņam!» Tādas aizgrābjošas skaņas plūst iz tautas sirds dziļumiem.

Pēc brīvības, saulītes, gaismas ilgojas tīrā un skaidrā latvja dvēsele. Daudz vērtīgākas kā pasaules mantas tautu dēlam un tautu

meitai ir gara mantas. Kā gudrais Zālamans no Dieva lūdza, lai tas viņam dotu gaišu prātu gudri izšķirt, kas labs un kas ļauns, tāpat latvju tautas dēls un tautas meita lūdza, lai saulīte viņiem dod savu baltumiņu, lai Dieviņš dod gaišu prātu, lai māmuliņa māca gudru padomiņu. Par rotām, greznošanos un priecīgu izdzīvi parasti domā un prāto jaunavas. Bet latvju tautas meitene lūdz savu dārgo māmiņu, lai māca viņu darbiņos. Pēc darba tai pirksti ķer un dvēsele gaismas, gudrības alkst. Tāpēc arī tagad viņas uz mūsu gaismas pili tik čakli kājas aun un zinātnes templī gaismu dzer kāri. Ka sieviete lūgs Dievu pēc prāta gaismas, pēc gudra padomiņa, tas nez' vai pavisam būs atrodams kādas citas nācijās tautas dziesmās. Visai raksturīgas tāpēc ir sekošas tautas dziesmas, kurās tik skaisti izpaužas gaiša un balta, pēc zinātnēm alkstoša dvēsele:

«Šuj', māmiņ, man krekliņu

Deviņām vīlītēm;

Devītā vīlītē

Liec man gudru padomiņu.

Ai, saulīt, tu es' balta —

Dod man savu baltumiņu!

Ai, Laimiņ, tu vesela —

Dod man savu veselību!

Ja, Dieviņ, mantu dodi,

Dodi gudru padomiņu;

Manta vien maz der lieti,

Ja nav gudra padomiņa.

Sitat mani kur sizdami,

Pa galviņu nesitat:

Galvā man viss prātiņis,

Viss gudrais padomiņš.

Sitiet mani kur sizdami,

Pa galviņu nesitiet:

Iztek mani asentiņi,

Nava gudra padomiņa.

Māci mani, māmuliņa,

Māci labā darbiņā:

Sīki šūt, smalki vērpt,

Sev ražanu taisities.

Māci mani, māmuliņ,

Visādam darbiņam;

Izmācījse darbiņam,

Māci gudru padomiņu.

Māci mani, māmuliņa,

Visādos darbiņos.

Izmācījse darbiņos,

Dod labos ļautiņos.»

Saprotams, ka dvēsele, kas alkst pēc gaismas, gudrības, ir balta laba, saticīga.

«Maza biju, balta gāju

Bāleliņa druviņā;

Bāliņš pirka vainadziņu,

Tautiets zelta gredzentiņu.

Bite, bite, meita, meita

Tā nerieba nevienam:

Bite druvas nesliedēja,

Meitas naida neturēja.

Ai, kaimiņu zeltenītes,

Mūs' mīlīgu dzīvošanu!

Viena pate roze zied,

Visas vija vainadziņu.

Mēs bijām ciema meitas,

Kā māsiņas turamies;

Cik dižs rieksta kodoliņš,

To mēs pušu dalijām.

Lai dreb lapa, kam dreb lapa,
Līepai lapa nedrebēja;
Lai tur naidu, kas tur naidu,
Meitas naida neturēja.

Tā dzīvot meitiņām,
Kā baltām aitiņām:
Nenīsties, nebārties,
Neturēt ienaidiņ'.

Labāk gāju dziedādama,
Ne ap otru runādama:
Drīz, ap otru runādama,
Top lielāi ienaidā.»

Ne vien balta, laba, satīcīga, bet arī šķīsta, balta kā sniegs, kā liliņa maīga, kā mimoza ir tautu meitas dvēsele.

Arī tautas dēlam ir dārga māsas tīrā, baltā dvēsele. Viņš mīļi lūdzas māsiņu, lai skaidra, šķīsta tai sirsniņa, lai uzaug laba, tikumīga, ar godu lai nēsā vainadziņu. Viņa paša dvēsele jau ar' ir tik sirdsšķīsta, balta, un baltais bāleliņš grib tādas pat māsiņas ar baltu sirdsšķīstu dvēseli.

«Audz godā, man' māsiņa,
Valkā vaŗa vainadziņu;
Brāļi tevī mīļi gaida
Ar godiņu izaugam.

Ar godiņu, jaunas meitas,
Ne ar zeltu, sudrabiņu;
Zelt', sudrabu gan dabūs,
Goda vairs nedabūs.»

Bet brālīša māsiņa ir tikumīga, tikumības bauslība tai sirdī dzīļi rakstīta ir, viņa jau tikumības dīģļus no senčiem un vecākiem mantojusi ir, ka baŗu tai nav, ka negodā krist tā varētu, un būdama droŗa, ka no tikumības ceļiem neviens to novērst nepaspēs, viņa pašapzinīgi atbild:

«Brālis mani lūdzin lūdza:
Māsiņ, kaunu man nedar'!
Es tev kauna nedariŗu,
Lūd, brāliti, vai nelūd.
Glabāj' savu vainadziņu,
Kā sirsniņu azotē,
Jau redzēju daŗu labu
Bez godiņa nopemam.
Labāk lecu ūdenī,
Ne radiem kaunu daru,
Labāk manu augumiņu
Lai sit vilnis maliņā.
Labāk redzu zelta naudu
Ugunī sadegot,
Nekā savū augumiņu
Negodā paliekot.

Labāk redzu zelta naudu
Zil' ugunī sadegot,
Nekā savu augumiņu
Negodā noliekot.
Manis dēļ(i) bāleliņi,
Zemu acis nenesiet;
Ar godiņu novalkāŗu
Jūsu pirktu vainadziņu.
Glauŗu savus sirmus matus,
Lieku ziedu vainadziņu;
Labāk veca ar godiņu,
Nekā jauna bez godiņa.
Labāk mani sirmī mati
Zem vizuļu vainadziņa,
Nekā man zelta mice
Bez godiņa galviņā.»

Autonoma, pašdarbīga, uzņēmīga ir tautas baltā, tikumīgā dvēsele. Arī skaidrsirdes tautu meitas dvēsele ir tāda pat pašdarbīga,

uzņēmīga, enerģija pati. Citādi jau ar' tas nemaz nevar būt! Sievietes dvēsele ir tautas dzīvības avots.

Latviete ir darbīga, izturīga, gādīga, čakli kā skudra viņa negurusi visu cauru dienu tekā un darbus veic, kā bite tā medu nes un dzīvi saldu dar'. Viņa ir mājas labais ģenijs, kam saulaina dvēsele un gaismu kas dzīvē nes.

«Ai dzīvīte, ai dzīvīte!

Pie dzīvītes vajadzēja
Vieglu roku, vieglu kāju,
Laba gudra padomiņa.

Dievs man deva, dievs man deva,
Dievs rokā neiedeva,
Dievs rokā neiedeva,
Iekām pate nepelnīju.

Divi rokas, divi kājas,
Tie bij' mani četri kalpi;
Kad tie četri piekusīs,
Nevienam nemilēšu.

Drīz es gāju, drīz darīju,
Drīz es otru acināju;
Drīzajam, veiklajam
Nākt ar mani ietaļām.»

Pašdarbīga, čakla, izturīga ir latvju sieviete. Pati viņa visu dara, tik uz sevi paļaujas. Dievs gan deva, viņa saka, tik vis rokā neiedeva, iekām pati nepelnīju. — Bez paša darba nekas nebūs. Ja pats nestrādāsi, ja pats nepelnīsi, i Dievs pats tad rokā neiedos.

Ora et labora! (Lūdz Dievu un strādā!) — Svētība tad mājā nāks un laime sirdī mitīs. Tik darbā ir svētība, tik darbā ir laime. Tik darbā sev, tik darbā tuvākam, tautai, cilvēcei! — Bet sevišķi svarīgs šķiet esam man augšējos pantiņos tas, ka viņi mums rāda latviešu sievietes dvēseles pašdarbību, viņas autonomiju.

Darbīgs, čakls, uzņēmīgs, izturīgs ir arī tautas baltais bāleliņš. Viņš strādā dienu, viņš strādā nakti, bet liktenis viņam tomēr ir sūrs. Lai strādā, kā strādādams, nevar kungus piebarot. Kā baltais bāleliņš, tā baltā māsēniņa, lūk, vergi ir! Tas viņiem sirdi, kā uguņiem dedzina. Sirds sāp un baltā dvēsele brīvības, gaismas, taisnības alkst.

«Strādāj' dienu, strādāj' nakti,

Nevar kungus piebarot;

Ai, bagāta veju māte,

Palīdz kungus piebarot.

Vai tu zini bāleniņi,

Kāda mana dzīvošana?

Vilks nokoda kumeliņu,

Kungs paņēma līgaviņu.

Ai, dieviņi, kur līdišu,

Pilni meži vilku, lāču,

Pilni meži vilku, lāču,

Pilni lauki muižinieku.

Vai, dieviņ, kājas sāp,

Kalnā kāpti nevarēju;

Vai, dieviņ, sirds aizkusa,

Kunga darbu strādājot.

Aiz ko man likas kājas,

Aiz ko kupris mugurā?

To man dara kunga rijas,

Kunga lieli tūrumiņi.

Aiz ko sīkas, aiz ko mazas

Suntalnieku zeltenītes?

Dienu kunga tūrumā,

Nakti kunga pīdarbā.

Ej, saulīte, drīz pie Dieva,

Dod man svētu vakariņu;

Bargi kungi darbu deva,

Nedod svēta vakariņa.»

Tā bāra bērni, mūsu verdzinātie senči. Viņi gan cer, ka saulītei norietot darbs beigsies un būs miers, būs atdusa. Bet, vai dieviņi, kas tad tas?! — «Sen saulīte aizgājusi Aiz viņiem kalniņiem, Vēl strādāja bāra bērni Liela kunga tūrumā.»

Bet, kaut vergu važas senči nesa, kaut darbā sakropļoti, likām kājām, kupri mugurā vēl kunga darbos svīda, sirds aizkusa, tak verga krūtīs vēl vienumēr sirds brīva pukstēja. Nekāda vara, nekādi slogi tautas autonomās dvēseles vareno, spēcīgo brīvības dzīņu vis nospīest un nomākt nespēja. Sirdi brīvs latvis palika, kaut verdzības važās to liktenis iekala.

Kad vairs nevarēja izturēt, kad posta slogs galīgi draudēja nospīest, tad dziesmās latvietis meklēja mieru un atspirdzi. Dvēseles sāpes un nopūtas izpaudās un izskanēja aizgrābjošās, sirdi satriecošās burvīgi skaistās tautas dziesmās. Sirdi tas atvieglināja un tajā radās salds debešķīgs miers. Ar savu nepārspējamu un nesalīdzināmi dziļo lirismu baltā latvju tautas dvēsele stipri izšķīras no visām citu tautu dvēselēm. Tādu tautas dziesmu nav nevienai citai tautai visā viņu pilnībā. Viss, ko maīgā, jūtīgā tautas dvēsele jūt un pārdzīvo, izpaužas un izskan dziesmās: bēdas un prieki, un ilgas pēc gaismas un brīvības.

Neviena tauta ar tādu tiesību nav varējusi to izteikt, ko latviešu tauta sekošā tautas dziesmā:

«Dziedot dzīmu, dziedot augu,
Dziedot mūžu nodzīvoju;
Dziedot nāvi ieraudzīju
Paradīzes dārziņā.»

Platōns runā par dvēseles valodu. Burvīgās dziesmu skaņās latviešu tautas dvēsele izskan.

«Leben atme die bildende Kunst, Geist fordr' ich vom Dichter;
Aber die Seele spricht nur Polyhymnia aus.» (Fr. Schiller).
(Dzīvību mākslai, kas tēlo, būs elpot; garu no dzejnieka prasu;
Bet dvēseli izteic tik Polihimnija vien.)»

Ar latviešu tautas dvēseli tas visā pilnībā noticis ir. —

Sāpīgu, sagrauztu sirdi latvietis nesa smago verdzības slogu. Kā iekšķīgi brīvs, kuŗa dvēselē taisnības sajūta dziļi mita, viņš verdzības slogu dziļi sajūta kā kļiedzošu netaisnību, kā ko tādu, ko Dievs nekādi nedrīkstētu ciest. Viņa vērīgā acs pasaulē redzēja netaisnības daudz. Ne tik vien verdzība tāda bija. Kāpēc Dievs tā

nenovērš? Viņš tak ir spēcīgs, varens. Ja viņš, iekšķīgi brīvais latvis, tik spēcīgs būtu, viņš verdzības važas, netaisnību, postu, visas vaimanas un sāpes tad peklē tūliņ sviestu. Lai cilvēkiem labi klājas un lai laimīgi tie! Kāpēc tam jābūt citādi, ja Dievs vai dievi spēcīgi diezgan un taisnīgi ir?! Kā citkārt Prometejs ar Zevu, tā latvis ar savu Dievu tiesā iet un tam pārmet, ka viņš netaisni dara. Latvis, kuŗa dvēselē viena no galvenām tieksmēm taisnību darīt ir, nemaz citādi domāt un darīt nevar. Viņa taisnības sajūta iz viņa dvēseles dziļumiem ārā plūzdama skaisti dzejā izpaužas.

«Kam, Dieviņi, tā dariji,
Citam labi, citam slikti?
Citam devi zelta naudu,
Citam spieķi rociņā.

Līdzī, Dieviņ, i līdzina,
Pa zemīti staigādams,
Neliec vaļas bagātām
Mīt nabaga kājiņām.

Nabadziņa taisnība
Vēja mātes šūpulī.
Neba sauca taisnība, —
Vēja māte pretim sauca.
Saulīt, balta tecēdama
Salīdzini šo zemīti:
Bagātie nabadziņu
Dzīvu raka zemītē.»

Tas nedrīkst tā būt, tas nevar tā palikt, izlīdzināšanai jānotiek, vajaga būt kādai atmaksai, taisnībai jāvalda ir. Vai gan kungs lai nesodīts viņu kalpina, atņem tam mantu, pat līgavu? Nē, nē, kādai atmaksai vajaga būt! Par saviem grēkiem kungs taisnīgi cietīs. Citādi tas nemaz nevar būt. Tam latvietis nešaubīgi tic un ticībā šādā viņš pravieša mēlē nelietim, bargajam kungam sludina bargu, bet taisnu Dieva sodu.

«Ai, kundziņi, ai, kundziņi,
Kam mociji man bāliņu?
Velnš to tavu dvēselīti
Sveķu katlā dancinās.

Ai, bāliņi, mums, bāliņi,
Ellē darba gana būs:
Kundziņš virs trumuli,
Mums uguns jākurina.

Kas tur kliezda, kas tur brēca
Elles katla dibenā?

Tā kundziņa dvēselīte,
Kas zemniekus vārdzināja.

Uz kundziņa dvēselītes
Manas gaužas asariņas:
Vakar pirku kumeliņu,
Šodien kunga rociņā.

Melna čūska miltus mala
Vidū jūras uz akmeņa.
Tos būs ēst tiem kungiem,
Kas bez saules strādīnāja.

Kad man būtu tā naudiņa,
Kas gul' jūras dibenā,
Es nopirktu Rīgas pili
Ar visiem vāciešiem.

Es vācietim tā darītu,
Kā vācietis man darīja;
Es vācieti dancinātu
Uz karstiem ķieģeļiem,
Jo vācietis augstu lēktu,
Es pakurtu uguntiņu.

To darītu vācietim,
Ko vācietis man darīja.
Dienu liktu mežā braukt,
Nakti riju kuldināt,
Svētdienā pēcpusdienas
Liktu cūkas paganīt.

Ai, vācieti, velna bērns,
Vēl tu iesi nabagos,
Vēl tev mani bāleliņi
Dos maizītes gabaliņu.»

«Kam, Dieviņi, tā darīji, Citam labi, citam slikti? Neliec vaļas bagātam Mīt nabaga kājiņām!» Tā vergu laiku latvis, kam taisnības sajūta dvēselē mita, uz Dievu sauca. — Un tagad?

«Gažām gāju moku muižu,
Nedzird vaira mocījot.
Vai pietrūka moku ļaužu,
Vai ar' (al.: Vai to) pašu mocītāju?»

Latvietis nopūtās, debess to dzirdēja. Gan Dieviņš taisnību, brīvību par velti nedeva Latvijai. No diženo strēlnieku dzīvības pilnajām, kūpošām, karstajām asinīm mums brīvība, taisnība uzdīga. Ar liesmainiem zobeniem asiem tie melnos bruņiniekus veica un verdzības tumšos cietokšņus šie varoņi gruvešos grāva.

Nu laiki ir jauni, nu Latvija brīva, nu Latvijā brīvība zied. Tik izkopt nu Latviju, tik brīvību sargāt! Lai brīvības uguns mums mūžīgi dvēselē visiem deg! Lai Latvijā vienumēr taisnības kausam ir pilnīgs svars!

«Kas dzīvību baidās ķīlām likt,
Pie istas dzīvības nevertas tikt.»

(Fr. Šillera «Jātnieku dziesma».
Ed. Veidenbauma tulkojumā.)

Latvietis nekad nav baidījies brīvību ķīlām likt, ja pie istas dzīvības tikt, ideālus skārt var. Kā senatnē, tā tagadnē. Par brīvību, tēvu zemi, latvietis smaididams cīņā iet un vienmēr gatavs par to savu dzīvību ķīlām likt. To pierādīja nesenās cīņas par tēvu zemes neatkarību. Drošsirdīgi un bez bailēm uzpurēties ideālu, tēvu zemes labā ir viena no visstiprākām galvenām tieksmēm latvieša un līdz ar to arī latviešu tautas dvēselē. Skaisti tas izpaužas tautas dziesmās.

«Uz ežiņas galvu liku,
Sargāj savu tēva zemi;
Labāk manu galvu ņēma,
Nekā manu tēva zemi.
Labāk man karā mirt,
Ne celiņa maliņā.
Karā kauta dvēselīte
Iet pie dieva dziedādama,
Iet pie dieva dziedādama
Eņģeļu pulciņā.
Karā iešu es, māmiņ,
Vai tu gribi, vai negrib';
Māsiņām liela slava,
Karā kauti bāleliņ'.
Bet: Pate māte sav' dēliņu
Kaŗa vīru audzināja:
Īsus matus audzināja,
Gaŗus svārkus šūdināja.

Pate māte savu dēlu
Kaŗa vīru sataisīja:
Apvilkusi brūnus svārkus,
Piejoŗ zaļu zobeniņu.
Ai, bāliņi, ai, bāliņi,
Ņem zobenu rociņā,
Ej uz prūšu robeŗām,
Sargā savu tēvu zemi!
Apkārt kalnu saule tek,
Pāri tek mēnestiņis;
Apkārt jāju prūšu zemi,
Cauri laidu zobeniņu.
Kaut man būtu brīvestība
No tiem kaŗa virsniekiem,
Es aizvestu sav' māsiņu
Uz tām prūšu robeŗām,
Lai redzētu man' māsiņa,
Kāda dzīve bāliņam:

Lodes, skrotes gaŗām skrēja,
 Uguns acis svilināja,
 Spoŗajais zobentiņš
 Ap galviņu laistījās.
 Es ar savu naidenieku
 Uz ezera satikos,
 Ledus gāja briku, braku,
 Zobenīni ŗņiku, ŗņaku.
 Māsiņa: Ej kaŗā, bāleliņ,
 Valdi savu zobenīņu,
 Valdi savu zobenīņu,
 Tā, kā savu ligaviņu!
 Dod, māmiņa, es grib' būt
 Kaŗa vīra ligaviņa,
 Es grib' ēst kaŗa maizi,
 Baŗot kaŗa kumeliņu,
 Baŗot kaŗa kumeliņu,
 Rakstīt kaŗa karodziņu.
 Zinādama sazināju,
 Kuŗš būs mans arājiņš,
 Tam baŗoju kumeliņu,
 Tam puŗkoju cepurīti,
 Tam apjozu zobentiņu,
 Tēvu zemi aizstāvot.
 Zila, zaļa gaisma ausa,
 Iesarkana saule lēca.
 Vai tie mani bāleliņi
 Krievu (al.: poļu, vācu, Rīgas) pili
 dedzināja?
 ŗķiŗ, dieviņ, manu ceļu,
 Rasi manu valodiņu,
 Man jāiet tai zemē,
 Kur zobenī zemi dala.
 Kungi, kaŗa neceļat,
 Man vēl mazi bāleliņi;
 Kad paaugs bāleliņi,
 Būs deviņi kaŗotāji.
 Lempu tēvam pieci dēli,
 Neviens negrib kaŗā iet;
 Apŗu meita sedlo zirgu,
 Grib par varu kaŗā iet.
 Apspeglojsi kumeliņu,
 Piejoŗ zelta zobentiņu.
 — Ar dieviņu, tēvs, māmiņa,
 Jaunākie bāleliņi!
 Pirmo birzi es izjāju,
 Kā bitīte dziedādama;
 Otru birzi izjājusi,
 Satiek' kaŗu kaŗojam.

Es padevu dievpaligu
 Kaŗa vīru virsniekam.
 Saka veci kaŗa vīri:
 Tas nav mūsu bāleliņš.
 Jāj, māsiņa, sētiņa,
 Godā tēvu, māmuliņu.
 Tev pieder tēva zeme,
 Tēva bērī kumeliņi.
 Lustīgs puika es uzaugu,
 Lustīgs kaŗa gājējiņš;
 Māte ada kaŗa jostu,
 Tēvs kaļ kaŗa zobentiņu,
 Māsa mana jaunākā
 Rakst' man kaŗa karodziņu.
 Māte savu vienu dēlu
 Kaŗa vīru audzināja.
 Māte ada diegu zeķes,
 Tēvs ŗūdina zābaciņus;
 Māte auda zīda jostu,
 Tēvs kaldina zobentiņu.
 Māt' uzvilka brūnus svārkus,
 Tēvs uzlika cepurīti;
 Māt' apjoza zīda jostu,
 Tēvs piesprauda zobenīņu;
 Māte zirgu apsegloja,
 Tēvs uzcēla mugurā.
 Vaicā māte vadīdama:
 Kad, dēliņi, tu pāriesi?
 — Tad, memmiņa, es pārieŗu,
 Kad zaļos sētas mieti,
 Kad zaļos sētas mieti,
 Celsies ola uz ūdeņa,
 Spalva grimis dibinā.
 Nu, ar dievu, Vidzemīte,
 Nebūŗu vairs Vidzemē!
 Neieŗ' vairs tumŗās naktīs
 Meitām durvis virināt.
 Lai aug puri, lai aug meŗi,
 Kur jāŗ cauri brasēdams;
 Drīz būs manim jābrasē
 Dailā kaŗa pulciņa.
 Ekur stalti kaŗa vīri,
 Mani balti bāleliņi!
 Paŗi gāja spēlēdami,
 Kumeliņi dancodami.
 Snīga sniegi putināja,
 Balti jāŗa kaŗa vīri:
 Tie nebija kaŗa vīri,
 Tās bij' zēnu dvēselītes.

Ekur stalti kaŗa vīri, mūsu brašie Marsa dēli! Tā man arvien neviļus nāk prātā, redzot mūsu staltos kareivjus, kā tie dziedādami, spēlēdami, stalti, kā īsti Marsa dēli, soļo pa Rīgas ielām vai vērojot viņu veiklās kustības un kārtību parādes gājienos. Napoleona gvarde nevarēja būt varenāka un varonīgāka!

Drošsirdība un varonība mums arī visur dveš pretim iz mūsu senču kaŗa dziesmām. Priecīgi un pašapzinīgi kareivis iet kaŗā. Pati māmuliņa sav' dēliņu kaŗā ejot appuškoja, tēvs zobentiņu kaldināja, māsiņa karodziņu izrakstīja. Ai, bāliņi, ai, bāliņi, Ņem zobenu rociņā, Ej uz prūšu robežām, Sargā savu tēvu zemi! Tā māsiņa paskubina savu bāleliņu. Tautu meita saka uz savu māmuliņu: Dod, māmiņa, es grib' būt Kaŗa vīra līgaviņa, Es grib' ēst kaŗa maizi, Baŗot kaŗa kumeliņu.

Dziļi nicina glēvuļus, kas negrib kaŗā iet. Ļempu tēvam tādu veseli pieci dēli, kas tā negrib. Tautu meitai kauns par tādiem glēvuļiem, viņa, apsegloj'si kumeliņu, piejzusī zelta zobeniņu, aizaulēkšo kaŗā, kā bitīte dziedādama. — Tautu dēls jūt aizjājot, ka viņš vairs nepārnāks. Uz mātes jautājumu, kad viņš pārnāks, dēls mierīgi atbild, ka tad, kad zaļos sētas mieti, kad ola celsies uz ūdeņa un spalva grims dibenā. Un tomēr viņš priecīgi iet nāvei pretim. Tēvu zeme viņu sauc, par viņas brīvību un neatkarību viņš ar smaidu uz lūpām atdod savu zaļoksnējo dzīvību, izlej savas jaunās asinis, kuŗas dzīvības pilnas, rit strauji. Īsts varonis. Lai tādu mums leģions! Tad tēvu zemei vairs vergu laiki mūžam neausīs! «Par tēviju mirt ir saldi!»

«Nu taisaties, biedri, nu jāsim viss bars
Uz kauju, uz svabadu dzīvi!
Tur kaujā vēl vīram ir īstais svars,
Tur krūtīs vēl cilājas brīvi,
Nevienu tur nepārstāj varmāks bargs,
Ikkatris pats sevim ir kungs un sargs.

Iz pasaules brīvība nicin nīkst,
Tik kalpību ieraudzīt vari;
Pie kājām viltīgiem blēžiem slīgst
Te glēvie cilvēku bari.
Ko nebaida šaušalīgs nāves skats,
Tik zaldāts ir brīvs, tik zaldāts viens pats!

Viņš dzīves bailību projām sveiž,
Nē bēdu, nedz rūpju vairs nav tam;
Drošs liktenim krūtīs viņš pretī griež,
Tikt šodien, tikt rītdienu kautam,
Un rīt ja ir jāmirst, tad dzīvības kauss
Līdz dibenam šodien vēl jātukšo sauss.

No debesim laime tam negaidot list
Un neprasa pūliņu grūtu.
Uz laukiem darbinieks strādājot svīst,
Iz zemes lai mantu sev gūtu;
Ikdienas viņš urbjas un rok,
Līdz nobeidzas mūžs un kapu tam rok!

Uz ātrajā kumelja jātnieks ikbrīd	Kam, meitene, raudi, kam sērojiem
Ir bīstams ciemiņš patiesi.	daudz?
Rau, kāzu nams ugunim apgaismots	Met skumjas reiz projām pie malas!
spīd,	No miera tev mīļāko kauja trauc,
Bez lūgšanas klāt viņš par viesi.	Tam ilgi milēt nav vaļas.
Viņš nelaksto daudz, nedz ilgi lūdž.	To liktenis ātrais projām drīz rauj,
Ar joni viņš daiļāko vainagu plūc.	Uz vietas tam palikt ne brīdi nejauj.

Uz kauju lai kumeļiem laižam nu skriet!
 Tur kaujā pūš brīvības dvaša.
 Vēl jaunība zājo, vēl brīvība zied,
 Lai dodamies pasaulē plašā!
 Kas dzīvību baidās ķīlām likt,
 Pie īstas dzīvības nevar tas tikt!»

(Fr. Šillera «Jātnieku dziesma» Ed. Veidenbauma tulkojumā.)

Kas pieskaras tēvijai, nāve lai skauj,
 Lai zobeni zviļo un lodes lai dzied!
 «Kas dzīvību baidās ķīlām likt,
 Pie īstas dzīvības nevar tas tikt!»»

«Kas priekš tēvu zemes svētas Kaujā krita aizstāvs drošs; Viņa nopelns nevīstošs Teikts tiks ienaidnieku sētās... Jo par dzīves mantām visām Augstākā ir slava gan; Ilgi vēl pēc nāves cisām Varonīgie darbi skan. — Drošajais, tavs slavas spožums Dziesmās paliks nemirstīgs; Mirušiem gods pastāvīgs, Ātri beidzas dzīves košums»¹⁾).

Kopā ar sabiedrotiem mūsu varonīgie kareivji, jaunatnes zieds — studenti un pat skolnieki asiņainās cīņās izpirka Latvijas neatkarību. Mūžīga slava, pateicība, atzinība un uzticība lai sabiedrotiem — frančiem un angļiem par to, ka viņu lielgabali pie Rīgas Latvijas ūdeņos istā laikā dziedādami nesa nāvi mūsu verdzības nesējiem — vāciešiem, kuŗi mūs atkal no jauna taisījās kalt atkarības un iznīcības važās.

Dziņa pēc brīvības un taisnības mūs kopā asinīm kristījusi. Zem brīvības un taisnības karoga lai mēs ar saviem angļu un franču draugiem un kaujas biedriem mūžam vienoti esam. Priekos un bēdās. Miera laikos un, ja karāms būs būt, tad

¹⁾ Iz Fr. Šillera «Das Siegesfest» («Uzvaras svētki») Ed. Veidenbauma tulkojumā.

mūžam vienoti arī atkal asiņainās cīņās par brīvību, patstāvību, taisnību.

Ar to būtu īsumā apskatīta un raksturota latviešu tautas baltā, varenā dvēsele. Viņa, kā redzējām, ir autonoma. Pašnoteikšanās un brīvības dzīva ir latviešu tautas dvēseles galvenās tieksmes. Tikumība un likumība ir latviešu tautas dvēselē dziļi un neizdzēšami ierakstītas. Griba ir stipra un nelokāma. Pašsavaldīšanās spēja liela. Enerģija sprausto mērķu sasniegšanā nesalaužama. Uzupurēšanās spēja ideālu labā ārkārtēji liela. Stingrā tikumība un dzīva pēc gaismas, izglītības ir apbrīnojamas.

Ar to apcerējumu par latviešu tautas dvēseli varētu nobeigt, bet viņam tomēr vēl kā trūktu, ja tas notiktu, trūktu gala slēdzienu un tāpēc vēl lai nāk:

Epilogs. Jau efesietis Hērakleits (apm. starp 535. un 475. g. pr. Kr.) novērojis, ka no cilvēka dabas, no viņa rakstura atkarājas viņa liktenis. Savā darbā „περί της ψύσεως“ («par dabu», 119. fragmentā) viņš izsakās, ka cilvēka daba (raksturs) ir (viņa) daimons (“ἦθος ἀνθρώπου δαίμων”). Ar citiem vārdiem: kāda cilvēka daba (raksturs), tāds viņa liktenis. Var iet vēl tālāk un sacīt, ka cilvēka dvēseles galvenās tieksmes, kuŗas kopā saņemtas, ir rakstura pamats, rakstura galvenās sastāvdaļas, ir pats vissvarīgākais faktors cilvēka un tautu dzīvē. «Ja mēs pazītu cilvēka empirisko raksturu un apstākļus, kas viņu iespaido», kā saka Kants, «tad mēs cilvēka izturēšanos varētu tāpat iepriekš aprēķināt, pateikt, kā saules un mēness aptumšošanas».

Pamatlikumi, kas nirst iz rakstura, noteic pēc Le Bona¹⁾ tautu likteni.

Tauta, saka Le Bons, var daudz ko zaudēt un dažu labu katastrofu piedzīvot un pēc tam tomēr atkal pacelties. Bet ja viņa pazaudē savu dvēseli, tad viņa ir visu pazaudējusi un vairs nekad neatkopsies²⁾.

Jā, tā un tiešām var dibināti teikt, ka tautas dvēselei, kā to mums dzīve, novērojumi, vēsture rāda, ir noteicošs iespaids uz tautas likteni. Savas laimes zvaigznes, kā ikviens cilvēks, tā ikviena tauta nes paši sevī. Kāda viņu dvēsele, kāds viņu raksturs, tāds pa lai-

¹⁾ «Les lois fondamentales découlant du caractère des peuples, créent la destinée des nations.» («Lois psychologiques» etc., pag. 119.)

²⁾ «Un peuple peut perdre bien des choses, subir bien des catastrophes, et se relever encore. Il a tout perdu et ne se relève plus quand il a perdu son âme» («Lois psychologiques» etc., pag. 64).

kam viņu liktenis, nemaz nenoliedzot ārēju apstākļu iespaidu kā uz atsevišķa cilvēka, tā uz tautas dvēseli.

Pamatīgai tautas dvēseles un tautas rakstura studijai tāpēc ir nepieciešami jābūt politikas un audzināšanas pamatam. Audzinātājiem, dzejniekiem, māksliniekiem, žurnālistiem, zinātniekiem, valsts vīriem, jā, ikvienam ir jāpazīst, p a m a t ī g i jāpazīst tautas dvēsele. Tik tad viņš pilnīgi apzinās un spēš izpildīt savu pienākumu.

Labā audzināšana tāpēc ir visa pamats. «Nelīdzēs nekas», tā Platōns saka, «ne vislabākās brīvākās satversmes, ne vislabākie brīvākie likumi, ja cilvēki nebūs labi audzināti.» — Audzināšanai ikvienā valstī jāpiegriež vislielākā vērība. Valdība, kas grib taupīt uz audzināšanas rēķina, nezina, ko viņa dara. Nespēdama aptvert savu īsto uzdevumu tāda valdība līdzīgi Don Kichotam grābstās kā pa gaisu. Vēju vien tad arī tāda valdība pļaus. Viss valsts ķermenis cietīs. Tauta nīks. Var visur kur taupīt, par visām lietām ierobežot rautus, katru lieku, ar izdzīvi savienotu un bramanīgu, ārišķīgu reprezentāciju, tik ne taupīt skolu ziņā! Ne rautos un āriģā greznībā kāds ieraudzīs valsts varenības pazīmi, bet izturīgā darba mīlestībā, darbos, ko tautas darba enerģija radījusi. Par labu saimnieku neviens neieskatīs to, kas prot tik uzdzīvot.

Kādaļ vajadzētu būt labai audzināšanai? Uz šo jautājumu še, sprototams, izsmelošas atbildes dot nevar, var izsacīties tik vispāri.

Ikvienas tautas audzināšanai jā s a s k a n a r v i ņ a s d v ē s e l e s g a l v e n ā m t i e k s m ē m, jā s a s k a n a r v i ņ a s d a b u, v i ņ a s r a k s t u r u. Labie dvēseles dīgļi jā l ū k o a t t i s t ī t, ļ a u n i e v ā j i n ā t, i z n ī c i n ā t. Cilvēks pie tam uz l ū k o j a m s k ā v i e n g a b a l a b ū t n e. Intellekts un dvēsele no praktiskā viedokļa uzskatāmi tā, k a v i s s s a s k a n h a r m o n i j ā. Intellekts nedrīkst tikt attīstīts uz dvēseles, uz rakstura rēķina. Nevienas tautas psiķes pamattiekmes pilnīgi nesaskan ne ar vienas citas tautas dvēseles tieksmēm. Ikvienai tautai sava īpatnēja dvēsele. Ikvienas tautas audzināšanai tāpēc jā b ū t ī p a t n ē j a i, t i k š a i t a u t a i p i e m ē r o t a i. Nepareizi, jā, noziegums bija, ka krievu audzināšanas gars un sistēmas, ja par pēdējām j e l m a z v a r ē j a b ū t r u n a, t i k a p ā r s t a t ī t i L a t v i j ā, j o l a t v j u t a u t a s d v ē s e l e s t i p r i s a v ā d ā k a n e k ā k r i e v u t a u t a s d v ē s e l e. K a s k r i e v a m d e r ē j a, t a s l a t v i e š a m b i j a p a r p o s t u. N e v a j a g a b e z k ā t ā l ā k s v e š u, l a t v i e š u t a u t a s d v ē s e l e i k a i t ī g u a u d z i n ā š a n a s s i s t ē m u u n m e t o d i p ā r s t a t ī t u z L a t v i j u. M u m s j ā a t r o d, j ā n o d i b i n a u n j ā i z k o p j s a v a ī p a t n ē j a a u d z i n ā š a n a s s i s t ē m a, t ā d a, k a s s a s k a n a r t a u t a s p s i ķ i. K a s K r i e v i j ā, V ā c i j ā, F r a n c i j ā u n c i t u r d e r, t a s v a r b ū t k a i-

tīgs mums. Visu zināt, bet arī visu pārbaudīt un tikai to, kas derīgs, paturēt!

Audzināšanā sevišķi jāievēro rakstura, dvēseles labo pamatieteksmju izkopšana un ļauno apspiešana. Šimbrīžam visur, arī pie mums, izņemot vai tik Angliju, piegriež galveno vērību vai tik intelektam un atstāj novārtā psīchi, raksturu. Intellekta attīstība, zināšanas ir ļoti labas un nepieciešamas lietas, bet viņu vienpusīgā un ar dvēseli nesaskanīga attīstība var pat būt ļoti kaitīga.

Īstam audzinātājam jāizkopj un jāizdaļo dvēsele un jāattīsta intelekts, sistematiski pēc vienkāršākās un līdz ar to, kā varētu teikt, dabiskās metodes, jānāca audzēknim zināšanas saskaņā ar audzēkņa dvēseli, ar viņa raksturu. Jāveicina un jāattīsta it īpaši rakstura stingrība, mīlestība uz darbu, pašdarbības tieksmes, uzņēmības gars, izturība, pašsavaldīšanās spēja, uzpurēšanās spēja ideālu, tēvijas labā, patiesības, taisnības un tuvāku mīlestība. Viss, visas tieksmes, kas tam pretī, jāapspiež. —

Noteiktas, stingri pamatotas viengabala dvēseles iegūšana, tā izsakās Le Bons, nozīmē tautai viņas varenības augstākās galotnes sasniegšanu; dvēseles sadalīšanās, iziršana, turpretim, ir drošs tautas pagrimšanas, viņas bojā ejas cēlonis. Svešu elementu ielūšana dvēselē ir viņas sadalīšanās, iziršanas un līdz ar to tautas un valsts pagrimšanas drošākais cēlonis¹).

Kad izpēta cēloņus, pateicoties kuriem dažādās tautas, par kurām mums vēsture stāsta, gājušas bojā, vienalga persieši, romieši vai kāda cita tauta, tad atrod, ka galvenais tautu pagrimšanas un bojā ejas galvenais cēlonis arvien ir notikusē pārgrozība tautu gara konstitūcijā, kas radusies tautas raksturam pagrimstot. Es neatrodu, saka Le Bons, nevienas vienīgas tautas, kuŗa būtu gājusi bojā viņas intelligenci mazinoties²). —

¹) Sal.: «L'acquisition d'une âme collective solidement constituée marque pour un peuple l'apogée de sa grandeur. La dissociation de cette âme marque l'heure de sa décadence. L'intervention d'éléments étrangers représente un des plus sûrs moyens d'arriver à une semblable dissociation.» («Lois psychologiques» etc., pag. 191). —

²) Sal.: «Quand on examine les causes qui conduisirent successivement à la ruine les peuples divers dont nous entretient l'histoire, qu'il s'agisse des Perses, des Romains, ou de tout autre, on constate que le facteur fondamental de leur chute fut toujours un changement de constitution mentale résultant de l'abaissement de leur caractère. Je n'en vois pas un seul qui ait disparu par suite de l'abaissement de son intelligence.» («Lois psychologiques» etc., pag. 176). —

Tautas dvēsele, tautas raksturs bojājas, grimst un irst dažādām, svešādām, gara un dvēseles ziņā nevienādām tautām kādā nebūt valstī, sajaucoties, krustojoties.

Tautu vēsture neatkarājas no viņu satversmēm un citām iekārtām un ierīkojumiem, bet no viņu dvēseles konstitūcijas, no viņu rakstura.

Tautas, kuņas rūpīgi atturējušās no sajaukšanās ar citām tautām, kā citkārt senatnē arieši Indijā un mūsu dienās angļi savās kolonijās, ir uzturējušās savu vienību un stiprumu. Ar svešiniekiem, kaut to būtu bijis ar' tik nedaudz, krustojoties pārgrozās tautas dvēsele¹⁾.

Ne visas tautas krustojas, kuņas liktenis savedis kopā. Vācieši, ungari, slavi un citas tautu daļas, kuņas dzīvoja zem austriešu valdības, skaidri un noteikti savā starpā viena no otras spilgti izšķīras. Viņas nekad nav tiekušās savā starpā krustoties. Īri tāpat nekad nav ar angļiem krustojušies. Visai zemu stāvošas tautas, kā sarkanādas, austrālieši, tasmanieši u. c. ne tik vien kā nesajaucas — nekrustojas ar augstākām tautām, bet satiksmē ar viņām iet pat bojā. Piedzīvojumi māca, ka zemākas tautas bojā eja satiksmē ar augstāku tautu ir neizbēgama.

Trīs lietas ir nepieciešami vajadzīgas, lai rasēm krustojoties rastos jauna vairāk vai mazāk homogēna rase. Pirmais noteikums ir tas, ka lai rases, kuņas sajaucas, nebūtu skaita ziņā par daudz nevienādas; otrais noteikums ir, ka lai viņas pēc sava rakstura nebūtu par daudz nevienādas un trešais noteikums ir tas, ka viņas lai ilgāku laiku dzīvotu līdzīgos apstākļos²⁾. —

¹⁾ Sal.: «L'histoire d'un peuple ne dépend pas de ses institutions, mais de son caractère, c'est-à-dire de sa race... Nous avons vu, d'autre part, en étudiant la formation des races historiques, que leur dissolution se fait par des croisements et que les peuples ayant conservé leur unité et leur force, comme jadis les Aryens dans l'Inde et, de nos jours, les Anglais dans leurs diverses colonies, sont ceux qui évitèrent toujours soigneusement de se mêler à des étrangers. La présence d'étrangers, même en petit nombre, suffit à altérer l'âme d'un peuple. Elle lui fait perdre son aptitude à défendre les caractères de sa race, les monuments de son histoire, les oeuvres de ses aïeux.» («Lois psychologiques» etc., pag. 133.)

²⁾ «Les populations allemande, hongroise, slave etc., qui vivent sous la domination autrichienne, forment des races parfaitement distinctes et n'ayant jamais tenté de se fusionner. L'Irlandais, maintenu sous la domination des Anglais, ne s'est pas davantage mélangé avec eux. Quant aux peuples tout à fait inférieurs, Peaux-Rouges, Australiens, Tasmaniens, etc., non seulement

Pirmais noteikums pēc Le Bona ir jo sevišķi svarīgs. Neliels skaits balto, kuņus liktenis noved pie nēģeriem un kuņi ar pēdējiem sajaucas, drīzā laikā pēc dažām ģenerācijām pilnīgi pazūd un neatstāj savos pēcnākamos gluži nekādu savu asiņu pēdu. Tā allaž pazuduši uzvarētāji, kuņi uzvarējuši skaita ziņā par sevi daudz lielāku tautu. Tā tas bija ar romiešiem Gallijā un ar arābiem Ēģiptē, kuņi šīm tautām gan atstāja savu kultūru, mākslu un valodu, bet ne savas asinis. Otrs noteikums tāpat ir no visai liela svara. Ļoti dažādas, savāda rakstura tautas, kā baltie un nēģeri, gan var savā starpā sajaukties, bet šī krustojuma pēcteči stāv dziļi zem saviem vecākiem un ir pilnīgi nespējīgi kultūru radīt vai pat viņu uzturēt. Diametrāli pretējo īpašību mantojums saēd viņu tikumību un raksturu. Viņi parasti manto savu vecāku sliktākās īpašības¹⁾. — Visās zemēs, kur tautas sajaucas, nav pastāvīgas kārtības, bieži notiek revolūcijas un valda anarķija, ja tur nevalda ar dzelzu dūres palīdzību valdība ar stingru, stipru un nelokāmu gribu. Tā tas bija Mechikā, tā Brazīlijā, kur tikai viena trešdaļa iedzīvotāju ir baltie. Pārējās divas trešdaļas sastāv no nēģeriem un mulātiem. Slavenais zinātnieks Agassiss (Agassiz) izsakās šā: «Pietiek būt bijušam Brazīlijā, lai pārlicinātos un vairs nevarētu noliegt, ka tautu sajaukšanās, kāda šeit notiek biežāki nekā citur, rada pagrimšanu. Krustošanos iznīcina balto, nēģeru vai indiāņu labākās īpašības un rada jaunu neapraktāmu tipu, kuņa fiziskās un garīgās darbības spējas ir novājinātas.»

Ko mēs latvieši, kuņa tautas dvēsele un raksturs ir, kā redzējam, ļoti skaisti, no tā lai mācāmies? — Atbilde skan: To, ka mums būs savu rasu uzturēt tīru un nebūs sajaukties ar citām tautām. Precēšanās ar krieviem un krievietēm mums laupītu enerģiju, izturību, padarītu mūs izlaidīgus, slinkus. Sevišķi mums jāsarģās no krustošanos ar žīdiem. Žīdi ir pavisam sveša rase, kuņas raksturs ar mūsējo pārāk stipri izšķīras, tik stipri, ka krustošanos ar žīdiem, kas sāk notikt, pārgrozītu mūsu tautas balto dvēseli un skaisto raksturu.

ils ne s'unissent pas aux peuples supérieurs, mais en outre ils disparaissent rapidement à leur contact. L'expérience prouve que tout peuple inférieur mis en présence d'un peuple supérieur est condamné à une suppression fatale.

Trois conditions sont nécessaires pour que des races arrivent à se fusionner et à former une race nouvelle plus ou moins homogène.

La première est que les races soumises aux croisements ne soient pas trop inégales par leur nombre; la seconde, qu'elles ne diffèrent pas trop par leur caractères; la troisième, qu'elles restent soumises pendant longtemps à des milieux identiques.» («Lois psychologiques» etc., pag. 58.)

¹⁾ Sal.: «Lois psychologiques» etc., pag. 58, 59.

Melno un semitu asinis ir visai izturīgas, sajaucoties ar balto asinīm, kā vēsture un piedzīvojumi rāda, viņas parasti veic balto asinis. Ja jel pavisam krustoties, tad tik ar mūsu brāļiem leišiem, tad ar angļiem, zviedriem, jo šīs tautas pēc savas dabas, dvēseles galvenām tieksmēm un rakstura stāv mums vistuvāki. Angļu tautas psihe un raksturs, kā redzējām, tuvu rada mūsu tautas dvēselei un raksturam.

Par visām lietām mums ir jāuztur balta mūsu baltā tautas dvēsele un skaidrs mūsu tautas raksturs. To būs veicināt audzināšanai. Izdaiļot tautas dvēseli, attīstīt un stiprināt viņas galvenās labās tieksmes un vājināt, iznīcināt ļaunās, tas ir mūsu audzināšanas īstais uzdevums. To darīt var tik īsta, īpatnēja latviska audzināšana. Jāattīsta un jāstiprina mūsu tautas autonomās dvēseles pašnoteikšanās un pašdarbības dziņa, jāveicina un jāattīsta brīvības tieksme, jāveicina uzņēmības gars, darba mīlestība, pašsavaldība, tēvijas mīlestība, uzpurēšanās tēvijai un ideālu labā, rakstura stingrība un izturība, nelokāma grība, patiesības, taisnības un tuvāku mīlestība. — Ar vienu vārdu sakot: jāpiegriež galvenā vērība dvēselei un raksturam. Dvēseli un raksturu vislabāk izkopt var, ja skolas savienotas ar pansionātu, kurā ierīkošana tāpēc visiem spēkiem veicināma. Aizejot uz skolu tik mācības stundās, dvēseles un rakstura izkopšanas ziņā maz kas panākams. Zināšanas piesavināties, saprotams, tā var, bet raksturu izkopt ne. Rakstura izkopšanas ziņā priekšzīmīgākās ir angļu skolas. Tā kā angļu tautas raksturs ir mūsu tautas raksturam tuvu rada, tad būtu ļoti vēlams, lai uz Angliju audzināšanas nolūkā sūtītu zēnus un meitenes. Tur baudījuši izglītību un audzināšanu, dzimtenē pārņākuši viņi, kā skolotāji, varētu jo sekmīgi un svētīgi darboties. Arī mūsu universitāti beigušiem un citiem labākiem pādagogiem derētu vismaz kādu gadu nodzīvot Anglijā un tur iepazīties ar audzināšanu un audzināšanas metodēm un paņēmieniem. Anglijas skolās īpaši veicina un attīsta rakstura stingrību. «Es mēģinu bērna sirdī ieliet dzelzi» («Je tâche de couler du fer dans l'âme des enfants»), tā kāds angļu pādagogis sacīja uz Gizo (Guizot), kad tas Anglijā apmeklēja skolas. Par franču audzināšanu ļoti sūrojas francūzis Le Bons, kurš saka, ka jāpārgrozot nožēlojamā romāņu audzināšanas sistēma. Romāņu audzināšana laupot iniciatīvu un darba spēju ikvienam, kam vien vēl no tā kaut kas kā mantojums atlicies no vecākiem.¹⁾ —

¹⁾ «Il faudrait transformer d'abord notre lamentable éducation latine. Elle dépouille de toute initiative et de toute énergie ceux à qui l'hérédité en aurait laissé encore» («Lois psychologiques» etc., pag. 183). —

Neskatoties uz to, uz Franciju tomēr varētu sūtīt tos, kuri gribētu piesavināties plašas un pamatīgas zināšanas, bet uz Angliju tos, kuriem it īpaši gribētu izkopt un attīstīt stingru raksturu. Zināms, ka arī angļu skolās var iegūt plašas un pamatīgas zināšanas. Galvenā kārtā turpretī tur izkopj un attīsta raksturu. Angļu skolām mums tomēr vispāri būtu dodama priekšroka.

Raksturs pasaules kara laikā vispāri stipri bojājies. «Visur», kā Le Bons saka, «attīstās neaprobežots egoisms. Cilvēks nepazīst vairs citu rūpju, kā vien rūpes pašam par sevi. Sirdsapziņa beidz cīnīties, tikumība vispār grimst un izzūd. Cilvēks zaudē valdību pats par sevi un kas pats neprot sevi savaldīt, tas ir nosodīts, ka drīz vien cits valdīs pār viņu¹⁾. —

Dvēseles galvenās labās tieksmes un rakstura stingrību attīstīt ir mūsu dienu audzināšanas galvenais uzdevums.

Tautas dvēseles tieksmes un tautas raksturs smalki jāpazīst un ar lielu izpratni un veiksmi jāievēro arī valsts vīriem. —

Tautas liktenis slēpjas tautā pašā un ne viņas valdības formā. Viss, ko no valdības var prasīt, ir, lai viņa ievēro un izved nācijas sajūtas, ilgās un idejas. Vispāri viņa ir šo sajūtu un ideju atspulgs. Idejas ir it kā tieši kustinoši spēki, kas neļauj sastingt, bet kā ar neredzamu varu visu dzen uz priekšu. Viņām zūdot salūzt tautas un kultūras atbalsta pilāri. Tautām arvien ir bijusi postīga tā stunda, kur viņas vecās idejas nokāpa tumšajā miroņu pilsētā, kur viņas mirušie dievi dus. Nekas nav samaitājošāks, sagraujošāks par mirušo dievu pelniem²⁾. Ideja ir kas neuzvarams. Viņas spēks līdzinās varenas straumes spēkam, ko vairs nekāds valnis nespēj aizturēt. Ir arvien viegli tautā atrast simtstūkstošus cilvēkus, kuri gatavi mirt par kādu ideju, kura pārvalda viņu prātu un jūtas³⁾.

¹⁾ «Un égoïsme sans bornes se développe partout. L'individu finit par n'avoir plus d'autre préoccupation que lui-même. Les consciences capitulent, la moralité générale s'abaisse et graduellement s'éteint. Il ne sait plus se dominer; et qui ne sait se dominer est condamné bientôt à être dominé par d'autres» («Lois psychologiques de l'évolution des peuples», pag. 183).

²⁾ Sal. «Lois psychologiques» etc., pag. 166: «Il n'est rien d'aussi destructif que la poussière des dieux morts», pag. 181; sal. Raina dzejoli «Vienīgā zvaigzne».

³⁾ Sal.: «L'idée représente quelque chose d'invincible, et ses effets se propagent avec la violence d'un torrent qu'aucune digue ne contient plus. Il est toujours facile de trouver chez un peuple cent mille hommes prêts à se faire tuer pour défendre une idée dès que cette idée les a subjugués» («Lois psychologiques» etc., pag. 149).

dības sastāvā, no šī viedokļa skatoties, drīkst tik ieiet šīs tautas pašas dēli. Vai tai tautai, kuras valdībā noteicošu lomu spēlē semiti! Semitu tautu dvēsele un raksturs ir tik pretēji ariešu tautu dvēselei un raksturam, ka semits, piem. žīds, nekad pilnīgi neizpratis ariešu tautu psīches un nekad nevarēs pilnīgi izjust un saprast Eiropas tautu dvēseles ilgu sapņu un ideālu. Katram valstsvīram un atklātības darbiniekam jāpazīst savas tautas dvēsele un viņas raksturs. Tāpat arī dzejniekiem, māksliniekiem, žurnālistiem, zinātniekiem.

Īstā mākslas darbā jāatspoguļojas tautas dvēselei vai nu visā viņas pilnībā vai arī tik kādai dvēseles tīksmei. Īstā mākslas darbā tāpēc spilgti izpaudīsies tā laika vajadzības un idejas, kas savilņoja tautas dvēseli laikā, kad darbs radās. Un tiešām: īstam māksliniekam, vienai, vai nu viņš ir arhitekts, rakstnieks, dzejnieks, komponists, gleznotājs, tēlnieks vai cits kas, ir tā maģiskā spēja savās sintezēs likt izpausties savas tautas un sava laikmeta dvēselei. — Bet vai mūsu laikmetā tas arvien tā notiek? Vai ikvienas tautas arhitektūrā, tēlniecībā, glezniecībā, dzejā, mūzikā izpaužas viņas psīche? — «Nevienā vēstures periodā», tā izsakās Le Bons, «kultūra nav stāvējusi tik augstu un nevienā laikā māksla varbūt nav bijusi banālāka un nepersoniskāka, kā taisni tagad... Nevienai tautai tagad nav nacionālas mākslas un ikviena dzīvo tā arhitektūrā, kā tēlniecībā, pārtikdama no vairāk vai mazāk laimīgiem pagājušu laiku pakalderinājumiem¹⁾.» —

Senatnē māksla bija nepieciešams kultūras elements. Par to liecina lieliskās tempļu un citas būves, kā piem. Ēģiptes piramīdas, kurās realizējās zināmas idejas.

Ja tiešām nebūtu mūsu dienās nevienai tautai īpatnējas nacionālas mākslas, tad tā jārada. Bet tik bēdīgi, kā Le Bons domā, nav, jo ikvienai kultūras tautai arī mūsu dienās ir sava īpatnēja māksla, tik šī māksla varētu būt spilgtāka, īpatnējāka, nacionālāka, tāda, kur spilgtāki un pilnīgāki izpaužas tautas dvēsele visā savā īpatnībā. Šādu mēraukļu pieliekot nacionālai mākslai, var būt, ka tādas visā pilnībā nav. — Bet absolūta pilnība ir un var būt tik ideāls, kuru pilnīgi nekad nesasniedz, un tas ir labi, jo ja tas būtu sasniegts, pēc kā tad lai vēl censtos, ilgotos? Ne absolūta patiesība, ne absolūta

¹⁾ «A aucune époque de l'histoire, la civilisation n'a été aussi élevée qu'aujourd'hui, et à aucune époque, peut-être, il n'y eut d'art plus banal et moins personnel... Nul peuple aujourd'hui ne possède un art national, et chacun, en architecture comme en sculpture, vit des copies plus ou moins heureuses d'époques disparues» («Lois psychologiques de l'évolution des peuples», pag. 73). —

mākslas pilnība nekad nav sasniedzama, pēc viņas atliek tik censties un veicināt tās sasniegšanu. Arī pie mums. Mums ir sava nacionāla literatūra, sava nacionāla māksla. Par to nevar šaubīties. Kas to noliegtu, vienalga, kas viņš tāds, pret to liecinātu mūsu tautas dziesmas un daudzi citi skaisti nacionāli dzejas un mākslas darbi, kuŗos spilgti un īpatnēji izpaužas mūsu tautas dvēsele ar viņas tieksmēm.

Nacionālākais mūsu tautas dzejnieks bez šaubām ir mūsu lielais Rainis, kuŗš vispilnīgāki izpratis un izjutis tautas dvēseli un viņas ilgu tieksmes un kuŗa darbos skaisti izpaužas tautas dvēsele ar viņas ilgām. Tādi lieliski, vareni un nemirstīgi tipi Raina darbos starp citiem ir viņa Lāčplēsis, Spīdola, Melnais bruņinieks, Tots un vēl daudzi citi. Arī Aspāzija ir īsta un liela nacionāla dzejniece. Viņas stāstu un lugu galvenās personās skaisti un vareni izpaužas tautas dvēseles pamattieksmes pēc gaismas, pēc brīvības, pēc taisnības. Šais tēlos ir iemiesotas tautas dvēseles ilgas pēc gaismas, brīvības, taisnības. Poruka darbos tāpat gaiši atspoguļojas tautas dvēseles tieksmes un ilgas. Arī Blaumaņa darbi ir kauls no tautas kaula un miesa no tautas miesas. Tāpat Apsīšu Jēkaba stāstos un brāļu Kaudzišu «Mērnieku laikos» spilgti izpaužas tautas dvēsele. Tāpat K. Skalbes darbos. Varētu vēl minēt dažu labu citu dzejnieku, kā Neikenu u. c.

Mūsu tautas dvēsele, kā redzējām, ir vesela. Viņas galvenās tieksmes visas ir skaistas, varenas. Īstiem mūsu tautas mākslas darbiem, kuŗos atspoguļojas tautas dvēsele, vajaga būt skaistiem, vareniem. — Balta ir mūsu tautas dvēsele, kas pašdarbībā vareni tiecas pēc gaismas, brīvības, taisnības. Viņa ilgojas pēc augstiem ideāliem un grib enerģiskā darbībā tos realizēt. Viss, kas patoloģisks, mūsu tautas dvēselei ir svešs. Tautas dvēsele ir un paliek nesabojāta. Viņa ir un paliek tāpat autonoma un pēc brīvības alkstoša, kāda bijusi. Kā viņa atsvabinājās no visām ārējām važām, tā viņa atsvabināsies arī no visām patoloģiskām laika parādībām. Tautas dvēsele ir tik balta, tik varena, tik autonoma, ka viņa sakustēsies, sacelsies un nokratīs visus kvēpus, tāpat kā nometa no sevis nesen nebrīvības važas un pati autonoma būdama izpaudās neatkarīgas valsts formā. Par to nevar šaubīties. Gan brīvā tauta visu sapratis.

Ja tauta grib būt varena, slavēna, tad jānes lieli upuŗi, lai plauktu zinātne, dzeja, māksla.

Franču ievērojamais zinātnieks Sen-Simons (Saint-Simon) pilnīgi pareizi izsakās šā: «Ja Francija piepeši pazaudētu savus pirmos piecdesmit zinātniekus, savus pirmos piecdesmit māksliniekus, savus pirmos piecdesmit fabrikantus un savus piecdesmit pirmos lauksaim-

niekus, tad nācija būtu ķermenis bez dvēseles, viņai būtu nocirsta galva. Ja viņa turpretim pazaudētu visu savu pārvaldes personālu, tad no tā zemei celtos tikai niecīgs zaudējums»¹⁾).

Tik augstu lielais franču tautsaimnieks Sen-Simons (Saint-Simon) vērtē un nostāda ievērojamākos Francijas zinātņu vīrus, māksliniekus, fabrikantus, lauksaimniekus. Ja viņu pēkšņi nebūtu, tad Francija būtu bez galvas, kā kultūras tauta mirusi. Par savas valdības sastāva zaudējumu turpretim Francijas zaudējums būtu niecīgs. Valdības vīrus jau atkal varētu ievēlēt, bet ģeniālus zinātniekus, māksliniekus, fabrikantus un lauksaimniekus neviens kā tādus ievēlēt nespēj. Tie ir debess balva. Tautas ģenijs iemiesojums. Bez tādiem tauta nav tauta. Viņa ir bez dvēseles. Gādāt tāpēc par zinātņi, mākslu, rūpniecību, lauksaimniecību! Lai rodas mums ģeniāli spēki visos arodos! Viņi ir tautas ģenijs produkti. Bez viņiem nav nacionālas kultūras, bez viņiem nav kultūras nācijas. — Cerēsim, ka turpmāk būs mums tādi valstsvīri, kas pilnīgi sapratīs tautas dvēseli un prātīs arī cienīt un ievērot mūsu tautas pirmos zinātniekus un māksliniekus kā tādus. Tautas dvēsele un raksturs ir pilnīgi jāpazīst visiem.

Tautas dvēsele ir spēks, kas visur izpaužas, kas visu vada, no teic. —

Cilvēka daba (raksturs), kā Hērakleits saka, ir (viņa, cilvēka un līdz ar to arī tautas) daimons —

¹⁾ «Si la France, comme le dit Saint-Simon, perdait subitement ses cinquante premiers savants, ses cinquante premiers artistes, ses cinquante premiers fabricants, ses cinquante premiers cultivateurs, la nation deviendrait un corps sans l'âme, elle serait décapitée. Si elle venait au contraire à perdre tout son personnel officiel, il n'en résulterait pour le pays qu'un faible dommage» («Lois psychologiques de l'évolution des peuples» par Gustave Le Bon. Dix-septième édition. Paris, 1922, pag. 51). —

L'ÂME DU PEUPLE LATVIEN (LETTON).

Ἡθὸς ἀνθρώπων δαίμων.
Héraclite.

Déjà Héraclite d'Ephèse avait observé que le sort de l'homme dépend de sa nature, de son caractère. Dans son oeuvre „περί τῆς φύσεως“ (de natura) il dit que le caractère de l'homme est son démon (ἦθος ἀνθρώπων δαίμων). En d'autres termes: le sort de l'homme est prédéterminé par son caractère, par sa nature.

Quoique beaucoup de personnes disent qu'à la naissance de l'homme son âme¹⁾ est comme une feuille blanche remplie plus tard par l'éducation et les circonstances; si l'âme était véritablement une telle «table rase», si tout dépendait seulement de l'éducation et des circonstances, on pourrait alors élever chaque enfant sans faire attention s'il appartient à la race blanche ou à la race jaune, sans faire attention au caractère moral de ses parents, qu'ils aient été doués ou non, on pourrait alors faire de chaque enfant l'homme le plus idéal: ce que les Grecs appelaient „Ἄνθρωπος καλὸς καὶ ἀγαθός“ (un homme beau et bon). Dans la vie cependant nous voyons souvent le contraire, nous voyons souvent que l'on ne peut tirer rien de bon de quelques enfants. La meilleure éducation ne peut changer la nature de l'homme, la conformer à nos désirs. De ces germes d'esprit et d'âme que l'homme apporte dans le monde en naissant dépend la plupart du temps tout son sort. Des circonstances semblables ne produisent pas les mêmes effets chez des hommes de caractère différent. Tel arbre, tels fruits. Quels que soient les efforts du jardinier le pommier donne toujours des pommes et non des poires ou des pêches. Quels sont la nature de l'homme, son âme et son caractère, telles sont ses oeuvres. Chaque homme est la résultante de ses aïeux, de ses parents, de son entourage, des circonstances qui l'influencent. Toute l'activité de l'homme est le résultat inéluctable de sa volonté, de son caractère et de certaines circonstances. Kant dit très justement que si nous

¹⁾ L'idée d'âme est employée par l'auteur partout comme une hypothèse, un moyen de faire comprendre.

connaissions à fond le caractère empirique de l'homme ainsi que toutes les circonstances et les motifs qui influencent son caractère, nous pourrions alors prédire dans chaque cas la manière d'agir de l'homme et que nous le pourrions faire aussi exactement que nous prédisons les éclipses de lune et de soleil¹). Cela peut également être dit des peuples, puisque le peuple est pour ainsi dire l'homme en grand (der Mensch im Grossen). D'après Schopenhauer le caractère de l'homme est constant. L'homme dont la nature et le caractère sont méchants restera méchant toute sa vie. Personne n'y pourra rien changer. L'on peut arracher au serpent ses crochets venimeux et le rendre ainsi inoffensif, le serpent restera néanmoins serpent et il mordra dès qu'il trouvera l'occasion. Il en est de même avec l'homme. De même que l'homme méchant de nature restera méchant toute sa vie, l'homme bon restera bon. Tout cela s'applique également aux peuples.

L'illustre savant français Le Bon dans son bel ouvrage «Lois psychologiques de l'évolution des peuples» (Dix-septième édition. Paris, 1922.) dit: «L'impression la plus claire rapportée de mes lointains voyages dans les pays les plus divers, est que chaque peuple possède une constitution mentale aussi fixe que ses caractères anatomiques, et d'où ses sentiments, ses pensées, ses institutions, ses croyances et ses arts dérivent» (pag. 19). ... «La vie d'un peuple, ses institutions, ses croyances et ses arts ne sont que la trame visible de son âme invisible. Pour qu'un peuple transforme ses institutions, ses croyances et ses arts, il doit d'abord transformer son âme: pour pouvoir léguer à un autre sa civilisation, il faudrait qu'il lui léguât aussi son âme» (ibidem pag. 20). ... «La vie des peuples est régie par un petit nombre de facteurs psychologiques invariables. A travers le temps et l'espace on les voit agir partout et toujours. Des bords du Gange aux plaines de l'Europe, ils contribuèrent puissamment à la naissance, et au déclin des plus grands empires» (ibidem pag. 1). ... «Cette âme nationale donne aux peuples une stabilité durable à travers les perpétuelles fluctuations des contingences.

Et ici nous touchons au substratum invisible de l'histoire, aux forces secrètes orientant son cours. C'est la race en effet qui détermine la façon dont les peuples réagissent sous l'influence des événements et des changements de milieu.

¹) Immanuel Kants sämtliche Werke. In chronologischer Reihenfolge herausgegeben von G. Hartenstein. Leipzig 1867. Verlag Leopold Voss. «Kritik der praktischen Vernunft,» pag. 103.

Dominant les institutions et les codes aussi bien que les volontés des despotes, l'âme des races régit leurs destinées.

Sa connaissance permet de déchiffrer les hiéroglyphes de l'histoire. Elle dit les causes des grandeurs et des décadences, pourquoi certains peuples se fusionnent alors que d'autres ne le pourront jamais. La race est la pierre angulaire sur laquelle repose l'équilibre des nations. Elle constitue la limite psychologique assignée aux ambitions des conquérants, aux rêves d'hégémonie qu'ils peuvent former» (ibid. pag. 2). «Quoi qu'il fasse, l'homme est donc toujours et avant tout le représentant de sa race. L'agrégat d'idées, de sentiments que tous les individus d'un même pays apportent en naissant, forme l'âme de la race. Invisible dans son essence, cette âme est fort visible dans ses effets, puisqu'elle régit en réalité toute l'évolution d'un peuple» (ibid. pag. 26). — «L'acquisition d'une âme collective solidement constituée marque pour un peuple l'apogée de sa grandeur. La dissociation de cette âme marque l'heure de sa décadence. L'intervention d'éléments étrangers représente un des plus sûrs moyens d'arriver à une semblable dissociation» (ibid. pag. 191). ... «La vie d'un peuple et toutes les manifestations de sa civilisation sont le simple reflet de son âme, les signes visibles d'une chose invisible, mais très réelle. Les événements extérieurs ne sont que la surface apparente de la trame cachée qui les détermine» (ibid. pag. 189). — «Les lois fondamentales découlant du caractère des peuples, créent la destinée des nations» (ibid. 119). «Un peuple peut perdre bien des choses, subir bien des catastrophes, et se relever encore. Il a tout perdu et ne se relève plus quand il a perdu son âme» (ibid. pag. 61)...

Par ces belles paroles Le Bon fait connaître ses pensées sur l'âme du peuple et sur l'importance qu'elle a dans la vie des peuples. Et l'exemple des anciens Romains qu'il cite pour appuyer ses opinions est parfaitement choisi. Les anciens Romains ont vaincu le monde et ont été puissants tant qu'ils ont eu une volonté de fer, une énergie indomptable, la persévérance, l'empire sur soi-même, tant qu'ils se sont sacrifiés à leur idéal et à l'Etat. Mais quand les Romains ont commencé à se mêler aux étrangers qui inondaient Rome, ils ont alors perdu leur âme forte et noble et ont dégénéré. La richesse qui affluait de tous côtés à Rome a contribué beaucoup à cette décadence. Les Romains passaient temps en fêtes. Les esclaves travaillaient la terre. Ce n'était plus comme autrefois lors de la période de croissance de la puissance de Rome, lorsque le chef victorieux, après avoir défait l'ennemi, revenait tranquillement chez lui cultiver la terre.

Pour de l'argent, les barbares servaient dans l'armée. Il n'était pas dans leur intérêt de sacrifier leur vie pour Rome dans ses luttes avec ses ennemis. Ce n'était pas la puissance de l'Etat de Rome qui les intéressait, mais le salaire qu'ils en recevaient. Les anciens Romains disaient: «Dulce et decorum est pro patria mori.» Les Romains de la décadence étaient des lâches et des dégénérés. Ils ne voulaient plus servir eux-mêmes à l'armée et faire la guerre. Seules les fêtes leur plaisaient. Un peuple d'un caractère si corrompu devait périr. Si les Romains de la période de la décadence avaient eu le même caractère que leurs aïeux, nul barbare n'eût pu vaincre Rome.

Le caractère du puissant peuple anglais ressemble à celui des Romains de la belle période d'accroissement de la puissance de Rome.

La volonté d'un peuple fondateur d'un si grand Etat colonial ne peut être que puissante, persévérante, inflexible. Et ce sont là précisément les caractéristiques de la volonté du peuple anglais. Par nature l'Anglais est d'un caractère entreprenant, actif et d'une persévérance étonnante. L'Anglais est prêt chaque moment à se sacrifier pour sa patrie, la puissante Angleterre, ainsi que pour un idéal. L'Anglais remplit son devoir avec conscience. En persévérant le but qu'il vise, il ne dépasse pas les limites de la loi. Il ne considère pas un traité comme un chiffon de papier qu'on peut déchirer à sa guise, à la manière de l'ex-chancelier Bethmann-Hollweg, mais il y voit une obligation sacrée dont il faut s'acquitter en conscience. La notion vivante de la loi est entrée profondément dans le coeur et l'âme de l'Anglais. Vivre d'accord avec la loi et la morale est pour le peuple anglais une des exigences fondamentales de sa nature. Les lois morales sont profondément écrites dans le coeur de l'Anglais, ainsi que l'amour de l'ordre.

L'Anglais n'a pas besoin de prescriptions et de police en armes et en uniforme derrière lui pour l'obliger à faire son devoir. L'Anglais sait lui-même ce qu'il doit faire et il le fait. Il est lui-même partout et à chaque instant son propre législateur et il obéit avec conscience aux lois. En Angleterre on le peut voir partout, même dès le premier pas dès l'arrivée. Pas de milice à la station. Chaque Anglais prend soi-même soin de l'ordre. Par nature l'Anglais est religieux, mais pas fanatique. Une inquisition comme en Espagne ou une nouvelle Saint-Barthélemy ne pourraient avoir lieu en Angleterre.

L'Anglais est un grand individualiste. Sa volonté est autonome. L'Anglais est libre dans son coeur et il a une morale autonome. Il ne permet à personne de le commander ou de le tyranniser. L'Etat

n'est pour lui qu'une forme où doit régner la liberté absolue pour les personnes et pour l'initiative privée. La forme de l'Etat n'est qu'une «coquille» dans laquelle l'on habite et l'on agit de soi-même, librement mais d'une manière réfléchie, avec une morale sévère, légalement, mais d'une manière autonome et qui revêt de formes légales l'esprit libre du peuple anglais.

La patrie est pour l'Anglais plus chère que toute autre chose. Pour qu'elle soit grande et puissante, aucun sacrifice n'est trop grand pour l'Anglais. La grande énergie du peuple anglais, sa puissante persévérance et sa volonté inflexible sont la plus sûre garantie du peuple auquel s'allierait l'Angleterre. Les guerres de Napoléon sont un éclatant témoignage de la persévérance et de l'endurance du peuple anglais. Ce que l'Angleterre veut sérieusement, elle en poursuit la réalisation avec son étonnante et incroyable énergie. Toute l'histoire de l'Angleterre en est la preuve. Lorsque au cours de la grande guerre mondiale cela devint nécessaire, les marins Anglais créèrent rapidement et comme par enchantement une grande et puissante armée territoriale. Quand la guerre exigea de l'argent et encore de l'argent, les Anglais imposèrent à 80% les bénéfices de guerre et payèrent aussi cet impôt avec conscience. Là, où la patrie était en danger, ou quantité d'hommes sacrifiaient leur vie, personne n'avait droit d'acquérir des millions et des millions en spéculant au détriment de l'Etat comme cela avait lieu dans d'autres Etats.

Les principales tendances de l'âme anglaise sont : l'aspiration vers la liberté et la réalisation de ses idéaux. Sa volonté est extrêmement forte, persistante, inflexible. Il a un empire absolu sur soi-même et possède une très grande puissance de travail. Sa faculté de sacrifice et sa persévérance vers l'idéal et vers le but poursuivi sont merveilleuses. Une morale sévère et un profond sentiment religieux sont les traits principaux du caractère Anglais. Toute leur activité est réfléchie, et toute dans les limites de la morale et de la loi. Elle est systématique.

Le Bon dit encore dans ses : «Lois psychologiques de l'évolution des peuples» en parlant de l'âme du peuple anglais et de ses aspirations :

«Résumons d'abord en quelques mots les caractères de la race anglo-saxonne, qui a peuplé les Etats-Unis. Aucune peut-être n'est devenue, dans le monde, malgré ses diversités d'origine, plus homogène et ne présente une constitution mentale plus facile à définir dans ses grandes lignes.

Les dominantes de cette constitution mentale sont au point de vue du caractère: une volonté que bien peu de peuples, sauf les Romains, ont possédée une énergie indomptable, une initiative très développée, un empire absolu sur soi, une indépendance poussée jusqu'à l'insociabilité, une activité puissante, un sentiment religieux très vif, une moralité très fixe, une idée du devoir très nette» (pag. 123)...

«L'influence du caractère est souveraine dans la vie des peuples, alors que celle de l'intelligence se montre souvent bien faible. Les Romains de la décadence possédaient une intelligence autrement raffinée que celle de leurs rudes ancêtres, mais ils avaient perdu les qualités de caractère: la persévérance, l'énergie, l'invincible ténacité, l'aptitude à se sacrifier pour un idéal, l'inviolable respect des lois, qui avaient fait la grandeur de leurs aïeux. C'est par le caractère que 60.000 Anglais tiennent sous le joug 250 millions d'Hindous... C'est par le caractère qu'ils sont à la tête du plus gigantesque empire colonial qu'ait connu l'histoire. C'est au caractère et non à l'intelligence qu'est due la solidité des sociétés, des institutions et des empires. Le caractère, c'est ce qui permet aux peuples de sentir et d'agir. Ils n'ont jamais beaucoup gagné à vouloir trop raisonner et trop penser» (ibid. pag. 44). —

Tel est le caractère du peuple anglais dont l'empire sur le monde est si grand. D'un seul mot: il est puissant.

Le peuple français lui aussi a beaucoup de belles qualités. Le peuple anglais comme le dit Le Bon tend davantage vers la liberté, tandis que le peuple français est plus porté vers l'égalité. Il me semble que Le Bon va trop loin en disant que le peuple français ne se soucie guère de la liberté, mais qu'il tend vers l'égalité dans la servitude. («Lois psychologiques», pag. 35; conf. pag. 184.). — Comment un peuple peut-il aspirer au servage, au despotisme, si toute son âme s'est épanchée dans le cri: «Liberté, Egalité, Fraternité!» Est-il possible que dans ce pays, qui avec l'Angleterre est la source de vie des idées de liberté, puisse exister un esprit de servage et de servilité? — Tout au contraire. L'esprit du peuple français est libre.

L'esprit français est comme un doux souffle divin qui apporte la vie. Il est comme une limpide source de montagne qui dans sa course joyeuse récrée et rafraîchit. Tout ce qu'il rencontre sur son chemin, tout ce qu'il touche, tout produit des germes, pousse, fleurit et porte des fruits. L'âme du peuple français est vive et impulsive. Elle est la vie même. Son désir de vivre prend la forme d'une activité spon-

tanée. L'âme française aspire ardemment à la beauté. Les tendances de la belle âme française vers tout ce qui est beau, vers le „καλὸς κἀγαθός“ des Grecs trouvent une forme matérielle dans les oeuvres d'art immortelles qu'elles créent. D'un caractère entreprenant, actif, économe, ayant un grand empire sur soi-même, tel est le Français par nature.

Il est aussi tenace, mais sa tenacité n'est pas invincible comme celle de l'Anglais. Le Français aime sa patrie, la belle France, plus que tout au monde, plus que sa vie même. Il est prêt à tout faire, à tout sacrifier pour elle, même, si c'est nécessaire, son bien le plus cher — la vie. Cette qualité est un don de ses héroïques aïeux.

Les mains habiles des Français ont changé la France en un magnifique jardin florissant, en un paradis sur la terre. Le caractère si économe du peuple français en avait fait avant la guerre mondiale le banquier de toute l'Europe. Le Français est un exemple vivant de la manière comme il faut travailler, il est conscient et économe. Les plus grands écrivains russes, comme Pouchkine et d'autres encore se sont grossièrement trompés en dépeignant dans leurs oeuvres le Français comme un être léger et viveur. Ils ont créé une odieuse caricature du Français au lieu d'en tracer la réelle image. C'est la suite de la haine qui habitait dans les coeurs des Russes contre les Français après les guerres de Napoléon. Les Allemands aussi, qui en ce temps-là avaient en Russie une grande influence, ont beaucoup contribué à attirer cette haine. Les écrivains russes se trouvaient sous l'influence de cette haine.

Le caractère du peuple français, si l'on le compare à celui du peuple anglais, est beaucoup plus doux, plus féminin, tandis que celui des Anglais est plus fort, plus masculin, plus inflexible. Il semble que l'âme de Phébus Apollon habite maintenant dans le peuple français.

Quelle est l'âme du peuple latvien ? Il nous semble qu'il soit maintenant possible d'en dégager les traits principaux après la guerre mondiale. Si l'on connaît l'âme du peuple latvien l'on pourra mieux comprendre l'histoire de la naissance d'une Latvie indépendante ainsi que les luttes héroïques des tirailleurs latviens sur les bords de la Daugava (Düna), à Rauna, à Liepa, à Cēsis, à Riga.

Si l'on compare l'âme du peuple latvien avec les âmes des anciens peuples, il faut reconnaître qu'elle s'apparente davantage avec l'âme de l'ancien peuple grec. L'âme du peuple latvien est comme l'incarnation moderne de l'âme grecque antique, de l'âme athénienne.

D'après Platon, on le sait, l'âme est le principe de la vie. Dans son magnifique dialogue «Kratylos», Socrate dit de l'âme en parlant de l'origine des mots: «je pense que ceux qui lui ont donné le nom „ψυχή“ ont été inspirés par cette pensée que l'âme qui est la compagne du corps est aussi la cause de sa vie, puisqu'elle lui donne la faculté de respirer et qu'elle l'entretient en lui donnant la vie, tandis que si ce souffle vital vient à le quitter, le corps meurt»¹). Dans le «Timée» de Platon l'âme de l'homme est créée par Dieu, mais dans le «Phédon» elle est quelque chose d'éternel, d'incrée. Quand elle entre dans le corps, elle en reçoit comme une partie mortelle. Voilà pourquoi Platon admet, dans l'âme, deux parties: l'une divine, raisonnable et immortelle, l'autre non raisonnable et mortelle. La partie non raisonnable se divise à sa tour en deux parties — l'une bonne, l'autre — mauvaise. La partie immortelle de l'âme, la raison (νοῦς, λογιστικόν), habite dans la tête, le courage (θυμός, θυμοειδής), dans la poitrine, dans le cœur, et la troisième partie, la basse partie animale (τὸ ἐπιθυμητικόν, φιλοχρήματον) dans le ventre.

Chaque partie de l'âme a sa vertu. La vertu de la partie la plus élevée, de la partie immortelle de l'âme, est la sagesse (σοφία), celle de la partie moyenne de l'âme est le courage (ἀνδρεία), et celle de la partie animale de l'âme est la maîtrise de soi (σωφροσύνη). Si chaque partie de l'âme fait son devoir, c'est à dire si la raison gouverne et si les parties inférieures de l'âme, le courage et le désir instinctif obéissent et suivent les règles de la raison — il en résulte la justice (δικαιοσύνη), et l'harmonie règne dans l'âme. L'amour de la sagesse,

¹) Οἰμαί τι τοιοῦτον νοεῖν τοὺς τὴν ψυχὴν ὀνομάσαντας, ὡς τοῦτο ἄρα, ὅταν παρῆ τῷ σώματι, αἰτιόν ἐστι τοῦ ζῆν αὐτῷ, τὴν τοῦ ἀναπνεῖν δύναμιν παρέχον καὶ ἀναψύχον, ἅμα δὲ ἐκλείποντος τοῦ ἀναψύχοντος τοῦ σώμα ἀπόλλυται τε καὶ τελευτᾷ. (Arbitror illos qui sic animam vocitarunt, hoc potissimum cogitasse, quod haec quoties adest corpori, causa est illi vivendi, respirandi et refrigerandi vim exhibens: et cum primum desiderit quod refrigerat, dissolvitur corpus, et interit. unde ψυχὴν nominasse videntur: quasi ἀναψύχον, respirando refrigerans).

Platonis opera. Platonis philosophi quae exstant Craece ad editionem Henrici Stephani accurate expressa cum Marsilii Ficini interpretatione accedit varietas lectionis Studiis Societatis Bipontinae. Volumen tertium. Biponti CLDCCCCLXXXII. Kratylos, 399 D

Conf.: Τὴν φύσιν παντός τοῦ σώματος, ὥστε καὶ ζῆν καὶ περιέμειναι, τί σοι δοκεῖ ἔχειν τε καὶ ἰσχεῖν ἄλλο ἢ ψυχὴ; (Quid aliud, quam anima, tibi videtur corpus continere, vehere, et ut vivat et gradiatur efficere?) (Ibid. Kratylos, 400 A.)

Conf.: Καλῶς ἄρα ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχοι τῇ δυνάμει ταύτῃ, ἢ φύσιν ἰσχεῖ καὶ ἔχει, φυσέχην ἐπωνομάζειν. ἔξεστι δὲ καὶ ψυχὴν κομψευόμενον λέγειν. (Par est igitur eam potentiam nominare φυσέχην, quae φύσιν, naturam, ἰσχεῖ A ἔχει, id est, vehit et continet. concinnius autem ψυχὴ profertur.) Ibid. Kratylos, 400 A.

le courage, l'empire sur soi-même, la justice sont d'après Platon les vertus fondamentales des anciens Grecs. L'âme de l'ancien peuple grec tendait vers la lumière, vers la sagesse, vers tout qui est bon et beau (*καλὸς κἀγαθός*). L'ancien Grec était courageux, héroïque et toujours maître de soi-même. Il avait un sens parfait de la mesure et de la proportion. Une harmonie complète régnait dans son âme. — Les Grecs étaient de grands individualistes. Souvenons-nous d'Héraclite, de Socrate, de Platon, d'Aristote, de Périclès, d'Eschyle, de Sophocle, d'Euripide et de Phidias!

L'âme grecque était tout à fait indépendante. On le voit parfaitement chez Socrate. Voilà pourquoi la morale grecque elle-aussi est tout à fait indépendante. Sois fort dans ton esprit et dans ton âme. (*τόνος, εὐτονία, κράτος, ἰσχύς*), tends vers la perfection, vers la sagesse! Voilà ce vers quoi tendait l'âme des anciens Grecs.

Le Latvien lui aussi est un individualiste. L'âme du peuple latvien elle aussi est tout à fait indépendante. Le Latvien lui aussi est courageux et hardi. L'âme du peuple latvien aspire, comme celle des anciens Grecs, à la liberté, à la lumière, à la sagesse, à la beauté. De même que nous retrouvons l'image de Phébus-Apollon dans l'âme du peuple français, de même aussi nous la voyons dans l'âme du peuple latvien.

Si l'on compare l'âme du peuple latvien et ses tendances générales avec l'âme des autres peuples actuels, il faut reconnaître que l'âme du peuple latvien s'apparente d'avantage avec l'âme du grand, puissant et libre peuple anglais.

L'âme du peuple anglais aspire à la liberté. L'Anglais ne s'en remet qu'à soi-même. Il est, pour ainsi dire, son propre serviteur. L'Anglais est un être libre, indépendant et raisonnable.

On peut dire que la volonté du peuple anglais est tout à fait indépendante. Telle est aussi l'âme du peuple anglais.

L'aspiration à la libre disposition de soi-même est un de ses éléments fondamentaux. Voilà pourquoi l'on voit et l'on observe partout en Angleterre une activité spontanée. Chacun y remplit de soi-même, de sa propre volonté, son devoir.

La volonté du peuple latvien est aussi indépendante, comme son âme.

Les tendances fondamentales de l'âme du peuple latvien prennent la forme d'un constant et incessant désir de liberté. La libre disposition de soi-même, une activité spontanée sont ses caractères généraux. L'âme du peuple latvien veut être absolument libre, indépen-

dante et vivre et n'agir que d'après des lois qu'elle se donne à elle-même.

Le droit le plus naturel de chaque peuple, celui dont on ne peut le priver, c'est, d'après Kant, le droit de disposer librement de soi-même et de s'organiser dans ses limites ethnographiques. D'après Kant, la forme la plus naturelle de l'Etat est la République. Alors le peuple lui-même et sa volonté sont souverains dans un tel Etat. Aucun Etat n'a le droit de s'immiscer dans les affaires intérieures d'un autre Etat. Ces Républiques libres et souveraines dans les limites de leurs frontières ethnographiques doivent fonder, dans le but d'arriver à une paix éternelle, une fédération européenne et même mondiale avec un Tribunal Suprême, un Tribunal-Arbitre à la tête pour résoudre toutes les querelles internationales et détourner, de cette manière, les guerres possibles.

L'idée d'une paix éternelle est d'après Kant la plus haute et la plus grande tâche politique dont la réalisation soit le devoir de toute l'humanité. La réalisation de l'idée de paix éternelle, ce but-idéal de l'humanité, serait le plus grand bien de l'humanité et aspirer à sa réalisation est, d'après Kant, le devoir sacro-saint qui s'impose à tous les hommes.

Dans son activité autonome et dans son désir impétueux de la liberté, l'âme du peuple latvien tend à réaliser un tel idéal.

Le peuple latvien n'a pas besoin et ne veut pas conquérir de terres étrangères. Ayant réalisé son idéal, ayant atteint le but, vers lequel son âme était tendue depuis toujours — la souveraineté, il veut vivre pacifiquement et travailler en paix dans ses frontières ethnographiques. Rester toujours son propre maître, faire de sa terre natale un jardin florissant — tel est maintenant son désir ferme et son indomptable volonté.

Le courage et une puissante énergie habitent dans l'âme du peuple latvien. Il l'a bien prouvé au cours des luttes héroïques qu'il a soutenues pour la liberté de la Latvie indépendante et unifiée.

Un désir impétueux vers la lumière, une volonté puissante et indomptable, un grand empire sur soi, l'aptitude à se sacrifier pour un idéal — telles sont les dominantes de l'âme et du caractère du peuple latvien.

Le caractère du peuple latvien est constant. Son âme est pure et limpide. Elle est profondément morale.

Cependant le peuple latvien peut-il avoir de telles qualités? Peut-on parler de l'âme indépendante du peuple latvien, si ce peuple a porté

pendant six siècles un lourd joug de servage, s'il a été esclave et opprimé, et s'il a été jusqu'au jour même de la fondation de l'Etat de Latvie opprimé, exploité et asservi?

Si ce peuple a un si grand désir de la liberté, si son âme est indépendante et tend vers une forme d'Etat indépendant, pourquoi n'a-t-il pas jeté bas dès longtemps son joug de servage?

L'on ne peut poser semblable question que si l'on ignore les circonstances dans lesquelles le peuple latvien a subi le joug.

Les Latviens n'ont pas supporté tranquillement leur joug de servage. Leur histoire en est la meilleure preuve. A chaque moment qui leur semblait favorable ils ont tenté de s'affranchir et d'obtenir dans des luttes sanglantes leur liberté. Lors de la révolte de Bebri (Bebriu dumpis) en 1848, de la révolution de 1905 et surtout des héroïques luttes pour l'indépendance de Latvie. Les Latviens ont toujours lutté contre un ennemi beaucoup plus fort.

Les premiers oppresseurs des Latviens, les Allemands, se sont toujours plaints dans les sphères gouvernementaux de Pétersbourg que les Latviens sont un véritable «peuple de révoltes», qui aspire toujours et sans cesse à la liberté et à l'indépendance, et ils ont exigé du gouvernement russe des lois plus sévères, des gendarmes, des casques et des tcherkesses pour dompter ce peuple révolutionnaire.

Ce désir impétueux du peuple latvien vers la liberté et l'indépendance, comme nous le verrons plus loin, a pris différentes formes. Le passé de la Latvie est lugubre. Il est sombre comme la nuit. Dès l'instant de la conquête du territoire latvien par les Allemands, les Latviens perdirent la terre, la liberté et tous leurs droits d'êtres humains. Tous les droits appartenaient alors aux vainqueurs, les Allemands; tous les devoirs, toutes contraintes étaient l'affaire des Latviens.

Le peuple latvien, «peuple orphelin», comme il se nomme dans ses belles chansons nationales, devint esclave. Dans les six siècles de servage qui ont suivi, le peuple latvien a cruellement souffert. Et quand la détresse devenait trop grande, quand le joug allemand menaçait de l'étouffer, le peuple latvien cherchait la paix d'âme et le réconfort dans ses chants populaires. La douleur de son âme a trouvé son expression dans ces navrantes chansons, d'une beauté sans pareille. Elles réconfortaient son coeur et lui donnaient la paix. Par son profond lyrisme l'âme du peuple latvien diffère de celle de tous les autres peuples. Aucun peuple au monde n'a autant de chansons populaires, que le peuple latvien. Tout ce que ressent l'âme douce.

(6)

pure et si profondément sensible du peuple latvien, trouve son expression harmonieuse dans ces chansons: sa douleur, sa joie, sa nostalgie de la liberté, de la lumière.

Aucun peuple ne peut dire à si juste titre que le peuple latvien:	
«Dziedot dzimu, dziedot augu,	«Je suis né en chantant,
Dziedot mūžu nodzīvoju,	Toute ma vie n'a été qu'un chant,
Dziedot nāvi ieraudzīju	En chantant je vis ma mort,
Paradīzes dārziņā.»	Au jardin du paradis!» ¹⁾

Platon parle de la langue de l'âme. La langue de l'âme du peuple latvien est sa chanson populaire.

Dans les chansons populaires le peuple latvien est représenté sous les traits d'un orphelin que des maîtres sévères accablent de travail, sans lui accorder même une heure de repos de soir. Ils ne lui donnent qu'un pain sec et dur qu'il faut tremper dans l'eau de la source avant d'y porter les dents. Les vainqueurs opprimaient les Latviens comme peuple de toutes les manières. Le peuple latvien, comme le dit si justement son noble ami, l'apôtre de la liberté et de la justice Garlieb Merkel, était alors pareil à un mort.

Cependant le destin des Latviens en tant que peuple n'était point de mourir. Ils furent sauvés et soutenus par leur extraordinaire force vitale, par leur désir indomptable de vivre dans l'espoir que sonnerait un jour l'heure bénie, le moment où ils pourraient jeter bas le joug et devenir libres. Ce désir de vivre, cet espoir dans la liberté à venir les soutint et sous le joug des Allemands et pendant la période du despotisme des tzars russes.

Les Allemands et les Russes n'ont rien apporté et donné aux Latviens sinon la misère et le servage sous toutes ses formes. Ce que l'Allemand a fait aux Latviens, est raconté dans ses chansons nationales, dans l'histoire du «peuple orphelin». Les Latviens n'ont pas oublié «les fouets et les cicatrices qui déshonoraient les hommes latviens». «La Daugava gémit toujours encore et le Staburags²⁾ verse des larmes» sur le sort du peuple latvien. La vie des Latviens ne changea pas beaucoup sous le joug du tzarisme russe. Ils changèrent seulement d'opresseurs. Toute la Russie au temps des tzars ressemblait à une énorme bastille dressée contre la liberté et les Droits de l'Homme et des Peuples. Le monde civilisé tout entier tressaillit quand l'Américain Kenan publia son ouvrage sur la vie

¹⁾ Il est très difficile, même impossible de traduire les chansons populaires latviennes, la versification française différant trop de la versification latvienne.

²⁾ Le Staburags — est un roc qui s'élève sur le bord de la Daugava auprès de Stukmanj et d'où l'eau tombe goutte à goutte. —

dans les prisons russes. Dans ces émouvantes descriptions le monde entier entr'aperçut la vérité sur la vie dans la Russie des tzars et combien cette vie était pourrie. Chacun se posa cette question : est-il possible que des millions et des millions d'hommes soient condamnés à souffrir la pauvreté et la misère matérielle et morale pour qu'un seul homme, leur monarque absolu, puisse se vêtir de pourpre ? Seule dans l'Etat n'existait que la volonté de l'Empereur et les exécuteurs de cette volonté n'étaient que des esclaves — qu'ils paradassent en de riches uniformes on fussent couverts des haillons sordides. Il n'y avait qu'un seul despote et des esclaves. Tout dans cette bastille des Peuples et des Droits de l'Homme reposait sur le principe d'une volonté unique et d'un pouvoir despotique. Dans la réalité il n'y avait point de justice. Seule la volonté despotique du tzar était tout. Elle ordonnait que tout devait être, avant tout, russe. Tous devaient professer la même religion. Tous devaient aveuglement accomplir la volonté du despote. Pour quiconque osait penser autrement, s'ouvraient les portes de la prison et le chemin de la Sibérie, vers les travaux forcés. L'abrutissement absolu du bas peuple, la «nagaïka», les prisons, le bagne, la pendaison, voilà les moyens par lesquels les tzars despotiques, superstitieux et sans civilisation prolongeaient leur pouvoir de ténèbres. Pour que personne de ceux qui osaient penser autrement n'échappât au sort qui l'attendait, il y avait les valets des tzars : ministres, police, gendarmes et espions.

L'épée de Damoclès était suspendue au-dessus de la tête des Latviens comme peuple. Le gouvernement des tzars ne les reconnaissait pas comme peuple et ils étaient destinés à périr. Tout ce qui avait un caractère latvien, devait périr. Le Latvien devait devenir russe. Il devait vivre non pas sa vie de latvien, mais la vie russe. Il devait penser et sentir à la manière russe et comme cela plaisait au tzar. L'école russe, l'église russe, la police russe, les gendarmes russes, les cosaques russes, les censeurs stupides, les espions veillaient à ce que chaque pensée latvienne en Latvie s'évapore, à ce que tout qui a un caractère latvien devint russe. L'on privait les Latviens, comme peuple, de tout. Il n'y avait même pas une ombre d'administration latvienne du peuple latvien. Notre langue maternelle était exilée des écoles. Il n'y avait pas d'écoles latviennes. Les Latviens comme peuple n'avaient ni écoles primaires, ni écoles secondaires, ni universités.

Il était défendu d'écrire sur la question agraire. Même dans la littérature, dans les nouvelles, tout ce qui avait trait à la question

agraire était impitoyablement «caviardé» par la censure. L'on n'attendait pas de nous comme peuple des oeuvres de culture, — on s'attendait seulement à notre mort comme peuple. Et si nous, qui étions voués à la mort, vivons encore comme peuple, ce n'est que grâce à notre énergie, à notre incroyable force vitale et en dépit de nos oppresseurs, qui ont bien fait tout leur possible pour empoisonner l'âme du peuple latvien. Et de cela il est resté des traces dans la vie morale du peuple latvien. Les agents provocateurs qui servaient les ministres du tzar-despote, les censeurs, ces inquisiteurs de l'esprit, les gendarmes qui étaient plus russes que les russes eux-mêmes, et ceux qui, au temps de la guerre mondiale, quand les Allemands entrèrent en Latvie s'inclinaient devant les Prussiens les vantant, les glorifiant, proclamant Guillaume II comme le plus puissant monarque qui ait jamais existé, ceux qui chantaient la gloire du militarisme prusse et conseillaient aux Latviens de s'allier à l'Allemagne militariste et impérialiste de Guillaume II, ces gens là sont chez nous les produits de la manière russe si basse et si vile. Même le plan satanique des représentants du militarisme allemand, des Ludendorff, des Hindenburg, des Hofman, des Tirpitz, des Kirchbach, des barons «baltes» et de leurs compagnons d'armes, les Silvio Broederich, les Bernevitz surintendant de la Courlande, les barons Raden, les Rohrbach et autres Allemands, ce plan satanique de colonisation de la Latvie, plan, dont la réalisation signifierait la mort du peuple latvien même, ce plan ne faisait pas tressaillir ces âmes d'esclaves et ne les faisait pas cesser d'écrire en faveur d'une réunion avec l'Allemagne impérialiste et militariste.

Faisons attention à ce qui suit: Un tiers des terres environ en Courlande appartenait à la couronne; 946.000 déciatines (1.033.000 hectares environ) à la noblesse allemande, — et seulement 898.000 déc. (981.000 hectares environ) aux Latviens. Donc comme par destination même, tous les domaines de la Couronne dont le nombre en Courlande était de 200 (environ 550.000 hectares) étaient peuplés de colons allemands, comme, de plus, une partie des forêts de la Couronne (environ 400.000 hectares) ainsi que le tiers des terres de la noblesse, terres en jachère; des barons allemands et la moitié au moins des terres mêmes appartenant aux paysans latviens, étaient aussi aux mains des Allemands, alors il apparaît clairement que les Latviens avec leur terres cultivées ne formaient que de petites enclaves dans l'océan de la colonisation allemande en Courlande, océan qui, avec le temps, devait les absorber tous et faire de la Courlande une terre allemande.

Avec quelle fièvre les barons baltes, germanofiles, et l'administration militaire allemande se sont efforcé de tout germaniser pendant l'occupation allemande! Comme ils ont tenté de spolier et d'opprimer les Latviens! Ceux-ci, peut-on dire, n'avaient même pas la libre disposition de leur ombre. Le droit sacré qu'ils possédaient de disposer librement d'eux-mêmes leur fut volé par les «Landtag» allemands de la Baltique (tant pour la Latvie, que pour l'Esthonie) qui sans le consulter décidaient du sort du peuple latvien, comme d'un cadavre, le rattachant à l'Allemagne et proclamant Guillaume le Sanglant empereur souverain des Latviens!

Tous les droits, toute la liberté du citoyen furent anéantis en Latvie sous l'occupation allemande. Il n'y avait pour le Latvien ni place, ni travail — sinon le servage de l'esclave. Celui qui ne consentait pas à être entre les mains des Allemands un instrument aveugle, était voué à mourir de faim. Ni liberté de parole, ni liberté de réunion, ni liberté de circulation!

Le Latvien fut prisonnier en Latvie. Von Gosler, ce Gesler du peuple Latvien, avait instauré en Courlande un véritable régime d'esclavage. Les institutions militaires allemandes étendaient déjà le linceul de mort sur les Latviens comme peuple, sur la Latvie des Latviens, par leur satanique plan de colonisation, par toute leur réglementation et tous leurs agissements.

A l'instar de la Russie tzariste, l'Allemagne militariste de Guillaume cherchait à anéantir les Latviens en tant que peuple. Les généraux russes du tzar et leurs forces armées avaient chassé au début de la guerre les Latviens de leur terre natale. Les Latviens avaient du aller en Russie, y mener une vie nomade et y périr. Quand ils voulaient revenir dans leur pays natal la route était hérissée de mille obstacles, car l'Empire voulait coloniser leurs terres avec 300.000 Russes pour que ces terres «limitrophes» fussent peuplées de «véritables» paysans russes. Des sycophantes de la presse latvienne et des Latviens, tenants du tzarisme appuyaient cette politique d'anéantissement des Latviens et poussaient les Latviens à quitter la Latvie et à fuir en Russie!

Malgré l'inertie incroyable du peuple russe, malgré le vil désir du despote russe, il est peu probable que le Tzar eut réussi à anéantir les Latviens comme peuple. Il en va tout autrement de l'Allemagne de Guillaume: si elle était sortie victorieuse de la guerre et si elle avait pu réaliser le satanique plan de colonisation de la Latvie, les Latviens comme peuple eussent péri.

Une alliance soit avec la Russie tzariste, soit avec l'Allemagne impérialiste et militariste, n'apporterait à la Latvie que la misère et la mort. Soutenir n'importe laquelle de ces deux puissances soit dans la presse latvienne, soit par une politique de myopes est donc un crime. Que ce crime s'accomplisse consciemment ou par inconscience, cela est sans importance.

Au début de la guerre, excités par une partie de la presse et par des politiciens sans clairvoyance, les Latviens se rangèrent avec enthousiasme aux cotés des Russes, ils étaient même plus russes que les Russes eux-mêmes. Il sembla pendant un certain temps que le peuple latvien, n'attendait de liberté, de droits et de justice que de la part du gouvernement russe.

Mais l'âme du peuple latvien se réveilla bientôt, elle devint clairvoyante. Ardemment désireuse de la liberté et d'autonomie complète, voulant disposer librement d'elle-même, elle sentit bientôt instinctivement, que la Latvie, en tant qu'Etat indépendant ne pourrait naître et exister que sur les ruines de ces deux Etats ennemis, c'est à dire sur les ruines de la Russie et de l'Allemagne.

«Nous mourrons, mais notre mort fera-t-elle du bien à notre peuple? doit-il mourir aussi comme nous?!» disaient les tirailleurs latviens à Pétrograde, lorsque mortellement blessés ils faisaient leurs adieux à tout ce qui leur était cher. Leurs âmes étaient déjà devenues voyantes. Quand au début de 1915 et en 1916 l'auteur de ces lignes s'adressait plusieurs fois par écrit et personnellement à quelques personnes influentes en les priant de demander à la Douma russe et au gouvernement russe l'autonomie complète pour les Latviens, une autonomie comme celle du Canada ou même celle de l'Australie, leur disant qu'autrement il est criminel de verser en faveur des Russes le sang des tirailleurs latviens il recevait toujours la même réponse: «Ce n'est pas maintenant le moment de s'occuper de pareilles choses; il faut d'abord aider la Russie à vaincre les Allemands et ensuite le gouvernement russe du tzar donnera aux Latviens tout ce dont ils ont besoin».

«Nous ne pouvons attendre rien de bon de la part du gouvernement russe. Si les Russes remportent la victoire nous ne pouvons nous attendre qu'à la réaction et à la «nagaïka». Ce sera là la seule récompense du gouvernement russe pour notre sang versé pour lui», répondait l'auteur.

En ce temps là, l'énergie de l'âme libre et indépendante du peuple latvien commençait, grâce à sa puissante activité, à réaliser son idéal

de liberté et d'Etat indépendant. Les Latviens travaillaient dans ce sens partout, à Riga, à Moscou et surtout à Pétrograde, où dans une conférence latvienne, organisée par un des partis démocratiques, l'auteur de ces lignes, parlant de l'autonomie et de libre disposition des peuples donna l'idée de convoquer une assemblée des représentants de tous les partis et d'organiser un Conseil National qui, aussitôt après sa réunion, proclamerait l'indépendance de la Latvie, comme République démocratique. Une Assemblée Générale du parti démocratique latvien eut lieu à Pétrograde bientôt après à laquelle prit part l'auteur pour soutenir son idée, cette idée qu'il avait puisée dans l'âme du peuple latvien. Cette Assemblée résolut à l'unanimité de convoquer une assemblée des représentants de tous les partis latviens, assemblée qui ferait les démarches nécessaires pour l'organisation du Conseil National, chargé de proclamer la République Démocratique de l'Etat indépendant de Latvie. Le Conseil National fut organisé après plusieurs réunions convoquées par le parti démocratique latvien et, dans une séance solennelle qui eut lieu à Valk, résolut de proclamer la République démocratique de Latvie. Le chef du parti démocratique latvien à Pétrograde J. Kukurs et un membre très actif de ce parti M. Zaķis (mort depuis en Sibérie) ont bien mérité du Pays dans cette période de fondation de l'Etat latvien. Les réunions des représentants des partis eurent lieu à Pétrograde dans le local du Comité Central Latvien de Secours aux réfugiés latviens.

Le mouvement, une fois né, continua, grandit et emporta avec lui même ceux qui, au début n'étaient point partisans d'une Latvie démocratique et se seraient contentés de l'introduction des «Zemstvos», et même aussi ceux dont les désirs ne dépassaient point alors les landtags allemands agrandis au profit des Latviens.

Comme il a été dit ci-dessus, le Conseil National fut organisé et la République démocratique de l'Etat indépendant de Latvie fut proclamée.

C'était l'énergie de l'âme latvienne libre et indépendante qui se manifestait sous cette forme.

Bien des différents orages ont déjà passé au dessus du jeune Etat latvien depuis le jour de la proclamation de son indépendance et néanmoins l'esprit de liberté et l'inflexible volonté du peuple, sa tenace énergie ont surmonté tous les obstacles.

L'activité et l'énergie du peuple latvien sont vraiment dignes d'admiration! Elles l'étaient surtout du moment où tout semblait perdu, lorsque tout autour c'était la nuit impénétrable, quand on se

croyait revenu aux temps abhorres de l'esclavage sous le joug allemand alors que le premier Président du Conseil K. Ulmanis avec les membres du Cabinet se trouvait sur le «Saratov» à Liepaja. La Latvie semblait abandonnée à son sort. Et c'est alors pourtant qu'eut lieu le miracle. Un mouvement libérateur prit naissance dans le nord de la Latvie. L'âme libre, autonome du peuple a fait preuve de sa puissance. Le peuple altéré de liberté s'est refusé à l'esclavage, il s'est soulevé, s'est défendu. Quelques officiers héroïques V. Ozols, Berķis, Jansons, Zemitans et d'autres qui sentaient à l'unisson du peuple ont compris ses tendances étant décidé ou sauver la Lettonie ou périr avec elle. La mort leur parut préférable à la vie sous un joug étranger.

Connaissant l'âme libre et autonome de leur peuple ils ont su apprécier à sa juste valeur la force de l'enthousiasme populaire dans la lutte pour la liberté et l'indépendance et ils ont osé résister aux Allemands. Ils savaient que pas un Letton, quelques fussent ses convictions politiques ne refusera prendre part à la lutte dont l'indépendance était l'objet; aussi les recevaient ils tous dans leurs rangs — même ceux qui venaient de la Russie. L'armée grandissait vite ainsi que l'enthousiasme. On aurait dit qu'aucune puissance au monde ne pourrait arrêter ces chefs enflammés et leurs soldats héroïques. Les habitants de leur côté se chargeaient bénévolement de nourrir leurs libérateurs.

Un instinct sûr guidait le peuple dans son action. Au près de Rauna, Liepa, Cēsis les Lettons unis aux Estoniens portèrent un coup mortel aux Allemands qui se replièrent avec précipitation sur Riga.

Mais les démarches diplomatiques à elles seules n'auraient pas suffi pour déloger les Allemands de Kurzeme. De nouveau les troupes de Bermont assaillaient Riga; Torņakalns était déjà occupé. L'armée héroïque commandée par Balodis, Radziņš, V. Ozols délivra pour la seconde fois la patrie chassant les Allemands de Kurzeme. Von der Goltz dans ses «Mémoires sur la Guerre» s'étonne et ne comprend pas comment on a pu créer si vite et d'une manière si inattendue une armée capable de cerner et de battre les troupes allemandes. La réponse est simple: la force du peuple luttant pour son indépendance et sa liberté ne connaît pas d'obstacle; qui lutte ainsi n'a que vaincre ou mourir.

L'indépendance de la Latvie est maintenant achetée par du sang latvien. Le peuple latvien saura la défendre. Son âme libre et indé-

pendante sentira d'instinct toujours et au bon moment ce qu'il faut faire pour la défendre. Le peuple lui-même saura chercher la véritable voie. Gloire et profonde gratitude aux Alliés, Français et Anglais, qu'au juste moment ils ont ouvert leur cannonade, sur les eaux latviennes, contre les Allemands, qui étaient en train de subjuguier de nouveau la Latvie! Le désir de la liberté et de la justice nous a uni dans les luttes. Que nous soyons unis à jamais avec nos amis et nos compagnons d'armes, Anglais et Français, sous la bannière de la justice et de la liberté, en joie et en tristesse, toujours!

Observons encore quelques faits qui nous montrent la tendance constante de l'âme latvienne vers la liberté et l'indépendance.

Quand en 1904 le gouvernement russe invita le peuple à donner au tzar russe des pétitions au nom du compte Solsky, pétitions dans lesquelles le peuple pourrait exprimer librement toutes ses pensées et ses désirs, alors la classe intellectuelle latvienne réagit tout de suite et présenta une pétition, couverte de plusieurs centaines de signatures, dans laquelle l'on demandait entre autres choses de convoquer en Russie une assemblée constituante élue du suffrage universel. Cette assemblée devrait s'exprimer sur la forme du gouvernement à introduire en Russie: République ou monarchie constitutionnelle. Cette pétition fut mise au point par une commission composée pour autant que je me souvienne de la poëtesse Aspazia et M. M. J. Pliekšans-Rainis, Arveds Bergs, Jānis Asaris, J. Jansons et l'auteur de ces lignes. De fait la plus grosse part du travail de cette pétition échet à Rainis. Sur proposition du Comité le soin de remettre la pétition fut confié à Jānis Asaris et à l'auteur. Cependant le tzar ne tint pas sa promesse. Les signataires de la pétition furent surveillés et poursuivis.

Au congrès des instituteurs et professeurs à Riga, pendant la révolution de 1905, le pasteur Rosens s'écria, tandis que l'on parlait de l'avenir: «Une république démocratique latvienne! Voilà ce qu'il nous faut!» et pour ce seul mot il dut s'enfuir en Amérique.

L'auteur de cet ouvrage, au mois de décembre en 1905, dans un article sur «L'idéal de l'Etat» qui parut dans le «Mājas Viesis» demandait pour la Latvie une autonomie analogue à celle de l'Australie.

Un bel exemple qui caractérise bien l'amour profond des Latviens pour la liberté est rapporté par l'Allemand Garlieb Merkel dans son bel ouvrage «Die Letten».

«En 1795,» écrit-il, «parut dans le numéro 31 du journal de la classe intellectuelle de Riga un communiqué inséré par un monsieur,

trés instruit, qui avait voyagé dans toute l'Europe et qui, pour ces motifs, était considéré dans les milieux de la noblesse comme l'un des plus éclairés: «Le 16 de ce mois, du domaine de X... s'est enfuit le premier cuisinier du chambellan*** qui avait du s'y préparer depuis longtemps puisqu'il avait peu à peu emmené ses affaires. Il s'appelle Pierre... Il y a tout lieu de supposer qu'il a sur lui beaucoup d'argent qu'il a gagné en faisant des sacs de chasse tricotés. *Il n'a aucun autre vice que celui d'aimer la liberté.* La personne qui le ramènera dans le domaine de X... recevra comme récompense trois cents roubles en argent, — (donc le fugitif représente une certaine valeur!..? — Non, voyez plus loin!) ou, par écrit le droit de propriété sur lui, mais seulement à la condition expresse que ni son nouveau maître ni tout autre à qui il pourrait être vendu plus tard, ne lui accordera la liberté en échange soit d'une somme d'argent, soit d'un cadeau quelconque — faute de quoi, en quelque lieu qu'il se puisse trouver, Pierre... redeviendra de nouveau propriété du chambellan.»¹⁾

«Quelle folie de se venger en promettant une somme double du véritable prix d'un esclave, puisque pour le propriétaire, cet esclave n'est pas de grande importance, et qu'il veut seulement apaiser sa colère sur cet homme! Quelle horrible méchanceté! il renonce à cet homme, mais seulement si celui-ci ne peut parvenir à atteindre ce qu'il considère comme le plus grand bonheur de toute sa vie! Et quelle est la cause de cette colère bestiale? C'est que le malheureux a un vice, un vice, qui est considéré aussi comme le plus noble signe de l'homme, et que tous, sauf les marchands d'esclaves, estiment comme une vertu: le fait qu'il se sent un homme et aspire à la liberté personnelle. Nous devons espérer pour Monsieur von***, que si lui était esclave il n'aurait pas ce vice qui exite chez lui une colère si aveugle. Non seulement il ne ressentirait aucune nécessité de la liberté, mais il remercierait encore Dieu de lui avoir mis dans la bouche le frein et de l'avoir assujetti au pouvoir et au fouet d'êtres plus nobles. Son désir le plus ardent, le but dernier de sa vanité serait atteint, pourvu qu'on lui permette de supporter toutes les folies de son gracieux maître, et qu'on le trouve serviteur docile jusqu'à l'heure même de sa mort. Il y a donc lieu de regretter que le sort l'ait mis dans une place qui ne lui convient pas. C'est lui qui devrait être Pierre, et Pierre devrait être chambellan. M. von*** serait alors l'esclave le plus accompli, et Pierre le seigneur le mieux né. Et si même son maître si méchant

¹⁾ Il va de soi que ce communiqué contenait des noms de famille que j'ai (c'est à dire Garlieb Merkel) sauté pour ménager.

ne peut l'accuser d'un autre vice que du désir de la liberté, alors il y a lieu de penser, que c'est un homme très brave et digne de tout respect.» C'est de cette manière que s'exprime Garlieb Merkel au sujet d'un noble Allemand et d'un esclave Latvien.

On pourrait citer mille cas pareils où les Latviens ont essayé de devenir libres par la fuite. Et cela nous est une nouvelle preuve du désir indomptable de l'âme latvienne vers la liberté. Nul esclavage, nul joug n'ont pu étouffer la flamme de liberté qui brûlerait dans l'âme du peuple latvien.

Des nombreux faits de la vie du peuple latvien prouvent que cette soif d'indépendance, d'autonomie, de libre disposition de soi-même est innée dans l'âme du peuple latvien et y est profondément enracinée. Dans la période du despotisme russe, par exemple, quand les Latviens comme peuple ne jouissait d'aucun droits les Latviens créaient dans leur Latvie, qui n'existait pas encore officiellement, tout un réseau de sociétés chorales, d'agriculture, de bienfaisance et de caisses d'épargne, en s'acquittant avec conscience de leur devoir officiel, ces sociétés élevaient et développaient la conscience nationale du peuple latvien. Toute leur propagande était si habilement dissimulée et contenue dans les limites légales des statuts que même la police, les gendarmes et les dénonciateurs ne pouvaient la prendre en défaut. On «revisait» leurs statuts, on redoublait de surveillance, mais sans résultat aucun. Mettant à profit de manière adroite les événements historiques, les Latviens organisaient des fêtes de chant, par exemple en souvenir de l'annexion de la Courlande à la Russie. Il était difficile d'interdire une telle fête et de défendre aux Latviens de commémorer l'anniversaire de l'annexion de la Courlande.

Ainsi, sous différents prétextes, les Latviens organisaient cinq fêtes de chant grandioses, avec plusieurs milliers de chanteurs et des dizaines de milliers d'auditeurs. Ces fêtes devenaient des fêtes nationales du peuple latvien, dans lesquelles la conscience nationale et l'enthousiasme brillaient comme une flamme. Avec le saint désir au cœur de ne vivre que pour la Latvie, fortifiés dans leur âme et dans leur cœur, les Latviens revenaient gaiement de ces fêtes pour montrer par leur travail leur amour de la Patrie.

Les fêtes de chant ont pour les Latviens une importance aussi grande aussi nationale que les Olympiades chez les anciens Grecs.

Chaque année au mois de juin avaient lieu les «Conférences d'Eté» du Comité des Sciences auprès de la Société latvienne de Riga

auxquelles prenaient part les Latviens de Latvie et ceux qui venaient même de tous les côtés de la Russie.

Réconfortés par ces réunions et assurés d'être tous les membres libres d'un seul peuple ils se disaient adieu avec l'espoir de se retrouver de nouveau l'année suivante pour parler ensemble des joies et des malheurs de leur peuple.

Deux grandes sociétés d'agriculture furent fondées: 1) La Société Centrale des Agriculteurs latviens qui avait plus de cinquante filiales, des magasins de machines agricoles, d'engrais etc., et 2) la Société des Agriculteurs de Riga, avec également de nombreuses filiales dans toute la Latvie. L'agronome J. Bisenieks fut l'âme de la première société, et l'agronome Skubiņš fut l'animateur de la seconde.

C'est là encore un exemple que l'âme indépendante et active du peuple latvien dans son désir de liberté sait faire des miracles même dans les circonstances les plus tristes.

Ce qui caractérise le mieux l'âme du peuple latvien ce sont ses chansons populaires, dans lesquelles se manifeste toute sa puissance. Ces chansons populaires, «Latvju Dainas,» recueillies et soigneusement classées par Krišjānis Barons, forment, avec toutes les variantes, huit grands volumes avec 218000 chansons populaires.

L'ardent désir de liberté et l'amour profond du peuple latvien pour cette liberté au temps du servage se manifeste ainsi:

«Dievs pats sodi tēvu, Dievs pats sodi māti, Kas man lielu audzināja šini vergu zemītē.»	«Dieu, punis mon père, ¹⁾ Dieu, punis ma mère Qui m'ont laissé grandir Dans ce pays d'esclaves!»
---	--

Le Latvien estimait alors la liberté plus que la vie même. Il préférerait la mort à l'existence sans liberté.

La vie de ce peuple d'âme et de coeur si indépendants est extrêmement pénible sous le joug de ses maîtres cruels:

«Kas tie tādi, kas dziedāja Bez saulītes vakarā? — Tie ir visi bāra bērni, Bargu kungu klausītāji. Kurin' ugun', silda gaisu, Slauka gaužas asaras; Krimta cietu pelavmaizi. Avotiņā mērcēdam'...»	«Qui sont ceux qui chantent si tard Sans soleil dans le soir si noir? Ce sont tous des orphelins, Esclaves de maîtres sévères. Ils font le feu et chauffent l'air froid En essuyant leurs larmes brûlantes; Ils mangent leur pain, leur pain si dur En le trempant dans l'eau de source.»
---	--

¹⁾ Cet essai de traduction des chansons populaires est dû à m-me Alma Gobniek.

«Saulīt vēlu vakarā
Sēžas zelta laiviņā.
Ritā agri uzlēkdama
Atstāj laivu ligojot.

«Kam saulīte vēlu lēci?
Kur tik ilgi kavējies?
Aiz viņiemi kalniņiemi
Bāra bērņus sildīdama.»

«Dans le soir tardif se couche le Soleil,
Dans la barque d'or il prend place
Et s'élevant tôt le matin
Il laisse sa barque sur les ondes berceuses.

«Pourquoi, Soleil, viens-tu si tard?
Où t'es-tu arrêté si longtemps?
— Derrière ces monts que voilà,
A réchauffer des orphelins.»

L'âme du peuple latvien renferme un désir ardent de lumière, de soleil:

«Saulīt tecēj' tecēdama,
Es paliku pavēnī.
Nava savas māmuliņas,
Kas iecēla saulītē...
Tec, saulīte, pagaid manis
Ko es tevīm pasacīš':
Aiznes manai māmuliņai
Simtu labu vakariņ...
Jau saulīte zemu, zemu
Māmuliņa tālu, tāl...
Teku, teku — nepanāku
Saucu, saucu nesasaucu...
Tec, saulīte, atskaties,
Kas tek tevis meklēdami:
Simtiņš mazu bārenišu
Tek kailām kājiņām.»

«S'allant coucher le Soleil
Abandonne l'orpheline seule.
— Plus n'ai-je de mère chérie qui m'aurait
Approchée du bon Soleil doré.
Reste, Soleil, attends-moi un peu!
Ecoute ce que je vais te dire:
Fais à ma Mère mille amitiés
De la part de sa fille orpheline.
Le Soleil baisse encore, encore,
La Mère aimée est loin, si loin!
Je cours, je cours, hélas en vain...
J'appelle, j'appelle... il n'entend pas.
Bon Soleil, regarde un peu
Derrière toi qui court si vite:
— Mille petits orphelins
Courrent nu-pieds en t'appelant.»

L'âme du peuple latvien est pleine de compassion. Elle chante d'une manière touchante:

«Līdzi, līdzi, labi ļaudis
Nedar žēli bāriņam,
Kā saulīte līdzi dara,
Visai zemei siltumu...»

«Bonnes gens, ne faites pas de mal,
Ne faites pas de mal à l'orphelin!
Voyez, le Soleil chauffe tout le monde
Et ne fait de mal à personne.»

Partout dans les chansons populaires on voit le peuple latvien porter au plus profond de son âme un désir ardent de lumière, de liberté, de soleil. La prudence, la sagesse, un bon conseil ont pour lui plus de valeur que la richesse. A l'instar du sage Salomon qui avait prié Dieu de lui donner l'esprit de sagesse pour pouvoir discerner ce qui est bon et ce qui est mauvais, le paysan latvien prie Dieu dans ses chansons de lui donner la sagesse et l'esprit de discernement; la jeune fille demande à sa mère un bon conseil.

Il est tout naturel que les jeunes filles pensent à vivre joyeusement et songent à se parer aux jours de leur jeunesse. La jeune fille

latvienne, elle, n'y pense pas; dans les chansons elle prie sa mère de lui apprendre à bien travailler. Ses mains veulent du travail, et son âme a soif de lumière et de sagesse. Voilà pourquoi notre Université en compte un nombre si grand à présent. Je doute que l'on puisse trouver au monde une autre nation dont les chansons populaires montrent leurs femmes priant Dieu aussi ardemment de leur donner la lumière, la sagesse, le don de bon conseil. Les chansons populaires suivantes nous montrent fort bien l'âme de la jeune fille latvienne:

«Ja, Dieviņi, mantu dodi,
Dodi gudru padomiņu;
Manta vien maz der lieti,
Ja nav gudra padomiņa.»

«Māci mani māmuliņa,
Māci labā darbiņa:
Siki šūt, smalki vērpt,
Sev ražanu taisīties.»

«Māci mani māmuliņa
Visādām darbiņam;
Izmācij'se darbiņam,
Māci gudru padomiņu.»

Māci mani, māmuliņa,
Visādos darbiņos;
Izmācij'si darbiņos,
Dod labos ļautiņos.»

«Si, Dieu bon, tu veux m'enrichir
Alors donne-moi de la sagesse.
Car la richesse sans sagesse
Ne vaut jamais grand'chose.»

«Mère chérie, ô apprends-moi,
Tous les travaux utiles:
A bien coudre, à bien filer,
A me faire bonne et belle.»

«Mère chérie, ô apprends-moi
Différents ouvrages;
Quand je les saurai bien faire,
Donne un bon conseil encore.»

«Mère chérie, ô apprends-moi,
A faire différents ouvrages;
Et quand je les saurai bien faire,
Alors me donne en mariage.»

Il va de soi qu'une âme ainsi tendue vers la lumière et vers la sagesse soit toute pureté, toute bonté et toute paix:

«Ai, kaimiņu zeltenītes,
Mūs' mīlīgu dzīvošanu!
Viena pati roze zied,
Visas vija vainadziņu.»

«Mēs bijām ciema meitas,
Kā māsiņas turamies;
Cik dižs rieksta kodoliņš,
To mēs pušu dalijām.»

«Tā dzīvot meitiņām,
Kā baltām aitiņām:
Nenīsties, nebārties,
Neturēt ienaidiņu.»

«Labāk gāju dziedādama,
Ne ap otru runādama,
Drīz ap otru runādama,
Top lielāi ienaidā.»

«Belles jeunes filles voisines,
Nous sommes bonnes amies:
Nous faisons du même rosier,
Nos couronnes de roses'.»

«Nous sommes toutes d'un même village,
Nous vivons comme des soeurs:
Même la noix est partagée,
Entre nous toutes, jeunes filles.»

«Comme de blanches brebis,
Doivent vivre les jeunes filles:
Jamais ni haine, ni colère,
Ne les doivent séparer.»

«J'aime beaucoup mieux chanter
Que dire du mal des autres,
Car à dire du mal des autres,
L'on se fait des ennemis.»

¹⁾ La «couronne» des jeunes filles latviennes dans les chansons populaires est le symbole de la virginité, de la pureté.

Et non seulement bonne et pacifique est l'âme de la jeune paysanne latvienne, mais elle est encore pure comme la neige et douce comme le lys.

Dans les chansons populaires le jeune paysan estime hautement l'âme pure et blanche de sa soeur. Il prie avec douceur sa petite soeur de rester bonne et pure, il la prie de grandir en portant fièrement sa couronne, en gardant toujours son honneur. L'âme du jeune paysan latvien est pure et blanche, il veut donc aussi que l'âme de sa soeur soit semblable :

«Ar godiņu, jaunās meitas, Ne ar zeltu, sudrabiņu: Zelt', sudrabu gan dabūs, Godu vairs nedabūs.»	«Gardez votre honneur, jeunes filles, Et non pas l'or ou l'argent: L'on retrouve de l'or et l'argent, Mais jamais l'honneur perdu.»
--	--

Mais la jeune fille a hérité les moeurs de ses aïeux; les lois de la morale sont inscrites profondément dans son coeur et elle répond fièrement à ses frères :

«Ne baissez pas à cause de moi, Frères, ni vos yeux, ni votre tête,» car, dit-elle: «je porterai toujours avec honneur la couronne que vous m'avez achetée.»	«Manis dēļ, bāleļiņi, Zemu acis nenesat; Ar godiņu novalkāšu Jūsu pirktu vainadziņu.»
---	--

La femme latvienne est l'énergie même. Comme une fourmi elle travaille du matin au soir, et comme l'abeille, qui distille son miel, elle rend la vie douce. Elle est le bon génie de la maison, son âme enseignée apporte la lumière dans la vie.

«Divi rokas, divi kājas, Tie bij' mani četri kalpi; Kad tie četri piekusuši, Nevienam nemilēšu.»	«Mes quatre valets, Sont deux jambes et deux bras; Quand ces quatre-là seront fatigués, Personne ne voudra plus de moi.»
---	---

Elle est active et appliquée. Elle fait tout elle-même et ne se fie qu'à elle-même. «Le bon Dieu a tout donné,» dit-elle, «mais il n'a rien donné dans la main: il faut d'abord tout gagner par le travail.» «Ora et labora» (prie Dieu et travaille), car si tu ne travailles pas, le bon Dieu ne te mettra rien dans la main.

Partout dans les chansons nationales nous voyons que l'âme de la femme latvienne est active et indépendante.

Comme elle, le jeune paysan lui aussi est très actif, entreprenant, tenace. Il travaille nuit et jour, et cependant son sort est pénible, car il est serf et ce n'est jamais assez pour son maître, son seigneur. Il

en garde un mal ardent dans son coeur et son âme tend passionné-
ment vers la liberté, vers la justice :

«Vai tu zini, bāleliņi,
Kāda mana dzīvošana?
Vilks nokoda kumeliņu,
Kungs paņēma līgaviņu.»

(Sais-tu, mon frère, quelle est ma vie? Le loup a tué mon cheval, et le seigneur
a pris ma fiancée.)

«Ai, Dieviņi, kur lidišu,
Pilni meži vilku, lāču,
Pilni meži vilku, lāču,
Pilni lauki muižinieku.»

«Hélas, bon Dieu, où me cacher?
Les forêts sont pleines
De loups et d'ours;
Et les champs de maîtres sévères.»

«Vai, Dieviņi, kājas sāp,
Kalnā kāpt nevarēju;
Vai, Dieviņ, sirds aizkusa,
Kunga darbu strādājot.»

«Hélas, Dieu bon, j'ai mal aux pieds,
Ne puis grimper dans la montagne;
Hélas, Dieu bon, mon coeur est las,
De travailler pour maîtres sévères.»

«Aiz ko man līkas kājas,
Aiz ko kupris mugurā?
To man dara kungu rijas,
Kunga lielie tīrumiņi.»

«Pourquoi j'ai les jambes cagneuses?
Pourquoi j'ai une bosse sur le dos?
Ce sont la grange et les champs du seigneur,
Qui m'ont ainsi fait.»

«Ej, saulīte, drīz pie Dieva,
Dod man svēta vakariņ;
Bargi kungi darbu deva,
Nedod svēta vakariņ.»

«Couche-toi vite, Soleil doré,
Donne-nous le repos sacré;
Maîtres sévères font travailler,
Ne laissent point se reposer.»

Ainsi priaient nos aïeux, ces orphelins esclaves. Ils espéraient que
si le soleil se couchait, ils aurait peut-être un peu de repos. Mais,
hélas! :

«Sen saulīte aizgājusi
Aiz viņiem kalniņiem,
Vēl strādāja bāra bērni
Liela kunga tīrumā.»

«Depuis longtemps s'est couché le Soleil
Derrière les monts que voilà;
Les orphelins travaillent tous encore
Dans le champ du grand seigneur.»

Mais le joug d'esclaves qui courbait le dos et arquait les jambes
de nos aïeux ne put éteindre le puissant désir de liberté qui était dans
leur coeur. Dans son coeur et dans son âme le Latvien demeura
toujours libre.

Cependant le Latvien supportait ces durs liens de serf avec un
coeur douloureux. Libre dans son âme, il ressentait profondément ce
joug de servage qu'il portait comme une injustice criante. Son oeil
attentif apercevait encore beaucoup d'injustice outre le servage. Pour-
quoi Dieu n'y met-il pas fin? demande-t-il dans les chansons. Il est
donc tout-puissant. Si lui, le Latvien, si libre dans son âme, était
aussi puissant, il jetterait l'esclavage, l'injustice, la misère, toutes les

larmes et toutes les douleurs dans l'enfer. Pourquoi en est-il autrement si les dieux sont tout-puissants?

Comme autrefois Prométhée à Zeus, ainsi le Latvien reproche à son dieu de laisser exister l'injustice. Le Latvien, dont l'un des principaux traits est de faire toujours ce qui est juste, ne peut ni penser, ni agir contre la justice. Le sentiment de la justice parle des profondeurs de son âme:

«Kam, Dieviņi, tā dariji,
Citam labi, citam slikti?
Citam devi zelta naudu,
Citam spieķi rociņā.»

«Pourquoi, Dieu bon, as-tu donné
Le bien à l'un, le mal à l'autre?
Pourquoi à l'un as-tu donné de l'or,
Mais à l'autre le bâton de mendiant?»

Il n'en peut être ainsi, la justice doit régner. Le seigneur se fera-t-il servir toujours, toujours lui prendra-t-il son bien et même sa fiancée impunément? Non, non! Il doit y avoir une sanction. Le seigneur devra un jour payer pour tous ses péchés. Il ne saurait en être autrement. C'est là la croyance du Latvien et dans sa foi il dit prophétiquement:

«Ai kundziņi, ai kundziņi,
Kam mocīji man bāliņu,
Velns to tavu dvēselīti
Sveķu katlā dedzinās.»

«O seigneur, ô seigneur,
Pourquoi tourmentes-tu mon frère?
Le diable fera cuire un jour
Ton âme dans le chaudron d'enfer.»

«Ai bāliņi, mūs bāliņi,
Ellē darba gana būs:
Kundziņš virs trumulī,
Mums uguns jākurina.»

«Chers frères, dans l'enfer
Nous aurons beaucoup à faire:
A petit feu nous brûlerons
Notre seigneur dans le chaudron.»

«Kad man būtu tā naudiņa,
Kas guļ jūras dibenā,
Es nopirktu Rīgas pili
Ar visiem vāciešiem.»

«Si j'avais cet argent
Qui se trouve au fond de la mer
J'achèterais le château de Riga
Avec tous les Allemands.»

«Es vācietim tā darītu,
Kā vācietis man darija;
Es vācieti dancinātu
Uz karstiem ķieģeļiem,
Jo vācietis augstu lēktu,
Es pakurtu uguntiņu.»

«Je ferais à l'Allemand
Ce qu'il me faisait à moi —
Je le ferais danser
Sur des briques rougies,
Plus haut l'Allemand sauterait
Plus grand je ferais le feu.»

«Ai, vācieti, velna bērns,
Vēl tev iesi nabagos,
Vēl tev mani bāleliņi
Dos maizītes gabaliņu.»

«Attends, Allemand, fils de satan,
Un jour tu viendras en mendiant,
Et les Lettons te donneront,
Par pitié, un morceau de pain.»

«Kam, dieviņi, tā dariji, Citam labi, citam slikti?
Neliec vaļas bagātam Mit nabaga kājiņām!»

(«Pourquoi, Dieu bon, as-tu fait ainsi? Du bien à l'un, du mal à l'autre? Ne permets donc pas au riche de fouler aux pieds le pauvre.»)

Le ciel a écouté les gémissements du Latvien. Il est bien vrai que Dieu n'a pas donné gratuitement la liberté et la justice à la Latvie. Elles ont germé du sang chaud et de la vie de nos héroïques tirailleurs. Ce sont eux qui avec leurs épées flamboyantes ont vaincu «les chevaliers noirs» (seigneurs allemands) et ont détruit la lugubre bastille du servage.

Des temps nouveaux sont venus, la Latvie est libre. Qu'elle garde soigneusement sa liberté! Que la flamme de la liberté brûle toujours dans notre âme! Que le culte de la justice y demeure à jamais vivace!

«Und setzet ihr nicht das Leben ein,
Nie wird euch das Leben gewonnen sein.» (Fr. Schiller.)

Ni autrefois ni maintenant, les Latviens n'ont jamais craint de risquer leur vie pour atteindre leur idéal. Le Latvien va, le sourire aux lèvres, lutter pour la liberté et la patrie. Les luttes pour l'indépendance de la Latvie l'ont prouvé. Le courage et le sacrifice instantané à la patrie sont parmi les tendances les plus marquées de l'âme latvienne. Voici ce que disent les chansons:

«Uz ežiņas galvu liku,
Sargāj' savu tēvu zemi;
Labāk manu galvu ņēma,
Nekā manu tēvu zemi.»

«Ai bāliņi, ai bāliņi,
Nem zobenu rociņā,
Ej uz prūšu robežām,
Sargā savu tēvu zemi.»

«A la frontière de ma patrie
J'ai déposé ma tête.
J'aime mieux perdre à jamais la vie,
Que perdre ma chère patrie.»

«Mon cher frère, lève-toi,
Prends l'épée à la main,
Va sur la frontière prussienne
Et défends ta mère-patrie.»

La soeur dit à frère:

«Ej kaŗā, bāleliņi,
Valdi savu zobeniņu,
Valdi savu zobeniņu
Tā, kā savu līgaviņu!»

«Pars en guerre, mon cher frère,
Et chéris ton épée
Et chéris ton épée,
Comme ta belle fiancée!»

Elle dit au seigneur-allemand:

«Kungi, kaŗa neceļat,
Man vėl mazi bāleliņi,
Kad paaugs bāleliņi,
Būs deviņi kaŗotāji.»

«Ne faites pas la guerre, seigneurs,
Tout petits sont encore mes frères;
Attendez qu'ils grandissent un peu
Neuf guerriers ils vous donneront.»

«Ekur stalti kaŗa vīri,
Mani balti bāleliņi,
Paši gāja spēlēdami,
Kumeliņi dancodami.»

(«Quels fiers guerriers sont mes frères! Ils vont eux-même en chantant et leurs chevaux en dansant.»)

Et vraiment quand je regarde les courageux soldats de notre jeune armée défiler, en chantant, fièrement dans les rues de Riga, il me semble que la garde même de Napoléon n'était ni plus puissante, ni plus héroïque! Nos vieilles chansons de guerre nous prêchent partout le courage et l'héroïsme. Gaiment et avec toute sa conscience le soldat part à la guerre. Sa mère elle-même le pare, son père lui forge l'épée et sa soeur lui brode l'étendard en disant: «Mon cher frère, mon cher frère, Prends l'épée dans la main, va vers la frontière prussienne Et défends ta mère-patrie!» La jeune fille demande à sa mère «de se fiancer au guerrier, elle veut partager son pain de guerre et bien nourrir son cheval»:

«Dod, māmiņa, es grib' bût,
Kaŗa vira ligaviņa,
Es grib' ēst kaŗa maizi,
Baŗot kaŗa kumeliņu.»

Pour le lâche, elle ne ressent que le plus profond mépris.

Le jeune guerrier courageux va gaiment au devant de la mort. La patrie l'appelle. Pour la liberté, pour l'indépendance il donne en souriant sa jeune vie et verse son sang. C'est un véritable héros.

Que Dieu nous fasse la grâce de posséder toute une légion de tels héros! Jamais la patrie ne retombera alors dans l'esclavage!

«Kas pieskaŗas tēvijai, nāves lai skauts,
Lai zobeni zvīlo un lodes lai dzied!»

(«Que celui qui touche à la Patrie soit embrassé par la mort! que les épées brillent et que les balles chantent!»)

«Dulce et decorum est pro patria mori». Ces paroles résonnent belles et douces à l'oreille latvienne.

Comme nous l'avons vu, l'âme du peuple latvien est saine. Les tendances générales sont belles et bonnes. Les tendances fondamentales sont un désir ardent de liberté, de libre disposition de soi-même. En un seul mot: la belle âme du peuple latvien est indépendante. La morale et ses lois sont profondément et ineffaçablement inscrites dans l'âme du peuple latvien. Sa volonté est puissante et inflexible. Son empire sur soi-même est grand. Son énergie pour atteindre le but qu'il vise est indomptable. La faculté de se sacrifier pour l'idéal est très grande. Sa morale sévère, son ardent désir de liberté, de lumière, d'instruction, de science sont merveilleux.

Blanche, pure et morale est l'âme du peuple latvien et dans son activité elle tend de toutes ses forces vers la lumière, la liberté, la justice. Elle tend vers un idéal très élevé et humain et veut se réaliser au prix d'un travail énergique.

Tout qui est morbide et malsain est étranger à l'âme de notre peuple. Tous ces vices que l'on voit à présent en Latvie sont tout à fait étrangers à l'âme du peuple. Elle reste intacte comme elle l'a été toujours, elle est et elle reste toujours indépendante et tend vers la lumière et la liberté. Il y a quantité d'éléments étrangers et nuisibles qui ont afflué en Latvie actuellement et qui, semble-t-il, souillent l'âme pure du peuple et rendent la vie laide. Mais, de même que le peuple a su se libérer de tous les jougs étrangers, ainsi se libérera-t-il de toutes les phénomènes pathologiques des temps actuels qui sont le fait des étrangers qui ont envahi la Latvie. L'âme du peuple latvien est si pure, si puissante, si indépendante, si énergiquement active, si tenace, d'une volonté si inflexible, qu'elle saura mettre bon ordre aux maux dont souffre le peuple. Elle a donc bien su secouer son joug, et, indépendante, elle s'est manifestée sous la forme d'un Etat indépendant. Nul doute làdessus! Le peuple regarde et observe tout, il comprendra. Il examine les coeurs et les mains et des siens et des étrangers. Il est juste, il ne fera de mal à personne. Mais quand tout aura été vérifié et examiné à fond, quand tout aura été pesé dans la balance, alors l'âme du peuple saura elle-même comment se laver de toute souillure. Le génie du peuple, son âme indépendante trouveront la véritable route. Elle est si pure et si claire, si puissante et si juste que ce qui est mauvais, méchant, étranger ne pourra jamais s'attacher à elle.

L'âme du peuple est une force qui se manifeste partout, qui dirige tout. Telle est l'âme du peuple, telle est aussi la vie de ce peuple.

L'âme du peuple latvien, comme nous l'avons dit, est belle et bonne. Belle et bonne et puissante sera, dans la Latvie indépendante, la vie du libre peuple latvien. L'âme belle et pure du peuple latvien en est la gage.

Le caractère de l'homme (comme aussi celui du peuple) est, comme le dit Héraclite, son démon. „Ἡθὸς ἀνθρώπων δαίμων“.—

ATSAUKSME PAR LATVIEŠU TAUTAS DVĒSELI.

Kad 1923. gadā iznāca Latviešu tautas dvēsele, tad mani pārsteidza tas, ka taisni tās aprindas, kurās es biju cerējis, ka viņu labvēlīgi uzņems, viņa atrada vissīvāko pretestību. Tās bija mūsu garīdznieku aprindas. Tā kādā teologu biedrībā, kurā es nolasīju referātu par mūsu tautas dvēseli, izcēlās pat uztraukums. Latviešu tautas dvēsele esot par daudz gaišām krāsām tēlota. Lai es neaizmirstot, ka mums esot arī «nerātnās» tautas dziesmas. Vispāri tautas dziesmas neko nepierādot. Pats dziedātājs varot būt izvirtis un viņa dziesma būt skaista. Tā kāds mūsu dzejnieks pats bijis izvirtis, bet skaisti tēlojis sirds šķīstus ļaudis. Jābrīnoties, kā tas varēts. Debatējot tā iekarsa un aizrāvās, ka kāds teologs B. tā uzbudinājās, ka sirdīgi izsaucās, cik atceros, šā: «latviešu tautas nemaz nav! Latviešu tauta ir tikai tāds «m i x t u m» (maisījums) un par latviešu tautas dvēseli nemaz nevar runāt. Ja jēl maz, tad latviešu dvēselei vislabāk vēl atbilst un to izteic «nerātnās tautas dziesmas». Tā tad dzērāju, bezkaunīgās vai nešpetnās «tautas dziesmas» būtiski vai pēc būtības izteiktu mūsu tautas garu un dvēseli! Nelaiķa profesors Kārlis Balodis, kas bija klāt, nevarēja to dzirdot vairs nociesties, spēji piecēlās un uztraukts izsaucās: «Kur ir vēl tāda tauta, kas pati sevi tā apspļauj, kā jūs to tagad darāt, es tādas tautas nepazīstu!» Ar skaitļiem profesors K. Balodis tālāk pierādīja, ka latvieši ir viena no viengabalainākām un vismazāk sajauktām tautām, ka runāt par kādu «mixtum» — samaisījumu, un to attiecināt uz latviešu tautu ir pilnīgi nevietā un aplami. Uz tautas dziesmām dibinoties, ņemot pie tam vēl vērā arī citus apstākļus un pazīmes, var pilnīgi raksturot un izteikt tautas dvēseli. Mūsu dainās tautas dvēsele skaisti izpaužas. «Nerātno» tautas dziesmu ir samērā tik maz, ka viņas pie tautas dvēseles raksturošanas nekrīt svarā. Tā profesors K. Balodis. Pareizi. Un es domāju, ka labāk uzstādīt ideālu, pēc kā būs dzīties, kādu lūkot piepildīt, kādam pašam tapt, rādīt mērķi, ko tiekties sasniegt, nekā radīt un rādīt tēlu, no kura ar riebumu jānovēršas. Pat, ja mana latviešu tautas dvēsele būtu dzejas un patiesības sinteze — savieno-

šana vai izsacīšos vēl skaidrāki: dzejas un patiesības savienošana vienā jaunā svarīgākā jēdzienā, sakiet: kam ar to būtu kas ļauns nodarīts? Taču nevienam. Tikai labs. Būtu radīts tik skaists ideāls, ideālmērķis. Ne velti nemirstīgais franču dzejnieks-filozofs Voltērs (François Marie Voltaire, 1694.—1778. g.), kurš savā laikā no katoļu baznīcas bija izkliegtas par lielu ateistu, izsaucās: ja Dieva nebūtu, tad viņš būtu jāizgudro — jāizdomā («Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer»), jo pēc Voltēra ir nepieciešams Dievs, kā pasaules radītājs, laba un ļauna atmaksātājs. Dievs viņam tā tad bija vajadzīgs aiz aistētiskiem un morāliskiem iemesliem kā laba un ļauna atmaksātājs un aiz tā iemesla, ka pasaule un tā kārtība un likumība, kas kosmā (ūniversā) valda, nevar būt pati no sevis izcēlusies, bet ka vajaga būt kādam radītājam — Dievam —, kurš ir visa cēlonis. Viss kosmos, visa radība paužot par Dieva esamību. Tās debesis, kā Bethovens brīnišķās skaņās liek izskanēt, izteic tā Kunga godību.

Dzeja, ideāli mūsu prozaiskā dzīvē ir nepieciešami. Viņiem īstenība jādara skaista. Bez ideāliem, lieliem, skaistiem dzīvei nav nekādas jēgas. Ja taisnība un ideāli izzūd, tad nav vērts, ka cilvēki pasaulē dzīvo.

Kāds kritiķis man pārmet, ka es ne vārduņā neminot par vācu iespaidu uz latvju dvēseli un raksturu, kaut gan ar vāciem mēs tik ilgi esam kopā dzīvojuši; un vai mums būtu jāšargājas no sajaukuma ar vācu asinīm un viņu kultūru, jeb nē? Viņam ir aizdomas, ka tas varbūt tamdēļ noticis, ka pats Dr. Zālīte «pārāk dziļi ieaudzis vācu kultūrā un viņas raksturā, kaut gan viņš tā mīl latvju nacionālo ģeniju». Nē, ne aiz šī iemesla es «ne pušu plēsta vārduņā neminēju par vācu iespaidu uz latvju dvēseli un raksturu». Šejienes, teiksim labāk Latvijas vācu iespaids uz latvju dvēseli un raksturu ir pārāk liels, lai viņa nesaredzētu. No sajaukšanās vai kā kritiķis saka, no «sajukuma» ar vācu asinīm mums visai jāšargās un jābīstas nebūtu, it īpaši no sajaukšanās ar prūšu asinīm, kas mums stāv rases (rāsas) ziņā vēl tuvāki, ir radnieciskāki kā vāci, jo tagadējie prūši ir izcēlušies no sajaukšanās ar mums ļoti tuviem un radnieciskiem senprūšiem. Bet sajaukšanos ar Latvijas vāciešiem es tomēr turu par nevēlamu. Jo šejienes vāciete, kā to vēsture mums rāda, sava vīra-latvieša sirdi iespaido un loka tā, ka viņš parasti staigā svešiem, vācu elkiem pakaļ. Latvieši, kam šejienes vācietes par sievietēm — ar ļoti retiem izņēmumiem —, ja labi apskatāmiem vairs nav nekādi īsti latvieši. Apprecējušiem še-

jienieti-vācieti viņiem paliek sveši «latviešu dievi un latviešu politiskie ideāli».

Ja vāciete varētu no sirds dibena sacīt uz savu vīru-latvieti, kā Rute: «Kur tu iesi, tur arī es iešu, tavi dievi būs arī mani dievi», tad pret latvieša precību ar vācieti nevarētu būt nekas daudz pretim. Bet tas tā nemēdz būt. Vācietes uz latvieti skatās kā uz ko zemāku, domā, ka viņas cēlušās no «kungu tautas» un ka viņas vīrs latvietis tomēr ir kas zemāks kā viņas. Ja nu vīrs domā citādi, nepadodas savai sievai, tad rodas ģimenē nesaskaņa. Sieviete pa laikam paliek uzvarētāja. Un tas no latviešu viedokļa skatoties ir ļoti kaitīgi. Es esmu par tīras rases (rāsas) uzturēšanu. Gluži no katras sajaukšanās, zināms, nevarēs izvairīties. Tas varbūt arī pat nav vēlams. Bet ja precas, ja sajaucas, tad ar' jāzina ar ko. Cik apdomīga vācu tauta un kādus mērķus tautu sajaukšanās vai krustošānās ziņā viņa sprauž un domā savā labā panākt, par to lai liecina sekošais: Pasaules kara laikā, kad vāciešiem šķita, ka viņi būs kungi austrumos, viņi pārpoļotiem Lietuvas muižniekiem projektē atsavināt muižu zemi. Pašiem muižniekiem jāpāriet uz Poliju un Baltkrieviju. Lietuvas zemniekiem zemes neatsavina. Atstāj to viņiem žēlīgi. Viņiem jau caurmērā arī tik ir pa 17 desetiņām. Maza zemīte. Nav ko dalīt. Lietuvas strādniekus turpretī vācieši pārstata uz Vāciju, lai tie tur pārvācotos un uzlabotu vāciešu asinis. Viņu vietā Lietuvā uz domēņu (valsts zemes) un atsavināto muižu zemes apmetina vācu katoļu zemniekus, lai tie sajaukdamies ar kareiviskajiem lietuvjiem, radītu jaunu varonīgu cilti (kā senprūši sajaukdamies ar vāciešiem tagadējos prūšus), kas ienaidnieku cietokšņus neatturami salauž kā karšu mājiņas. Skola un baznīca gādās par jaunās varonīgās cilts pilnīgu pārvācošanos. Lietuvju tautas kā tādas vairs nebūs, tās vietā būs jauna, varonīga, patriotiska, nacionāli domājoša un dziļi nacionāli jūtoša vācu cilts, vienalga, kā viņa sauksies, par vāciešiem vai, atmiņoties senos lietuvju varoņus, par lietuvjiem. Vācieši, redzams, citām tautām, kā tādām, var sagādāt tik bojā eju (P. Zālīte, «Vācu varas pastari» 402. un 403. lapp.).

Sākumā minēju, ka kādā teologu biedrībā tika apgalvots, ka latviešu tautas nemaz neesot, viņa esot tik tāds maisījums (mīxtum), un ka par latviešu tautas dvēseli nemaz nevarot runāt. Varētu būt, ka tur parādījās un bija redzams vācu sievietes iespaids. Kāds ievērojams latviešu zinātnieks dzirdēdams, kā man ar savu tautas dvēseli teologu biedrībā klājies, dibināti man pārmeta saci-

dams: «kāpēc jūs ar' tur gājāt, vai nevarējāt nākt pie mums un savu referātu nolasīt mūsu biedrībā?» Neko darīt, kas bijis, bijis, jāsaka: «mūžu dzīvo, mūžu mācies!» Patiesībai dodot godu turpretī jākonstatē, ka kāds teologs ļoti sajūsminājies par latviešu tautas balto dvēseli un par to skaisti runā, kur tik vien var un iznāk. Un klausītāji sajūsminās līdz asarām.

Par skaisto balto tautas dvēseli būtu vēl daudz ko teikt par viņas labajām un arī par sliktajām īpašībām. Bet pietiks. Konstatēšu tik to, ka es palieku pie sacītā, ka latviešu tautas dvēsele ir balta un ka skaisto labo tautas dvēseles īpašību ir lielum lielais vairums un sliktā samērā ļoti maz. Bet visas sliktās tomēr ir galīgi jāiznīcina. Lai tas varētu notikt, tad tautai pašai ir jāpārvar sevi, jātop it kā citai, jātop pilnīgai, jāveidojas uz augšu.

Pēc sacītā lai nu nāk atsauksmes! Vispirms latviešu atsauksmes un tad cittautiešu.

Teologu biedrībā sabaidīts sāku domāt, ka es laikam būšu briesmīgi apgrēkojies, ja jau garīdznieki tā uztraucas un mani tā nosoda, un it kā pēc palīdzības meklēdams griezos pie **K a u d z ī t e s M a t ī s a**, kuŗš visu mūžu nodzīvojis tautas vidū un lūdzu viņu, lai man izsaka savas domas par manu «grēka darbu» latviešu tautas dvēseli. Viņš manu lūgumu paklausīja. Iesākšu atsauksmes ar dzejnieka Kaudzītes Matīsa atzinumu.

I. Kaudzītes Matīsa domas par latviešu tautas dvēseli.

Veepiebalgas Kalna-Kaibēnos, 9. III 1924. g.

A. c. profesora kungs!

Jūsu laipnā vēstule ir mani tikpat iepriecinājusi, kā augsti pagodinājusi. Jūs, a. c. profesora k., dodat man to godu, dzirdēt manas domas par tik ļoti cienijamo grāmatu «Latviešu tautas dvēsele». Neuzdrošinādamies uzstāties kā spriedējs, gribu izteikt pāra vārdos savu sajūtību, kāda man ir bijusi, lasot šo tik ļoti c. darbu. Viscauri pie ikkatra domu atrisinājuma man ir izlicies tā, ka jājautā: no kā gan a. c. autora kungs ir tik smalki izzinājis manus uzskatus, manu sajūtību šai lietā? Jo šādā ziņā ar nevienu runājis neesmu un nav arī nekas tā gaiši sakārtots manās domās, kā šai ļoti c. grāmatā, bet viskopīgi visu atrodu, it kā kad ikviens pierādījums par tautas dvēseles skaidrību man būtu jau sirdī gaišs glabājies, ka jāpiesprauž

rindu no rindas tikai mans «jā» un atkal «jā». Ar to negribu vis uzstādīt savus uzskatus un savu sajūtību kā kādas priekšzīmes no manis izejošas, bet cenšos sacīt tik to, ka Jūsu uzskatiem, pierādījumiem un spriedumiem viscauri piekļaujos klāt.

Tās no Jums, a. c. profesora kgs, pieminētās kompetentās atsauksmes, un ja vēl kādas nāk, derētu sakārtot un pievienot šīs pašas grāmatas nākamā izdevē, kuŗa ar laiku ikkatrā ziņā nāks. Var būt, ka Jūs jau paši uz to būsat domājuši, bet ceru, ka ļaunā neņemsat no manis arī šo piezīmi kā vēlējumos. (Ļoti svarā pat tāda leišmales sieviņas atsauksme.)

Jūs man pateiciaties par «Mērnieku laikiem»; nu tad lūdzu saņemt manu ne mazāku pateicību par Jūsu rakstu darbiem. Manu vēstuli Jūs solāties paglabāt kā piemiņu. Tad man jāziņo, ka Jūsu albas vēstules esmu jau pievienojis pie citām dārgām atmiņām, ko atstāšu gan kā mantojumu pēcaudzēm.

No rakstniecības darbiem mierā gan isti nekad neesmu bijis, lai gan strādājis beigu laikā vairāk tik tādus kā gadījumu darbus, bet tagad, kā no jubilejas godinājumiem uztraukts, steidzos vēl uzsākt kaut ko plašāku, ja tik vēl būs ļauts izvest galā.

Dabūju no Jums, a. c. prof. kungs, zināt, ka esat gadus piecus darbojušies arī kā laukstrādnieks, un tas ceļ Jūs jo vairāk godā kā ļoti vispusīgu zinātnu vīru, kam bagāti piedzīvojumi. Man par sevi visā savā mazumiņa nozīmē arī jāsaka, ka daru joprojām fiziskus darbus arī, kas laucinieku dzīvē vajadzīgi.

Varbūt, ka drīz piedzīvoju to prieku un godu Jūs redzēt, a. c. prof. kgs.

Ar sirsnīgiem sabiedriskiem sveicieniem

Jūs
cienījošais
Kaudzītes Matīss.

II. Skolotāja E. Aukas kga domas par latviešu tautas dvēseli.

Raunā 29. XII 1923. g.

Ļoti godāts
prof. Dr. phil. P. Zālītes kgs!

Vecais gads iet uz beigām, tomēr vēl vienu otru pienākumu neesmu izpildījis. Par nelaimi svētku laikā esmu tā savārdzis, ka no gultas netieku laukā.

Šoziem no Jums, ļoti god. Zālītes kgs, esmu saņēmis 2 Jūsu skaistos gara bērņus, par kuriem nevaru vien nopriecāties, sevišķi par pēdējo. Kādu rītu mūža biedrene mani modina un prasa par slimību, bet man tā aizmirsusies un saku: «Mēs tak runājām par latviešu tautas dvēseli», un ilgi nevaru iedomāties to, ko viņa man prasa. Kā redziet, šis Jūsu darbs mani tā valdzinājis, ka pat slimība uz laiku piemirsās.

Kas lai labāki un patiesāki tēlotu latviešus un viņu ilgas, kā tie, kas latviešu jūgu tieši uz saviem pleciem nesuši, kas ciezdami tos mīlēt mācījušies! Latviju esat pie goda galda sēdinājuši, kaut šai paaudzei izdotos viņai arī cienīgu tērpu dot!

«Latvijas Vēstnesī» ap 23. dec. arī bija kāds izvilkums no Jūsu darba. Šo Jūsu darbu katram tautas audzinātājam vajadzētu ne tikai galvā paturēt, bet dziļi sirdī ierakstīt, lai augsto pienākumu spētu veikt.

Garā sirsnīgi spiežu Jūsu čaklo roku, pateikdamies par piesūtītām grāmatām un lūgdams Likteņa lēmēju, lai Viņš arī Jaunā gadā piešķir Jums spēku strādāt ar līdzšinējo enerģiju par svētību mūsu dārgai Latvijai!

To labāko, ko cilvēks še zemes virsā var vēlēties, lai Jaunais gads Jums un god. kundzei piešķir!

Jūs patiesi augsti cienīdams,

Jūsu E. Auka.

III. «Latviešu tautas dvēsele», prof. Dr. phil. P. Zālītes.

«Prof. Dr. phil. P. Zālīte ir ražīgs un nenogurstošs kultūras darbinieks. Jaunībā caur saviem laikrakstiem viņš ievadīja latvju kultūru plašajos Eiropas ūdeņos; bet tagad producējas kā rosīgs zinātnieks. Īsā laikā viņš laidis klajā trīs ievērojamas grāmatas: «Rūdolfs Blaumanis» un viņa darbi, «Fridrichs Nicše», viņa pārcilvēks un antikrists, un «Latviešu tautas dvēsele» ar iepriekšēju dvēseles jēdzienu un tautu dvēseles apskatu. Šoreiz pakavēsimies pie pēdējās grāmatas.

Jo pamatīgi noskaidrojis dvēseles jēdzienu un pēc Lebona jo plaši raksturojis dažādo rasu un tautu dvēseles, iedalot tās: prīmitīvajās, zemākās, vidējās un augstākajās, Dr. Zālīte latviešu dvēseli atrod pēc būtības par līdzīgu sengrieķu dvēselei, bet pēc rakstura

līdzīgu angļu dvēselei. Un nevar teikt, ka viņa aprādījumi būtu no gaisa grābti. Ka līdzīgi grieķiem, latvjiem ārkārtīgas slāpes pēc gaismas un gudrības, ka latvji dūšīgi un pašsavaldīgi, ka viņiem lielā mērā ir dailes sajūta, ka tie neredzēti individuālisti, pēc būtības pilnīgi autonomi, — par to divējādu domu nevar būt. Ne par velti jau Merķels, Juris Allunāns, Lautenbachs un vesela rinda vēlāku rakstnieku atkal un atkal latvjus ir pielīdzinājuši sengrieķiem. Bet jauns un apšaubāms liekas mūsu pielīdzinājums angļiem, kurus pats Zālīte salīdzina sava nelokāmā rakstura, absolūtās pašsavaldīšanās un uzņēmības dēļ tikai ar pasaules valdniekiem romiešiem. Grieķi un romieši bija pārāk pretēja rakstura tautas, lai mēs varētu pēc viņām abām izskatīties. Un tomēr vismaz pēdējā pasaules karā un savas brīvības izkaņošanas gados mēs tiešām esam pierādījuši arī sava nelokāmā rakstura, absolūtās brīvības un aprīņojamās uzņēmības īpašības. Pamatīpašībās tomēr mēs esam vairāk sirds, ceļu tikumu un mākslu mīlētāja tauta, kādi bija minētie sengrieķi. Smeldams bagātīgus pierādījumus no tautas dziesmām, Dr. Zālīte tad arī beidzot šādējādi raksturo latvju dvēseli: Latvju dvēsele ir autonoma. Pašnoteikšanās un brīvības dziņa viņos galvenās tieksmes. Tikumība un likumība viņā dziļi un neizdzēšami ierakstītas. Griba stipra un nelokāma. Pašsavaldīšanās spēja liela. Energija nesalaužama. Uzpurēšanās spēja ideālu labā ārkārtīgi liela. Dziņa pēc gaismas, izglītības aprīņojama (sk. 42. l. p.). Dr. Zālītem latvju dvēsele tamdēļ liekas visbaltākā no visām citu tautu dvēselēm un, pēc Lebona padoma, viņš ieteic to saglabāt tādu uz visiem laikiem, sevišķi brīdinādam no precībām un sajukšanas ar tumši kaislajiem, bezbēdīgiem krieviem, vai ar pilnīgi pretējiem mūsu raksturam žīdiem. Jo visdrīzāk bojā aizejot tās tautas, kas pazaudējot caur krustošanos savas pamatrases tīrību.

Savādi, ka Dr. Zālīte ne pušplēsta vārdu nemiņu par vācu iespaidu uz latvju dvēseli un raksturu, kaut gan ar vāciem mēs tik ilgi esam kopā dzīvojuši; un vai mums būtu jāsarģājas no sajukuma ar vācu asinīm un viņu kultūru, jeb nē? Tas varbūt tamdēļ noticis, ka pats Dr. Zālīte pārāk dziļi ieaudzis vācu kultūrā un viņas raksturā, kaut gan viņš tā mīl latvju nacionālo ģeniju.

Grāmata ieteicama visām skolām un bibliotēkām kā sevišķi vērtīga un audzinoša, sarakstīta ar lielu ērudīciju un tomēr slēdzienos skaidra.

V. E g.

(«Latvijas Kareivja» literāriskā pielikumā Nr. 16, svētdien, 20. aprīlī 1924. g.)

IV. Julijs Vecozola domas par latviešu tautas dvēseli.

Prof. Dr. phil. P. Zālītes **Latviešu tautas dvēsele.** Ar iepriekšēju dvēseles jēdziena un tautas dvēseles apskatu. Rīgā, 1923. g. Latvijas Universitātes rakstu VIII burtnīcas atsevišķs novilkums.

«Filozofs Zālīte nostāda mūs grūtas un augstas problēmas priekšā. Tautas dvēsele: liela kolektīva izpratnes atslēga. Ar to atslēdzami tautu likteņu vārti. Ja tauta pati šo atslēgu atradusi, tad tā skatīs pagātnē kā savā sirdī un redzēs nākošas lietas.

Bet pazīstot mūsu kritisko, noliedzozo un saskaldīšanās laikmetu, vispirms jāvaicā, vai neslēpjas pretrunas jau pašas problēmas uzstādīšanā?

No vienas puses: vai vispārīm var runāt par īpatnēju vienas tautas dvēseli? Kad visas mūsu humānītārās jūtas un domas tiecas uz tautu radniecību, kad Eiropas tautas un to dzīve pirmā acu uzmetienā tik radniecīgas? Kur nošķirība, izolācija, kad visas tautas audzinātas tiem pašiem praktiskās dzīves mērķiem, galvenos vilcienos vadās no tām pašām ētiskām, reliģiozām un cilvēces mīlas un naida doktrinām? Visur cilvēcīgo domu pravieši tikpat radniecīgi aiz vieniem robežu stabiem kā otriem. Buda un Kristus — dvīņu brāļi, Kants un Tolstojs baudīja visu mūsu mātes — cilvēces mīlas krūti, Šekspīrs un Ģēte (Goethe) tikpat mīļi Londonā kā Berlīnē, Bethovens paceļ savu dievišķo domu augstumos tikpat labi itālieti kā holāndieti...

Otrkārt: kā drīkst runāt par tautas dvēseli, kad tauta sašķēlusies grupās, šķirās, ar patīgām, pat pretējām interesēm, viena sabiedrības daļa cīnās pret otru?

Ad 1-o: Tiešām, Eiropas tautas radniecīgas. Tām, kā visas pasaules tautām, bezgala daudz vienojošu elementu. Cilvēks no cilvēka savos kardinālos fizioloģiskos un dvēseles procesos ne sevišķi atšķiras. Jau vairāk tautas. Lielās kultūras ziņā mēs esam eiropieši. To ikdienas par jaunu apliecina humānistu, un nekas nav apsveicamāks, kā šī uzskata veicināšana. Bet zinātne nevar ar to apmierināties. Tai jāmeklē tie elementi, parādības, spēki, kas šķir tautu no tautas, kas ir katras tautas īpatnība, vai nu tās materiālā vai garīgā dzīvē. To visupirms. Šai ziņā antropologi, filologi, etnologi, vēsturnieki, oikonomisti, folkloristi, literātūras un mākslas pētnieki un jaunākā laikā arī psihologi čaklā darbā. Jo kamēr nav pazīstama atsevišķās tautas individuālitate, raksturīgās īpatnības, nav iespējams

izvest salīdzinošas parallēlas, ne antropologam nepazīstot atsevišķās rases, ne valodniekam nepārvaldot atsevišķās valodas; jo nepieciešamāki un sarežģītāki tas kultūrēlās izpausmēs, garīgā dzīvē, tautu psiholoģijā.

Ad 2-o: Arī grupu vai šķiru cīņa nerunā pretī tautas jēdzienam, tāpat kā tā neizdzēš vai nenoliedz tautas piederību. Tā vispirms nacionāla. Mēs zinām no vēstures, ka šķiru cīņas pastāvējušas visos laikos. Daudzas šķiras pazudušas no sabiedriskās skatuves, bet palikusi tauta. Šie kolektīvie nogrupējumi atsevišķā tautā, šaurākā aplokā vērojot, var radīt arī dažas īpatnējas psiholoģiskas izpausmes, tām var būt ideoloģiska radniecība ar līdzīgām grupām citās tautās, bet vērojot no augstākā viedokļa, visām šīm parādībām piemīt skaidri saredzamas autochtonas pazīmes, uzspiesti tautas īpatnība, raksturs, gars. Aiz visas šīs laikmetīgās saskaldīšanās, nogrupēšanās vērojams gadusimteņa mantojuma uzglabātāju, senākās kultūras izmantotāju, pārveidotāju, turpinātāju dzīvs kolektīvs: tauta: rases, vēstures, valodas, tradīciju, īpatnējo saimniecisko apstākļu un gara dzīves amalgams (savienojums, maisījums, sakausējums).

Tāpēc Zālīte dzen dziļu vagu jaunās zinātnes līdumā. Protams, uzdevums augsts un sarežģīts. Aptvert tautas dvēseli — grūts darbs. Labi zinām, cik grūtību iestīgt viena vienīga cilvēka dvēselē, to zinātniski pierādīt. Vēl psiholoģiskās pētniecības līdzekļi par vājiem, kaut fizioloģiskā un eksperimentālā psiholoģija pierādījusi daudzu parādību likumību, kaut neapzināmo procesu analīze sniedz pārsteidzošus atklājumus, kaut intuitīvisms liek nojaust zemapziņas darbības esamību... Kaut vēsturnieki, ģeografi, etnologi un mākslu pētnieki pieskārušies tautu psihei jau senos laikos, tomēr tautu psiholoģija īstā vārda nozīmē ir jaunāko laiku zinātne. Šai laukā ievērojami darbi angļu, franču un vācu zinātnē.

Mums, latvjiem, kā katrai tautai, ir tik daudz īpatnēja individuālā un kolektīvā psiholoģijā. Vajaga padzīvot dažus gadus starp citām tautām, lai raksturīgās pazīmes ārkārtēji kristu acīs. Bet zinātniskā pētniecībā mēs šai ziņā vēl esam iesācēji un pastariši. Jau tamdēļ vien apsveicams Zālītes darbs: celmlauža darbs. Citas tautas šai ziņā tālu priekšā: to zinātnieki ne tikai pētījuši savu tautu, bet kā piem. angļi (mazākā mērā vāci) pavadījuši ilgus gadus pētot vismazākās mežoņu tautas gara dzīvi.

Prof. P. Zālīte, atreferējis dažus senāku filozofu uzskatus par dvēseli, bet neapskatīdams ievērojamo jaunlaiku psihologu uzskatus par tautas dvēseli, balstās savā teorētiskā pamatojumā un ievērojamāko Eiropas tautas vērtējumā uz Le Bonu, apvienodams to ar Kantas pasaules uzskatu. Tiešām, šiem abiem filozofiem, zīmējoties uz tautas imanentiem spēkiem, ir daudz kopēja, līdz ar to Zālīte sava uzskata pastiprināšanai atradis solidus pamatus.

Le Bons ir ievērojams franču filozofs, izdevis vairākus darbus par kolektīvām psiholoģiskām parādībām, bet nevarētu teikt, ka tas savos spriedumos būtu vienmēr nemaldīgs. Jau zīmējoties uz savu tautu, pret kuŗu tas visai kritisks. Franču tautas aizraušanās no diktatoriem dažādos laikos vēl neliecina par kādu imanentu dziņu uz «c e t incurable besoin d'être gouverné» (šo nedziedināmo vajadzību būt valdītiem), tas nepilnīgs vēstures vērtējums, tāpat kā revolūcijā redzēt tikai giljotinas terroru. Brīvdomība, gara brīvība izpaužas Francijā spilgtāk kā jebkur. Tiesa, franču tauta tiecas normēties likumā, valsts dzīves tiesiskā iekārtā, kas romiešu mantojums. Francis jūt sabiedriski, bet ar to nav teikts — verdziski. Lielās revolūcijas humānītārās idejas apaugļoja Eiropu visu 19. gadu simteni un pat vecākā no lielajām republikām, kuŗā valda angļu gars (Amerika), aizņēma savu satversmi no šīs revolūcijas. Lozungos: brīvība, brālība, vienlīdzība, izpaudās tautas visdziļākie vēlējumi un dvēseles tieksmes... Turpretī skaidri formulēts un pārliecinošs ir Le Bona angļu tautas vērtējums. Tomēr tāda atsevišķu vietu apskatīšana novestu mūs diskusijā, kas nav šīs recenzijas uzdevums. Kā autors norāda, izdotais darbs ir studija, pamatīgāka darba priekštecis un tālab jāatsakās no sīkākas analīzes.

Apcerējums mūs valdzina un sniedz lielas vērtības ar to, ka Zālīte nepieiet pavirši, vai tīri teorētiski pie jautājuma, bet cenšas latviešu tautas dvēseli izcelt apjomīgi un lielos vilcienos, liecībai pievezdams spilgtākos vēstures brīžus, it īpaši tautas brīvības un neatkarības izkarošanas cīņas. — Jo sevišķi svarīgs tautas gara pierādījuma dokumentējums ir mūsu tautas dziesma. Tā nacionālā kolektīva domu, jūtu, tieksmju, rakstura izpaudums. Kā taisni kolektīvs un tiešs dvēseles atstarojums gadusimtenos, tā droša latvju pagātnes lieciniece. Turpretī no psihologa viedokļa līdz šim bij neizmantota. Tikpat maz izcelti pozitīvi atzinumi, tautas skaistākās, labākās un īpatnējākās rakstura īpašības. Vērtējumos nebij izlobīts tas ētiskais kodols, kuŗu izņem no garamantu čaulas pārrunājamais autors.

Tautai nebrīvai esot, visbiežāki, un vēl nesen, redzēja un kultivēja mūsu senajā dziesmā vaimanas, asaras, nespēku, pasīvitāti. Nespēcīgā bārenīte bij iemīļotā varone un vai ideāls. Ar verdzību lielījās un uzskatīja gandrīz vai par nopelnu. Brašais, dižais, modrais, nesaliecamais, vienmēr brīvais latvju un latvietes stāvs un gars nebij saredzami šo vaidu un žēlabu kultivēšanā.

Zālīte dod ar saviem piemēriem citu, dziļāki vērojot, patiesāku versiju. Aiz minētās raudulības un pasīvitātes kulta izceļas cits latvja vaigs, cits stāvs, cita dvēsele: brīvības mīla, brīvības dziņa, cilvēka cieņa, cilvēcīga pašapziņa, drosme, kareiviskums, darba cieņa, gudrības un skaidra prāta mīla, nesalaužama izturība, augstu ētisku domu apgarotība, viss tas raksturo latvieti pagātnē. Tautas dziesma nav vergu dziesma, bet brīvas, apzinīgas tautas atziņu un pieredzējumu, jūtu un domu izpausme. Latvietis, visumā ņemot, nav nekad bijis vergs, verga dvēsele; ārējo apstākļu slogs to nospieda tikai fiziski. Gars bij brīvs, dzīvs, nevaņģojams, neiespaidojams, vesels. Pretpiemēri: cīņas, kuņās latvis mēģināja nokratīt ārējās važas un kuņās nešaubāmi apliecinājās no folkloras izlobītās īpašības. Viskonkretākās liecības: 1905. un 1918. gadi. Šai ziņā būtu bijis no svara vēl pievienot norādījumus par latvju gara patstāvību, sakarā arniecīgo uzspiestās reliģijas iespaidu uz folkloru un novērtēt hernhutismu kā garīgas brīvības cīņu.

Pārsteidzošāki nu ir, ka šie pareizie atzinumi tiek pielietoti, t. i. latvju izcilākās rakstura īpašības salīdzinātas ar angļu. «Mūsu tautas dvēsele, saka autors, visradniecīgāka lielās, brīvās un varenās angļu tautas dvēselei.» Te vēlēšanās un labs nolūks ne viscaur ievērojis pierādījumus un tālab ceļami daži svarīgi iebildumi. Cerēsim, ka visas šīs Le Bona aprādītās angļu tautas īpašības latvietī mīt un ka tas, atbrīvojies, pierādīs līdzīgu aktivitāti tautu likteņos. Pagaidām latvju vēsture par to neliecina: nav viņā lasāma līdzīga aktivitāte, droširdība, uzņēmība, iekarošanas griba, nacionālas varas tieksmes, citu tautu pārvaldības spējas. Kaut Zālīte attaisno latvju gadusimteņu pasīvitāti, noliedzama tā nav. Ja latvju vietā būtu angļi — formāli sekojot Le Bona teorijai — tad tie pēc vācu bruņinieku iebrukšanas drīz vien būtu atkūlušies un kļuvuši nevien Krievijas tirgu kungi, bet visas Krievijas, Indijas un diezin cik zemju valdnieki, latvju valodu runātu simti miljonu. (Senais latvis pārvestu krustu jau par tādām domām vien.) Šai ziņā neattaisno arī visjaunākie laiki: kaut latvietim piekrita liela loma pēdējā Krievijas revolūcijā,

arī tur viņi neprata savu varas stāvokli ne izmantot, ne uzturēt.¹⁾ Ir tautas, — tādi bij latīņi, ir angļu un vācu tautas, — kas sevi uzskata par izvēlēto, vienmēr cenšas izplesties, iekarot, vadīt, veidot, valdīt. Citas dzīvo sava kaktiņa un stūrīša pieticībā. Vienām vienmēr gaŗi sniedzošās roka pār savu robežu, otrām bailes ārpus savas robežas smildziņai uzmit. Viena asimilē citas, otra pati asimilējas. Kāda vācu doktrina, kas Vācijā ļoti populāra, dēvē pirmās par «kungu tautām (Herrenvolk)» un pēdējās par «vergu vai kalpu tautām», kas patiesībā ļoti vecs uzskats, jo bibliiskie jūdi proklamē arī sevi par izvēlēto, resp. kungu tautu, kurai jāvalda pār citām tautām...

Viss tas mūsu vecajam filozofam nevarēja būt nezināms. Gluži otrādi, man šķiet, pārāk labi zināms, un ka taisni aiz šī iemesla izvests salīdzinājums ar ievērojamāko «valdnieku tautu», lai tā noārdītu visus konvenciālos aizspriedumus un spriedumus par kungu un kalpu tautām un ka ja latvieši pagātnes vēsturē nespēlēja angļiem līdzīgu lomu, tad vainīgas šausmīgās vācu bruņinieku kaltās važas, vainīgi īpatnējie politiskie un vēsturiskie apstākļi. Galvenais: tauta palikdama savās senās robežās, zem nežēlīgas svešnieku virskundzības ir palikusi galvenās rakstura pazīmēs līdzīga visbrīvākai tautai. Šo apziņu izteic tautas dziesma, teika, pasaka, mūzika un dažreiz ļoti ekstrēmā veidā, kā piem. šī P. Zālītes citētā: «Dievs pats sodi tēvu, dievs pats sodi māti, kas man' lielu audzināja šinī vergu zemītē», kas nav cits, kā kādas citas apspiestas tautas vēsturiskais cīņas sauciens: «Labāk nāvi, kā verdzību!» Tiesa, dzīve šo krasumu paralizē, un arī holandieši deva priekšroku verdzībai nekā nāvei, lai kļūtu brīvi, kas arī notika.

¹⁾ Tur virsvaldība pārgāja žīdu rokās, tā kā taisnība palika Maskavas valdnieku parunai: «Žīdu galva, latviešu rokas, krievu rumpis.» Latvi bij laimīgi — pakalpot. — Cik latvjiem Krievijā bijis liels iespaids, par to man liecināja kādas lielas fabrikas direktors, šveicietis: dažus mēnešus pēc lielinieku apvērsuma vairāk kā desmit tūkstoš strādnieku sanākuši konfliktā ar fabrikas padomi, kurā šis direktors piedalījies kā tehnisks spēks. Lai piespiestu streikotājus atgriezties darbā, palaiduši ar nolūku baumas: «latviešu strēlnieki nāk!» Bauma izplatījies ugunsātrumā, un pēc stundas laika sāks strādāt. Rūpnieku aprindās valdījis uzskats, ka latvi būtu spējīgi noturēt diktatūru un kā praktiskāki cilvēki, būtu spējuši novērst saimniecisko sabrukumu. — Citāds uzskats valdīja pa kara laiku vācu sociāldemokrātiskā strādniecībā; tur izpaudās uzskats, ka ja Vācijas sakaus Krieviju, tas Krievijai nāks tikai par labu: vācu strādnieki, amatnieki, inženieri izceļos uz Krieviju un attīstīs rūpniecību, organizēs darbu, caur ko krievu tauta tiks nodarbināta, būs paēdusi un laimīga, kas tik teicami saskan ar vācu tautas psiholoģiju un tās iedomāto «organizācijas ģeniju».

Protama lieta, ka tautu salīdzināšana nav sajaucama ar jēdzienu saplūsmi, vai saprotama ar divu ģeometrisku figūru vienādību, tas būtu nepareizi, bet gan velkamas parallēles, kā to arī profesors Zālīte dara. Kā Kanta mūžīgā miera idejas piekritējs, viņš, liekas, nebūs vairāk rēķinājies ar vēsturiskām varas un citu tautu pārvaldīšanas tieksmēm, jo Eiropa mēģina tuvoties tautu mieram un šē priekšgalā Anglija. Miera laikmetā valdīs gars, un mazās tautas pierādījušas, ka tām var būt daudz vairāk gara nekā vislielākai.

Viens pārrunātā darba salīdzinājuma iemesls būs visparastākais: lai savu patiesību pierādītu, pastipri jārunā, it īpaši, ja starp klausītājiem daži ar stipri biezām ausīm. Un nevarēs liegt, ka mūsu tautā tādu nebūtu. Diemžēl vēl diezgan daudz rusifikācijas un ģermanizācijas bastardu, kas kā īstas vergu dvēseles, sajuzdamas savu pāriju stāvokli, gribētu nostādīt visu tautu par pārijiem, ja ne par politiskiem un kultūrēliem kulī. Tiem trūkst pašcieņas un cieņas pret līdztautietī, pret tautu pagātnē un tagadnē; protams, ka tad nevar būt runa arī par cēlu, lielu, daiļu tautas nākotni. Šo pāriju uzskatu lauž Zālītes grāmata. Pat jābrīnas, ka cilvēks, kas nebūs mazums rūgtumu piedzīvojis no pārijiem, varējis uzglabāt tādu skaidru optimismu, pat izslēgt visu negatīvo tautas raksturā, neuzrādīt lielās kļūdas, kā skaudību, savstarpēju necieņu, aprunāšanu u. t. t. — gadusimteņu apspiestības nezāles. Bet viņš dzīvojis un cīnījies līdz tautas lielajā laikmetā, bijis tās attīstības degpunktā, vērojis un kopā strādājis ar tās spirtākiem gariem: Poruku, Blaumani, Aspaziju, Raini, Deglavu u. c., tā attīstīdams un nocietinādams pozitīvo viedokli par savu tautu. Tas satur lielas patiesības un tuvina mūsu tautas, mūsu pašu izpratnei. Grāmatai pievienots resumé franču valodā. Alma Gobniece savu tulkotājas uzdevumu teicami veikusi, it īpaši mūsu tautu dziesmu atdzejojums franču valodā apsveicams kā vērtīgs darbs. Franču valodā mūsu tautas dziesmu ļoti grūti tulkot. Tās iepazīstina sveštautiešus ar mūsu folkloras ziediem un latvju garu. Cik dzirdams, atsauksmes no sveštautiešiem atzinīgas.»

Julijš Vecozols.

(«Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» 6. burtnīcā 1924. g.)

Cittautiešu atsauksmes par «Latviešu tautas dvēseli»:

V. Amerikas sūtņa Kolemana atsauksme un vēlēšanās.

Rīga, Latvija.
January 24, 1924.

My dear Doctor Sālists: —

I have the honor to acknowledge with many thanks and appreciation receipt of your book, entitled «L'Âme du Peuple Latvien (Letton)».

While I have just received it, I have already started to read it on my desk, and I have read far enough to congratulate Latvia that one of her sons is so well able to read and express the soul of the people. I could wish indeed that there were an edition in the English language, in order that it might have a wider circulation.

As a warm admirer of your fellow countrymen and their institutions, I am delighted to possess this monograph, not only to read, but to keep as a work of reference.

Please accept the assurance of my great respect, and believe me, my dear Doctor,

Yours very sincerely,

Prof. P. Sālists, Ph. D.,
University of Latvia,
Rīga, Latvia.

F. W. Coleman

Rīgā, Latvija.
20. janvārī 1924. g.

Mans dārgais doktor Zālīte!

Man ir gods ar pateicību un cieņu konstatēt, ka Jūsu grāmatu «L'Âme du Peuple Latvien (Letton)» esmu saņēmis.

Kad es viņu saņēmu, uzliku to uz sava rakstāmā galda, lai tūlīn lasītu un es esmu viņu jau diezgan daudz izlasījis, lai Latvijai novēlētu laimes, ka kāds no viņas dēliem ir tik labi spējis ieskatīties un lasīt savas tautas dvēselē un to tā izteikt.

Es tiešām vēlētos, lai tiktu apgādāts angļu izdevums, lai šis darbs varētu vēl plašāki izplatīties.

Kā karsts Jūsu tautiešu un Jūsu institūtu cienītājs esmu priecīgs, ka man šī monografija ir, nevien, lai viņu lasītu, bet lai viņu izlietotu kā references (izzīņas) darbu.

Saņemiet manas cienības apliecinājumu, dārgais doktor,
Jūsu patiesi padevēģais

Prof. P. Zālīte, Ph. D.,
Latvijas Universitāte,
Rīgā, Latvija.

Kolemans.

VI. Holandes sūtņa atsauksme.

Légation
des
Pays-Bas.

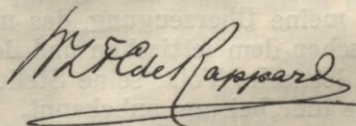
Copenhague, le 30 janvier 1924.

Monsieur le Professeur,

J'ai l'honneur de Vous accuser la réception de Votre intéressant ouvrage «L'Âme du Peuple Latvien», que Vous avez eu l'extrême obligeance de m'envoyer et que j'ai lu avec le plus vif plaisir. J'espère beaucoup à ma prochaine visite à Riga pouvoir verbalement Vous faire connaître mon appréciation de la façon si claire et touchante dont Vous avez décrit dans Votre livre l'âme de Votre peuple.

Veillez agréer, Monsieur le Professeur, l'assurance de ma considération la plus distinguée.

Ministre des Pays-Bas.

Kopenhagenā, 30. janvārī 1924. g.

Profesora kungs!

Man ir gods Jums paziņot, ka saņēmu Jūsu interesanto darbu «L'Âme du Peuple Latvien», kuŗu Jūs man lielā laipnībā piesūtījāt un kuŗu es ar lielu patikšanu esmu izlasījis. Es ceru, ka manā nākošā Rīgas apmeklēšanā es varēšu ar Jums personīgi iepazīties un Jums izteikt savu atzinību par skaidro un aizgrābjošo savas tautas dvēseles izteiksmi un aprakstīšanu.

Saņemiet, profesora kungs, manu Jūsu augstcienības apliecinājumu

Rappards,

Hollandes sūtņis-ministrs.

VII. Helsinku üniversitātes filozofijas profesora Grotenfelta
vēstule.

Helsingfors, Merikatu 1.
d. 31 Dez. 1923.

Sehr geehrter Herr Professor!

Ihre freundliche Sendung, die mehrere von Ihnen neulich veröffentlichten, umfassenden Arbeiten enthielt, habe ich sofort nach den Weihnachtsfeiertagen erhalten, zugleich mit Ihrem Brief vom 24-ten. Ich danke Ihnen bestens für beides! Auch erhielt ich ja schon im vorigen Jahre von Ihnen mir zugeschickt zwei Teile von den Acten Ihrer Universität. Es ist mir sehr angenehm gewesen auch in dieser Weise die rege wissenschaftliche Tätigkeit kennen zu lernen, die bei Ihnen herrscht. Mit grösstem Interesse habe ich die im französischen abgefassten Referate Ihrer Arbeiten gelesen. — leider kann ich ja nicht die umfassendere Darstellung im lettischen lesen. Mit ganz besonderem Vergnügen habe ich zu Ihrer Darstellung über die lettische Volksseele gegriffen, da völkerpsychologische Fragen mich vorzüglich interessieren. Da habe ich denn die fesselnden Bilder aus dem Freiheitskampfe des lettischen Volkes gelesen, die einen Teil Ihrer Schilderung ausmachen. Es ist kaum nötig zu sagen, dass diese Vorgänge die wärmste Sympathie bei mir und bei allen Finnländern erwecken. Haben wir doch in den letzten Jahren einigermaßen ähnliches durchgemacht! Es ist meine lebhafteste Hoffnung und meine Überzeugung, dass mit der Zeit eine geistige Annäherung zwischen dem lettischen und dem finnischen Volke stattfinden wird. Das lettische Volk, seine Stellung und seine Schicksale sind keineswegs hier bei uns unbekannt. Wir haben einzelne gute Kenner derselben. Aber in weiteren Kreisen ist immerhin die Kenntnis mangelhaft, — was ja bei der Neuheit des Gegenstandes, des höheren nationalen und geistigen Lebens des lettischen Volkes, entschuldbar erscheinen mag. Wie gesagt, hoffe ich zuversichtlich, dass wir Finnländer in naher Zukunft bessere Kenntnis von dem lettischen Volke und seinen geistigen Leistungen gewinnen, und dass dieses zum grossen Vorteil für beide Völker sein wird.

Es wird mir sehr angenehm sein, wenn die Verhältnisse sich so entwickeln werden, dass ich Gelegenheit haben werde persönlich Ihre Bekanntschaft zu machen und vielleicht auch amtlich in Beziehungen zu Ihnen zu treten.

Ein gutes und glückliches neues Jahr wünsche ich herzlich Ihnen, Ihrer Universität und Ihrem Volke!

Mit vorzüglicher Hochachtung

Arvid Grotenfelt,
Professor.

Helsingforsā, Merikatu 1.
31. decembrī 1923. g.

Ļoti cienīts profesora kungs!

Jūsu draudzīgo sūtījumu, kurā bija vairāki Jūsu pēdējā laikā izdoti plašāki darbi, saņēmu tūlīn pēc ziemas svētkiem reizē ar Jūsu 24. decembra vēstuli. Es Jums pateicos uz labāko par abiem! Arī jau pagājušā gadā es saņēmu no Jums man piesūtītas divas Jūsu Universitātes Rakstu (Acta Universitatis Latviensis) burtnīcas. Man bija ļoti patīkami arī šai ziņā redzēt un mācīties pazīt rosīgo zinātnisko darbību, kāda pie Jums valda. Ar lielāko interesi es lasīju Jūsu darbu franču valodā sarakstītos referātus — par nožēlošanu es nevaru plašākos lasīt latviski. Ar sevišķu prieku es ķēru pēc Jūsu latviešu tautas dvēseles apraksta, jo tautu psiholoģiskie jautājumi mani jo sevišķi interesē. Tur es tad lasīju saistošās ainas no latviešu tautas brīvības cīņām, kurās iztaisa vienu Jūsu tautas dvēseles apskata daļu. Nebūs vajadzīgs sacīt, ka šie notikumi modina pie manis un visiem somiem viskarstāko simpatiju. Mēs taču arīdzan pēdējos gados esam ko tamlīdzīgu pārdzīvojuši! Mana dzīvākā cerība un mana pārliecība ir, ka ar laiku notiks latviešu un somu garīgā tuvināšanās. Latviešu tauta, viņas stāvoklis un viņas likteņi mums nav nepazīstami. Mums ir daži atsevišķi viņu labi pazinēji. Bet plašākās aprindās zināšana ir vēl arvien trūcīga, — kas ja, ievērojot lietas jaunumu, latviešu tautas augstākās nacionālās un garīgās kultūras dzīvi, izrādās būt atvainojami. Kā sacīts, es nešaubīgi ceru, ka mēs, somi, nākotnē gūsim labākas zināšanas par latviešu tautu un viņas garīgo darbību, un ka tas nāks par labu abām tautām.

Man būs ļoti patīkami, ja apstākļi tā attīstīsies — norisināsies, ka man būs izdevība ar Jums personīgi iepazīties un varbūt arī ar Jums stāties amata attiecībās.

Labu un laimīgu Jaunu gadu vēlēju sirsnīgi Jums, Jūsu Universitātei un Jūsu tautai!

Ar sevišķu augstcienību

Arvids Grotenfelts,
profesors.

Saturs:

	Lapp.
Priekšvārds	3
Dvēseles jēdziens. Par dvēseli vispāri	7
Tautu dvēsele (psīche)	13
Latviešu tautas dvēsele	28
Vecā un jaunā strāva	35
Tautas pašnoteikšanās ideja un pirmais Latvijas autonomijas projekts	38
Kā tautas dvēsele izpaužas dainās	48
Epilogs	58
Latviešu tautas dvēseles kopsavilkums franču valodā	68
Atsauksme par latviešu tautas dvēseli	99

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307042153

2-17